

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÂSİN SURESİ BAĞLAMINDA TEBLİĞ STRATEJİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Recep YEŞİL

Danışman

Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Recep YEŞİL tarafından, **Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK** danışmanlığında hazırlanan “**Yâsîn Suresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 15.2.2022 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Mustafa KARA Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Mustafa TUNÇER Giresun Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı		☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

İmza
... /... / 20...
Recep YEŞİL

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Yâsîn Suresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 07.01.2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 20

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

İmza
... /... / 20...
Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK

ÖZET

YÂSİN SURESİ BAĞLAMINDA TEBLİĞ STRATEJİSİ

Recep YEŞİL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Ocak/2022

Danışman: Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK

Hız. Âdem'den günümüze kadar süregelen ve ilahi bir görev olan tebliğ, Allah(cc.)'ın yönlendirmelerine göre yapılması gereken bir vazifedir. Kur'an'ın birçok yerinde bu görev ile ilgili ayetler olmasıyla birlikte biz bu çalışmamızda Kur'an'ın kalbi olarak nitelendirilen Yâsîn suresi ile tebliğ arasındaki münasebet üzerinden çalışmamızı ortaya koymaya çalıştık. Asıl konumuzun tebliğ olmasından dolayı Yâsîn suresiyle birlikte, gerek Kur'an'da bulunan tebliğ ile alakalı diğer ayetler ve bu ayetlerin klasik tefsir kaynaklarındaki açıklamaları gerekse de tebliğ konusu hakkında yapılan modern çalışmalar bu çalışmamızı oluşturmada bize kaynak olmuştur.

Tebliğin anlamı, çağrıştırdığı diğer kavramlar, tebliğcinin tarifi, tebliğin tarihi, Yâsîn suresi içerisinde tebliğ ile alakalı ayetler ve bu ayetlerle bağlantılı olan konular, son olarak da günümüzde tebliğ faaliyetinde yaşanan sıkıntıları ele almaya çalıştığımız bu çalışmada, çözüm yolu olarak da peygamberlerin tebliğ mücadeleleri, insanlara karşı tavır ve hitap şekillerini ve Allah(cc.)'ın insanlarla ilişkilerimizde bize öğütlediği ayetleri temel alarak sorunları çözüme kavuşturmanın yollarını aradık.

Bu sorunlar ve çözümler çerçevesinde çalışmamızı iki kısımda inceledik. Birinci bölümde tebliğ ve tebliğciyi anlama çalışırken ikinci bölümde ise Yâsîn suresi ve tebliğ ilişkisini, bu ilişkiden doğan konuları klasik tefsir kaynakları ve tebliğ ile ilgili yazılan; makale, tez ve kitaplardan istifade ederek yorumlama gayreti içerisinde olduk. Son olarak ise günümüz tebliğcilerinin neden başarısız olduklarına ve küreselleşen bu dünyada tebliğin önemine değinerek çalışmamızı sonlandırdık.

Anahtar Sözcükler: Tefsir, Ayet, Tebliğ, Yâsîn Suresi.

ABSTRACT

OUR COMMUNIQUE STRATEGY IN THE CONTEXT OF SURE YÂSÎN

Recep YEŞİL

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

The Department of Basic Islamic Sciences

Master of Arts, January/2022

Supervisor: Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK

Communiqué which is a divine duty that has continued from Adam to the present, is a duty that must be carried out according to Allah(cc.)'s directions. Although there are verses related to this task in many parts of the Qur'an, in this study, we tried to reveal our work through the relationship between the Surah Yâsîn, which is described as the heart of the Qur'an, and the communiqué. Due to the fact that our main subject is the communiqué, both the other verses in the Qur'an related to the communiqué and the explanations of these verses in the classical exegesis sources, as well as the modern studies on the subject of communiqué, have been a source for us in creating this study.

In this study, in which we try to deal with the meaning of the communiqué, other concepts it evokes, the description of the preacher, the history of the preaching, the verses related to the preaching in the Surah Yâsîn and the issues related to these verses, and finally the problems experienced in the preaching activity today, the struggles of the prophets to convey the message to the people as a solution. We looked for ways to solve the problems based on the attitudes and ways of addressing people and the verses that Allah(cc.) advised us in our relations with people.

Within the framework of these problems and solutions, we analyzed our work in two parts. In the first part, while trying to understand the communiqué and the preacher, in the second part, the Surah Yâsîn and the relation of the communiqué, the issues arising from this relation, the classical sources of exegesis and the writings about the communiqué; We made an effort to interpret by making use of articles, theses and books. Finally, we concluded our study by mentioning why today's preachers are unsuccessful and the importance of teaching in this globalizing world.

Key words: Commentary, Verse, Communiqué, Surah Yâsîn.

ÖN SÖZ ve TEŞEKKÜR

Din, insanlığın başından itibaren günümüze kadar her zaman insanların hayatını şekillendiren bir olgudur. Dinin insanlardan yapmalarını ve kaçınmalarını istediği birtakım ameller vardır. Bu amellerin bilinebilmesi adına Allah(cc.), insanları uyarıcı ve müjdeleyici birçok peygamber göndermiştir. Peygamberlerin bu uyarıcı ve müjdeleyici oldukları görev yapısına tebliğ denmektedir. Tebliğ, peygamberlik görevinin aslını oluşturur, öyle ki tebliğ görevi yerine getirilmediğinde peygamberlik görevinin de yerine getirilmediği bildirilmektedir.

Tebliğ, Kur'an-ı Kerim'de sıklıkla zikredilen bir kavramdır. Hem peygamberlerin tebliğ mücadeleleri anlatılması hem de tebliğin nasıl yapılması gerektiği açıklanması tebliğin uygulanabilirliği kişiye bırakılmamış direkt Allah(cc.) tarafından çerçeveleri çizilmiştir. Elbette ki Allah(cc.)'ın dinine çağırırken Allah(cc.)'ın kurallarına göre çağırarak gerekir.

Bu çalışmamızda, Yâsîn Suresindeki tebliğ ile bağlantılı ayetlerden yola çıkarak, Kur'an'ın tebliğle alakalı diğer âyetlerini, hem klasik tefsir kaynaklarından faydalanarak hem de tebliğ ile yazılmış eserleri inceleyerek ana konumuz olan “tebliğ” kavramını ele almaya çalıştık ve çalışmamız iki bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölüm, tebliğ, Kur'an-ı Kerim'de tebliğ, tebliğ ile alakalı diğer kavramlar, tebliğci, tebliğin tarihi ve peygamberlerin tebliğ mücadelesi konularını ele aldığımız bölümdür. Bu bölümde tebliği daha iyi anlayabilmek adına tebliğin üzerinde durmaya çalıştık.

İkinci bölümde ise tezimizin de başlığı olan Yâsîn suresi bağlamında tebliği değerlendirmeye çalıştık. Bu bölümü Yâsîn suresinin konu bütünlüğünü düşünerek altı başlıkta ele aldık. Yâsîn suresinin bütün ayetlerini ele almaktan ziyade tebliğ ile bağlantılı ayetlerinden yola çıkarak konumuzun dışına pek çıkmamaya özen gösterdik. Bu bölümde; Tebliğcinin başucu kitabı, tebliğcinin uyarma tarzı, uyarıcı gelmeyen kavim, tebliğin sınırı ve kapsamı, tebliğcileri yalanlayanlar ve destekleyenler, tebliğde metot ve elçilerin tebliğ metotları, elçilerin hitap şekilleri, tebliğcinin delilleri, tebliğde ikna metodu, tebliğ-takvâ-infâk ilişkileri, tebliğcinin ahiretteki mükâfatları ve son olarak da günümüzde tebliğ nasıl olmalı başlıkları ele alarak bu bölümü noktaladık.

Sonuç olarak da yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen tespitlere değinerek tezimizi noktaladık.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında bana rehberlik edip yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK hocama, ilmi yolculuğuma ilk adımı atmama vesile olan çok değerli Hüseyin BURHANLI hocama ve bu günlere gelmemde üzerimde emeği geçen bütün hocalarıma, tezin telifi sürecinde ve hayatın her alanında benden desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen kıymetli dostlarım Emre Oytun, Murat Türk ve şaban Güney'e ve bu zorlu süreçte her halime katlanan kıymetli eşim Nergiz Yeşil'e teşekkürü bir borç bilirim. Gayret bizden başarı Allah(cc.)'tandır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ ve TEŞEKKÜR	v
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu	1
1.2. Çalışmanın Amacı	1
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
2. TEBLİĞ VE TEBLİĞCİ	3
2.1. Tebliğin Tanımı	3
2.2. Kur'an-ı Kerim'de Tebliğ Kelimesi	4
2.3. Tebliğ ile İlgili Diğer Kavramlar.....	5
2.3.1. Dâvet	6
2.3.2. İrşâd	7
2.3.3. İnzâr	7
2.3.4. Hidayet	8
2.3.5. Emr-i bi'l-Ma`rûf Nehy-i ani'l-Münker (İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırmak).....	9
2.3.6. Va`z, Mev`ize	10
2.3.7. Nasihat	11
2.4. Tebliğcinin Tanımı	11
2.5. Tebliğin Tarihi	15
2.5.2. Tarih.....	15
2.5.3. Tebliğ Tarihi ile İnsanlık Tarihi Arasındaki Münasebet	16
2.5.4. Peygamberlerin Tebliğ Mücadeleleri.....	18
3. YÂSİN SURESİ VE TEBLİĞ	29
3.1. 1-12. Ayetler	29
3.1.1. Tebliğcinin Başucu Kitabı: Kur'an-ı Kerim.....	29
3.1.2. Tebliğcinin Uyarma Tarzı Nasıl Olmalı?	31
3.1.3. Uyarıcı Gelmeyen Kavim Var mıdır?	36
3.1.4. Tebliğde Sınır	38
3.1.5. Tebliğin Kapsamı.....	41
3.1.6. Birinci Kısım Ayetlerinin Değerlendirilmesi	42
3.1.6.1. İdeal Tebliğci Profili	42
3.1.6.2. Tebliğcinin Sorumluluğu	45
3.1.6.3. Tebliğin Muhalifleri ve Sebepleri	46

3.2. 13-32. Ayetler	50
3.2.1. Bir Tebliğ Örneği Olarak Elçileri Yalanlayan Ashâbü'l-Karye Hadisesi	50
3.2.2. Tebliğin Destekçileri.....	53
3.2.3. Tebliğde Metot ve Elçilerin Tebliğ Metodu	55
3.2.4. Elçilerin Hitap Şekli.....	68
3.2.4.1. Kur'an'da Söz Çeşitleri	69
3.2.5. İkinci Kısım Ayetlerinin Değerlendirmesi	72
3.2.5.1. Tebliğ Açısından Kıssaların Önemi	72
3.2.5.2. Tebliğcide Bulunması Gereken Vasıflar	75
3.2.5.3. Karşılıksız Tebliğ.....	76
3.3. 33-44. Ayetler	77
3.3.1. Tebliğcinin Delilleri.....	77
3.3.2. Tebliğde İkna Metodu.....	85
3.3.3. Üçüncü Kısım Ayetlerinin Değerlendirilmesi	90
3.4. 45-50. Ayetler	90
3.4.1. Tebliğci-Takvâ İlişkisi	90
3.4.2. Tebliğci-İnfâk İlişkisi.....	94
3.4.3. Dördüncü Kısım Ayetlerinin Değerlendirmesi	96
3.5. 51-68. Ayetler	96
3.5.1. Tebliğcinin Ahirette Elde Edeceği Mükâfatlar.....	97
3.5.2. Beşinci Kısım Ayetlerinin Değerlendirmesi	98
3.6. 69-83. Ayetler	99
3.6.2. Günümüzde Tebliğ Nasıl Olmalı?	99
3.6.2. Altıncı Kısım Ayetlerinin Değerlendirilmesi	103
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ	113

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselâm
b.	: İbn, bin
bkz.	: Bakınız
cc.	: Celle Celaluhu
C.	: Cilt
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	: Hazreti
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya/ Sayfalar Arası
ter.	: Tercüme eden
thk.	: Tahkik Eden
ty.	: Tarih Yok
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
yy.	: Yayın Yeri Yok

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu

Allah(cc.) (c.c.), dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmeleri için bütün insanlara içlerinden, kendilerine Allah(cc.)'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, kitap ve hikmeti öğreten Peygamberler görevlendirmiş ve bu peygamberler vasıtası ile onlara emir ve yasaklarını bildirmiştir. Allah(cc.)'tan gelen bu emir ve yasakları diğer insanlara ulaştırmaya terminolojimizde tebliğ denilmektedir. Tebliğ Peygamberlerin aslı görevleri arasında sayılmaktadır.

Dünya ve ahiret saadetine ulaşmak için Peygamberlerin bu tebliğine uymak bütün insanlık adına göz ardı edilmemesi gereken bir sorumluluktur. Bu bağlamda tezimizin ana konusu tebliğ olacaktır. “YÂSİN SURESİ BAĞLAMINDA” olması ise Kur'an'ın kalbi olan¹ Yâsîn Suresi'nden insanların kalbine, Allah(cc.)'ın emir ve yasaklarını niçin ve nasıl tebliğ edeceğimizi konu edinmesi açısından dır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bizi bu çalışmaya sevk eden temel problem, bu zamana kadar Yâsîn suresi bağlamında tebliğ konusu hakkında çalışma yapılmamasıdır. Bu amaç doğrultusunda; tebliğ stratejisini, metodunu, Yâsîn suresi bağlamında ele alınışını ve tarihi süreç içindeki değişimini ortaya çıkarmak, irfan hayatımızın çok muhtaç olduğu ehemmiyetli bir husustur. İnsanlığa İslâm'ı tebliğ ederek, davet vazifesini ümmetine miras olarak bırakan Hz. Peygamberden birkaç nesil sonra maalesef bu görev yeterince ifa edilememiş, İslâm'dan kopmalar ve çözümler başlamış, ümmet örneklik ve hayırlılık vasfını yitirmiş, hem tebliğde nazarı ve amelî hatalar yapılmış hem de davet metodunda yanlışlıklar yapılmıştır. Bu sebeple günümüz davetçileri, Allah(cc.) Rasûlü'nün uyguladığı tebliğ metotlarını, sözlü, yazılı, görsel ve teknoloji vasıtaları ile insanlığa ulaştırarak yeni stratejiler ve metotlar belirlemek mecburiyetindedir.

Bu çalışmamızda; özelde Kur'an-ı Kerim'in kalbi olan Yâsîn Suresi'ndeki tebliğ örneklerini, genelde ise Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerdeki tebliğ metotlarını örnek alarak; tebliğ ve tebliğcinin tarifini, tebliğin tarihini, ideal tebliğci profili, tebliğin şartları, tebliğin zorlukları tebliğe konu olan hususları, elçilerin (Peygamberlerin ve Salihlerin) tebliğ tarzını, tebliğdeki metotları, tebliğ dili, konuşma üslupları ve ikna metotlarını, tebliğcinin sorumluluklarını, tebliğin muhalifleri ve

¹ Tirmizî, "Fedâilu'l-Kur'an", 7; Dârimî, "Fedâilu'l-Kur'ân", 21.

destekçilerini, tebliğin aşamalarını ve bir tebliğcide bulunması gereken özellikleri, tebliğde yapılan hatalar ve günümüzde İslâm tebliğinde yapılan yanlışlar, modernleşen ve gittikçe sekülerleşen bir dünyada insanlara neden Allah(cc.)'ın ayetlerini tebliğ etmemiz gerektiğini tartışacağız.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmamız nitel bilgi toplama yöntemlerinden yazılı doküman incelemeye dayanmaktadır. Bu bağlamda metin analizine tabi tutularak “Yâsîn Suresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi” adlı bu çalışmamızda en büyük kaynağımız Kur'an-ı Kerim ve Sünnet olacaktır. Bunun yanında klasik ve modern tefsir kaynakları taranacak; hadis, siyer, lügat, tarih ve tebliğ ile alakalı kaleme alınmış eserler ele alınıp incelenecektir.

Günümüzde tebliğde yapılan hataları da göz önünde bulundurarak Allah(cc.)'ın dinini en kolay ve en doğru bir şekilde insanlığa nasıl ulaştıracağımızı, bu konudaki en uygun tebliğ metot ve stratejisinin ne olduğunu bu tezde değerlendirecek ve çağın şartlarına en uygun çalışma yöntemini ortaya koymaya çalışacağız.

1.4. Araştırmanın Önemi

Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şeriflerde bahsedilen tebliğ kavramının somut/tarihsel bağlamından çıkarılarak geçmişten günümüze tarihi serüvenini de göz önünde bulundurmak şartıyla daha önce peygamberler ve salih kullar tarafından uygulandığı biçimde uygulanabilirliğini ortaya koymak, bu hususta çalışma yapanlara ciddi katkı sağlayacaktır.

2. TEBLİĞ VE TEBLİĞCİ

2.1. Tebliğin Tarifi

Tebliğ Arapçada **بلغ** kelimesinden mastar olup; idrak etmek, ulaştırmak, götürmek, bildirmek ve erişirmek, bir işte amaca ulaşmak anlamlarına gelir. “**بلغ**” Bir şeye ulaştırdı, “**تبلغ**” bir şeye ulaşmak manasına gelir.² Mektubun veya mesajın ulaşmasını sağlamak,³ bir yerden bir başka yere iletilmek üzere alınan bir emanetin iletilecek olan yere tam ve eksiksiz olarak iletilmesi⁴, anlamlarına da gelmektedir.

Istılâhta ise tebliğ; Peygamberlerin vahiy yoluyla aldıkları dinin emirlerini ve onların açıklamalarını, açık, anlaşılır, doğru ve tam bir şekilde akıl sahiplerine ulaştırmaktır.⁵ Tebliğ, Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlardan olup, vahiy yoluyla Allah(cc.)’tan aldıkları ilâhî hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve herhangi bir ilavede bulunmadan olduğu gibi insanlara bildirmekle görevlidir. Nitekim bir ayette bu husus ile alakalı: “Ey Peygamber, Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et. Eğer tebliğ etmezsen peygamberlik görevini yapmamış olursun. Allah(cc.), seni insanlardan koruyacaktır”⁶ denilmektedir.⁷

Tebliğ kelimesi; ulaşmak, bir yere varmak veya bir zaman diliminin sonuna varmak gibi bir yerde başlayıp bir başka noktada biten bir eylemliliğe atıfta bulunma anlamına gelmemektedir. Örneğin, Zülkarneyn’in uzun süren yolculuğunun ardından güneşin battığı yere ulaşmasından bahseden ayette⁸ b-l-ğ kelimesi “ulaşmak” manasında kullanılmıştır. Çocuklar büluğa ererken uzunca bir zamanın geçtiği anlaşılmaktadır. Bir insanın kırk yaşına ulaşması da yine uzunca bir zaman diliminde varoluşuna işaret eder. Bu açıdan baktığımızda kelimenin kök anlamında bir süreç

² Ebü'l-Feth Burhaneddin Nasır b. Abdüsseyyid b. Ali Mutarrizi, *el-Mugrib fi Tertibi'l Mu'rib*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011, C. I, s. 85; İbn Manzur Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî, *Lisân'ül-Arab*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2009, C VIII, s.419; İbrahim Mustafa, vd., *el-Mu'cemü'l-vasîf*, Dâru'l-Erkam, İstanbul 1960, s. 103; Mehmet Boynukalın, “Tebliğ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, C. XXXX, s. 218.

³ Ahmed b. Muhammed el-Feyûmî, *el-Misbâhu'l-Miünîr*, Dâru'l-Hadis, Beyrut 2009, s. 60.

⁴ İsmail Lütüf Çakan, *Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 22.

⁵ Muhammed Ali es-Sabûni, *en-Nübüvvetü ve'l-Enbiya*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 1984, s.43; Muhammed Beşir Haddâd, *Ed-Da've ve'l-İslâh Menâhîc ve Esâlib*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2012, s.22; Boynukalın, “Tebliğ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXX, s. 219; Süleyman Uludağ, *İslam'da İrşad*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s. 19.

⁶ Mâide 5/67. Bu tezde ayetlerin mealleri verilirken Diyanet İşleri Başkanlığı'nın <https://kuran.diyanet.gov.tr/> web sitesinden istifade edilmiştir.

⁷ İsmail Karagöz, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, İstanbul 2020, s.639.

⁸ Kehf 18/86.

fikrini görebiliriz. Aslında tebliğ, Allah(cc.)'ın mesajını muhataplara ulaştırmak ise de burada bir süreci tasavvur etmek de gerekmektedir.⁹

Tebliğ kelimesinin, ulaştırmak, bildirmek, haberdar etmek gibi manalarının yanında; Kur'ân-ı Kerim'in hem lafız hem mana yönüyle insanlara duyurulması, İslâmî hükümlerin hayata geçirilmesi için insanlara ulaştırılması ve ilim meclisinde, hocanın söylediklerinin bir görevli tarafından yüksek sesle tekrar edilerek uzaktakilere duyurulması gibi manalara da gelmektedir.¹⁰

2.2. Kur'an-ı Kerim'de Tebliğ Kelimesi

Kur'an-ı Kerim'de 77 yerde ب ل غ kökünden gelen kelime mevcuttur. Bunları mana itibariyle beşe ayırmak mümkündür.¹¹

a) Ulaştırmak

“Size Rabbimin mesajlarını duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”¹² اَبْلَغُكُمْ رَسَالَاتِ رَبِّي وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اٰمِيْنٌ

Bu ve benzer ayetlerde geçen “بلغ ” beleşa,¹³ “بلغا ” belagâ,¹⁴ “بلغوا ” beleşû,¹⁵ “ابلغوا ” eleşû,¹⁶ “بلغن ” beleşne,¹⁷ “بلغت ” beleşte(tü),¹⁸ “بلغت ” bellağte,¹⁹ “ابلغت ” eleştü,²⁰ “بلغنا ” beleşnâ,²¹ “يبلغ ” yeleşâ(â),²² “يبلغن ” yeleşanne,²³ “يبلغوا ” yeleşû,²⁴ “يبلغون ” yeleşûne,²⁵ “تبلغ ” teleşa,²⁶ “تبلغون ” teleşû,²⁷ “بلغ ” üleşü,²⁸ ve “بلغ ”

⁹ Halis Albayrak, “Tebliğ ve Davet Kavramlarının Analizi”, 2003 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, TDV Yayınları, Ankara 2006, s.44.

¹⁰ Muhsin Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 244.

¹¹ Mehmet Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an-ı Kerim Sözlüğü*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 154.

¹² Araf 7/68.

¹³ Âl-i İmrân 3/40; En`âm 6/19; Yûsuf 12/22; Kehf 18/86,90,93; Nûr 24/59; Kasas 28/14; Saffât 37/102; Ahkâf 46/15.

¹⁴ Kehf 18/61.

¹⁵ Nisâ 4/6; Sebe 34/45.

¹⁶ Cinn 72/28.

¹⁷ Bakara 2/231,232; Talak 65/2.

¹⁸ Kehf 18/76; Meryem 19/8.

¹⁹ Mâide 5/67

²⁰ A`râf 7/79,93; Hûd 11/57.

²¹ En`âm 6/128.

²² Bakara 2/196,235; En`âm 6/152; Ra`d 13/14; İsrâ 17/34; Kehf 18/82; Feth 48/25.

²³ İsrâ 17/23.

²⁴ Nûr 24/58.

²⁵ Ahzâb 33/39.

²⁶ İsrâ 17/37.

²⁷ Hacc 22/5; Mü`min 40/67,80.

²⁸ A`râf 7/62, 68; Ahkâf 46/23.

ebluğa(u),²⁹ fiilleri ile “بلغ” belîğ³⁰ ve ابليغ eblîğ³¹ emir kalıpları ulaşmak, ulaştırmak, tebliğ etmek; “مبلغ” meblağ³² kelimesi ulaşılan yer, sınır; “بالغ” bâliğ,³³ بالغوا bâliğû³⁴ ve “بالغي” bâliğî(ne)³⁵ ismi failleri ulaşan kişi veya kişiler; “بلاغ/البلاغ” belâğ/el-belâğ³⁶ sözcükleri ise duyuru demektir.³⁷

b) Yerine Getirmek

“Şüphesiz Allah(cc.) dilediği sonuca ulaştırır/yerine getirir.”³⁸ ayetinde geçen “bâliğ” kelimesi, “yerine getiren” anlamına gelmektedir.

c) Üstün

“De ki: "Kesin delil ancak Allah(cc.)'ındır.”³⁹ ve “Eksiksiz bir hikmet! Ama uyarılar fayda vermiyor.”⁴⁰ ayetlerinde “bâliğah” kelimeleri; kesin delil, hikmet ve üstünlük manalarına gelmektedir.

d) Geçerli

“Yoksa "Neye hüküm verirseniz o mutlaka sizindir.” diye tarafımızdan lehinize verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?”⁴¹ ayetindeki ‘bâliğah’ kelimesi geçerli anlamına gelmektedir.

e) Etkili

“Onlar, kalplerindeki Allah(cc.)'ın bildiği kimselerdir. Onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara durumları hakkında tesirli söz söyle.”⁴² ayetindeki ‘belîğan’ kelimesi “etkili/tesirli/hikmetli” anlamlarına gelmektedir.

2.3. Tebliğ ile İlgili Diğer Kavramlar

Kur'an'da İslam'ı tebliğ ile ilgili olarak birçok kavramın kullanıldığını görüyoruz. Bunlar; “tebliğ”, “dâvet”, “irşad”, “inzâr”, “hidayet”, “emr-i bi'l maruf nehy-i ani'l münker”, “va`z” ve “nasihat” gibi kavramlardır. Tebliğ ve davet başta

²⁹ Kehf 18/60; Mü'min 40/36.

³⁰ Mâide 5/67.

³¹ Tevbe 9/6.

³² Necm 53/30.

³³ Mâide 5/95.

³⁴ A'raf 7/135.

³⁵ Nahl 16/7; Mü'min 40/56

³⁶ Âl-i İmrân 3/20; Mâide 5/92,99; Ra'd 13/40; İbrahim 14/52; Nahl 16/35,82; Enbiya 21/106; Nûr 24/54; Ankebût 29/18; Yâsîn 36/17; Şûra 42/48; Ahkâf 46/35; Teğâbun 64/12; Cinn 72/23.

³⁷ Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an-ı Kerim Sözlüğü*, s.155.

³⁸ Talak Suresi 65/3.

³⁹ En'âm 6/149.

⁴⁰ Kamer 54/5.

⁴¹ Kalem 68/39.

⁴² Nisâ 4/63.

olmak üzere bu kavramlar, sık sık birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Bunlar, kelime anlamları olarak farklı olmakla beraber, kavram olarak amaç ve uygulamada benzer olan kavramlardır. Kısaca bu kavramları açıklamaya çalışacağız.

2.3.1. Dâvet

Davet kelimesi Arapçada mastar olup sözlükte “bir şeyin hakikatine erişme”⁴³ anlamıyla birlikte “çağırarak, seslenmek, adlandırmak, dua veya beddua etmek, ziyafete çağırarak, propaganda yapmak” gibi anlamlara da gelir. Ayrıca davet aynı kökten bir isim olarak “ziyafet yemeği (velîme), dava, şîâr” gibi mânalarda da kullanılmıştır.⁴⁴ İstılâhta ise; İnsanları dine ve salih ameller işlemeye, Allah(cc.)’a ve Peygambere itaat etmeye, iyilikler yapmaya, kötülüklerden sakındırmaya çağırarak ve İslam’ı tanıtmak anlamına gelmektedir.⁴⁵

Kur’an-ı Kerim’de و ع د kökünden gelen 212 kelime bulunmaktadır. Bunlar; dua etmek-yardım istemek,⁴⁶ çağırarak,⁴⁷ isnat etmek,⁴⁸ evlatlık edinmek⁴⁹ manalarına gelmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de insan; Allah(cc.)’a,⁵⁰ Allah(cc.)’ın bağışlamasına,⁵¹ imana,⁵² İslam’a,⁵³ kurtuluşa,⁵⁴ doğruya,⁵⁵ cennete,⁵⁶ doğru yola,⁵⁷ selam yurduna,⁵⁸ hayra, iyiliğe, Allah(cc.) yolunda harcamaya,⁵⁹ şirke,⁶⁰ ateşe,⁶¹ davet edilmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere davet; toplumda İslâmî inanç, değer ve davranışların kabul edilerek uygulanmasını sağlamayı amaçlayan bir aksiyondur.

⁴³ Haddâd, *ed-Da’ ve vel İslâh Menâhîc ve Esâlib*, s.21.

⁴⁴ İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh Tâcu’l-Luğa ve Sihâhu’l-Arabiyye*, Dâru’l-İlim, Beyrut 1979, C. I, s. 403; Mustafa Çağrı, “Dâvet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1994, C. IX, s. 16.

⁴⁵ Karagöz, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s.115.

⁴⁶ Furkân 25/13,14.

⁴⁷ Fussilet 41/33.

⁴⁸ Meryem 19/91.

⁴⁹ Ahzâb 33/4.

⁵⁰ Yûsuf 12/108, Mü’min 40/12, Kasas 28/87, Hacc 22/67.

⁵¹ Nûh 71/7, Bakara 2/221, İbrahim 14/10.

⁵² Mü’min 40/10.

⁵³ Saff 61/7.

⁵⁴ Mü’min 40/41.

⁵⁵ Kehf 18/57.

⁵⁶ Bakara 2/221.

⁵⁷ Mü’minûn 23/73.

⁵⁸ Yûnus 10/25.

⁵⁹ Muhammed 47/38.

⁶⁰ Mü’min 40/42.

⁶¹ Mü’min 40/41.

Dolayısıyla hedef kitle olarak hem Müslümanlar hem de gayr-i Müslimleri kapsamaktadır.

2.3.2. İrşâd

Sözlükte “doğru yolu bulup kararlılıkla benimsemek” anlamındaki r-ş-d kökünden masdar olan irşâd; doğru yolu göstermek, akli ve kalbi, ikna ve te'sirli sözlerle gafletten uyandırıp hidâyet yolunu göstermek, Allah(cc.)'a ibadet ve itaate kavuşturmak, demektir.⁶²

İrşad kelimesi, hidayet kelimesi ile eş anlamda, dalalet kelimesiyle ise zıt anlamda kullanılmaktadır. İrşad ve hidayet kelimeleri arasındaki fark; hidayet sadece Allah(cc.)'a izafe edilirken, irşad kula da izafe edilebilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de ر ش د kökünden gelen kelimeler 19 farklı yerde kullanılmıştır ve genellikle; doğru yola yönelmek,⁶³ bilgi,⁶⁴ fayda,⁶⁵ akıllı,⁶⁶ anlamlarına gelmektedir.

İrşad kelimesi, tarif edilen bu tanımların yanı sıra, dini kültür olarak daha özel anlamlar da taşımaktadır. Bir kafiri İslam'a inandırmak, din hakkındaki düşüncelerini yumuşatmak, dalalet ve bidat ehlinin Kitap ve Sünnet dairesine girmelerini sağlamak, amelsiz Müslümanı amel işleyen bir Müslüman konumuna getirmek, ameli olanı ise daha iyi amel yapar duruma getirmek bu anlamlardan bazılarıdır.⁶⁷

2.3.3. İnzâr

Sözlükte “korkulacak şeyden bilinçli sakınmak” anlamına gelen n-z-r kökünden türetilen bir kelime olan inzâr; “korkulması gereken şeyi haber vererek sakındırmak”⁶⁸ ve “içinde korku ve uyarı bulunan haber”⁶⁹ anlamlarına gelmektedir.

⁶² Bkz. Bünyamin Çalık, “Ebu'l-Hasan Harakâni'nin İrşat ve Tebliğ Metodu”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Mart 2015, yıl:2, sayı:2, s. 97; İbrahim Mustafa, vd., el-Mu'cemü'l-vasîf, s. 393; Bekir Topaloğlu, “İrşad”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2020, C. XXII, s. 454.

⁶³ Bakara 2/186.

⁶⁴ Kehf 18/66.

⁶⁵ Cinn 72/21.

⁶⁶ Hûd 11/78.

⁶⁷ Halim Karakaya, “İrşadda Metod (Kur'an ve Hadiste İrşad Metodu)”, *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*, TDV Yayınları, Ankara 1995, s. 154.

⁶⁸ Bkz. İbrahim Mustafa, vd., el-Mu'cemü'l-vasîf, s.970; Hayati Hökelekli, “İnzâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2020, C. XXII, s. 358.

⁶⁹ Ebû Ubeyd Ahmed b. Muhammed el-Herevî, el-Ğaribeyn fil Kur'an ve'l Hadis, thk. Ahmed Ferid el-Mezidî, *Mektebetü Nizâr Mustefa Elbân*, Mekke 2007, C. VI, s. 1824.

İstılahta ise; Allah(cc.)’ın kitapları ve Peygamberleri vesilesiyle, insanları inkâr, şirk, nifâk gibi ilahi azaba ve cehenneme girmeye sebep olacak her türlü inanç, söz fiil ve davranışlardan sakındırması, gelecek tehlikeyi önceden bildirmesi, böylece onları iman, ibadet ve itaate yöneltmesidir.⁷⁰

İnzâr, tebliğ-davet yöntemlerinden biridir. İnzârı gerçekleştiren kimseye münzir (nezîr) denilir ve “tehlikenin farkında olmayan topluluğa bu tehlike hakkında bilgi veren kimse”⁷¹ diye tanımlanır. Nitekim Hz. Peygamber kendini, düşman ordusunun gelmekte olduğunu görüp kavmine haber veren ve onları bu konuda uyaran kimseye benzetmiştir.⁷²

Peygamberler kavimlerini azap ve musibetlere karşı uyarılmışlardır.⁷³ Kendilerine uyarıcı gelmemiş hiçbir kavim yoktur.⁷⁴ Kur’an-ı Kerim’de inzâr ve tebşir kelimeleri genelde beraber kullanılmıştır.⁷⁵ Bu bağlamda inzâr, tebliğin bir metodu olarak da göze çarpan “sakındırmak ve müjdelemek” ilkesi ile de bir bütün olarak düşünülebilir.

2.3.4. Hidayet

Hidâyet (hüdâ, hedy) “doğru yola girmek, doğru yolu göstermek” mânasında mastar olup; “doğru yol, kılavuzluk” anlamında isim olarak kullanılır ve “amaca ulaştıracak yolu gösterme, bu yol için kılavuzluk etme” diye de tanımlanabilir.⁷⁶

Kur’an-ı Kerim’de ي د kökünden gelen kelimeler 316 yerde geçmektedir. Bu kelimeler genel olarak; yol göstermek,⁷⁷ sevk etmek,⁷⁸ sebep olmak,⁷⁹ yol bulmak⁸⁰ doğruyu bulmak,⁸¹ kurban,⁸² hediye⁸³ anlamlarına gelmektedir. Hidayet, tebliğin bir sonucu olarak görülebilir. Tebliğdeki asıl amaç insanı doğru yola iletmek ve o yolda

⁷⁰ Ahmed b. Yûsuf es-Semîn el-Halebî, *Umdetü'l-Huffâz fî Tefsîr'i Eşref'il-Elfâz*, Âlemü'l-Kütüb. Beyrut, 1993. C. IV, s. 374; İbrahim Ahmed Abdülfettah, *el-Kâmûsu'l-Kavîm li'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dârü'l-Kelime, Kahire 1993, C. II, s. 345.

⁷¹ Hökelekli, “İnzâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXII, s. 358.

⁷² Buhâri, Rikâk, 26; Müslim, Fezâil, 16.

⁷³ En`âm 6/48, Furkân 25/1, Ahkâf 46/12.

⁷⁴ Fâtır 35/24.

⁷⁵ Ahkâf 46/12, Meryem 19/97, Furkân 25/56, A`râf 7/188.

⁷⁶ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredatü fî Garibi'l-Kur'ân*, Dâr'ul Marife, Beyrut 2013, s. 835.

⁷⁷ Fatiha 1/6.

⁷⁸ Saffât 37/23.

⁷⁹ Hacc 22/4.

⁸⁰ Nahl 16/16.

⁸¹ Neml 27/41.

⁸² Bakara 2/196.

⁸³ Neml 27/35.

sabit kılmaktır. Bu bağlamda tebliğ ile hidayet in doğru orantıda sıkı bir ilişkisinin olduğu aşıkardır.

2.3.5. Emr-i bi'l-Ma`rûf Nehy-i ani'l-Münker (İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırmak)

Ma`rûf; akıl ve şariat bakımından iyi olarak nitelendirilen, Şârinin yapılmasını emrettiği her şeydir. O da İslam'a göre güzel olan ve akli selimin kabul ettiği fiillerdir. Münker ise; marufun zıddına, Şârinin yapılmasını yasakladığı, akıl ve şariat açısından benimsenmeyen ve yadırganan düşünce, söz ve davranış, İslam'a göre çirkin olan ve akli selime göre çirkin olan her şeydir.⁸⁴

Emr-i bil ma`ruf yani iyiliği emretmek ve nehy-i ani'l münker yani kötülükten sakındırmak, tüm Peygamberlerin ve iman etmiş kişilerin görevleri arasındadır. Bir anlamda "tebliğ" kavramının mahiyetini ortaya koyan bir kavramdır.

Allah(cc.) Teala Kur'an-ı Kerim'de "İçinizden hayra çağırın, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk olsun; işte onlar kurtuluşa erenlerdir."⁸⁵ buyurmuştur.

Bir Hadiste ise Hz. Peygamber: "Sizler yardım görüp düşmanlarınıza gâlip gelecek, ganimetler elde edecek ve birçok beldeler fethedeceksiniz. Sizde kim bu vakte erişirse, Allah(cc.)'tan korksun, ma`rufu emredip münkerden nehyetsin. Kim bile bile benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın." buyurmuştur.⁸⁶

Bu konu ile ilgili başka bir ayette de şöyle buyurulmuştur: "Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah(cc.)'a inanırsınız."⁸⁷ Bu ayet iki manayı ifade etmektedir: Birincisi: Hayırlı olan işte bu ümmettir yani Muhammed ümmeti. İkincisi: Allah(cc.) bu ümmeti, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmakla görevlendirmek suretiyle mükafatlandırdı. Bu vazife bütün peygamberlerin de vazifesiydi. İyiliği emretmek kötülükten sakındırmak ilkesinin ilk işi insanı, tek olan Allah(cc.)'a davet, şirkten ve şirkin bütün çeşitlerinden kurtarmaktır. Muhakkak Kur'an, Allah(cc.)'ın yolundan engellemeye çalışan münafıkların zıddına, Allah(cc.)'a daveti, müminlerin bir sıfatı yaptı. Burada şu iki

⁸⁴ Haddâd, *ed-Da`ve vel İslâh Menâhic ve Esâlib*, s.22-23; Musa Çağırın, "Emir bi'l-Ma'rif Nehy-i ani'l-Münker", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1995, C. XI, s. 139.

⁸⁵ Âl-i İmrân 3/104.

⁸⁶ Tirmizî, *Fiten*, 70.

⁸⁷ Âl-i İmrân 3/110.

ayet büyük önem taşır: “Erkeğiyle kadınıyla münafıklar birbirine benzer; kötülüğü özendirip iyiliği engellerler, hayır için harcamaya elleri varmaz. Onlar Allah(cc.)’ı umursamadılar, O da onları rahmetinden mahrum bıraktı. Gerçek şu ki münafıklar günaha batmış kimselerdir.”⁸⁸ “Müminlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin velileridir; iyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah(cc.) ve resulüne itaat ederler. İşte onları Allah(cc.) merhametiyle kuşatacaktır. Kuşkusuz Allah(cc.) mutlak güç ve hikmet sahibidir.”⁸⁹ Kurtubi bu ayetlerin tefsirinde şöyle der: Allah(cc.), iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma özelliğini mümin ile münafık arasındaki fark olarak belirledi. Bu özellik müminlerin özelliklerinden en önemlisidir ve İslam’a davetin başıdır.⁹⁰

2.3.6. Va`z, Mev`ize

Birine öğüt vermek, nasihat etmek, tavsiyede bulunmak, güzel söz söylemek, itaat etmesini istemek, hatırlatmak, uyarmak ve sakındırmak anlamlarındaki "v-'a-z" kökünden türeyen va'z ve mev'ize sözlükte nasihat, uyarı ve öğüt demektir. Dini bir kavram olarak va'z, ve mev'ize; bir kimseye kalbini yumuşatacak, onu günahlardan uzaklaştırıp sevaba yöneltecek, ilahi mükafatı ve cezayı hatırlatarak hayrı, iyiliği ve yararlı işler yapmayı, haram ve kötülüklerden sakınmayı benimsetecek, Allah(cc.)’a ve Peygambere itaate sevk edecek ve doğru yolu gösterecek güzel söz söylemek, dünya ve ahiret görevlerini bildirmek demektir.⁹¹

Va’z kavramı, Kur’an’da çeşitli sığılarda yirmi’ beş ayette geçmektedir. Bunlardan dokuzu mev’iza şeklindedir.⁹² Bu ayetlerde Kur’an’ın, Tevrat’ın, İncil’in birer öğüt kitabı oldukları,⁹³ peygamberlerin de bu öğütler ile insanlarda va’z ettikleri bildirilmektedir.

⁸⁸ Tevbe 9/67.

⁸⁹ Tevbe 9/71.

⁹⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtûbî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l Kur'ân*, Dâru'l Kütübî'l Mısıryye, Kahire 2011, C.XIII, s. 203.

⁹¹ Rağîb el-İsfehânî, *el-Müfredatü fi Garibi'l-Kur'ân*, s. 527; İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, C. VII, s. 466; Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî, *Kitâbü't-Ta'rifat*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2008, s. 236; Asım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1998, C. III, s. 178; İbrahim Ahmed Abdülfettah, *el-Kâmûsu'l-Kavîm Li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, C. II, s. 345; Mehmet Bayraktar, *Türkiye'de Vaizlik Tarihiçesi ve Problemleri*, İstanbul, 1997, s. 17; İsmail Lütfi Çakan, *Dini Hitabet*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.59.

⁹² Muhammed Fuat Abdülbaki, *el-Mu'cemu'l-Müfrehes li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1994, s.755.

⁹³ Âl-i İmrân, 3/138; A`râf, 7/143; Mâide, 5/46.

Va'z görevinde üç öge vardır.⁹⁴

- a. Va'zeden; Allah(cc.), Peygamber ve insanlar.
- b. Kendisine va'z edilen; İnsanlar.
- c. Va'z edilen şey; İman, ibadet, ahlak, emr-i bi'l ma'rûf nehy-i 'ani'l-münker.

Özellikle günümüzde insanlara İslam'ın bildirdiklerini tebliğ etme noktasında v'az en çok kullanılan tebliğ metodu olarak söylememiz mümkündür. Camilerimizde icra edilen Cuma namazı öncesi va'zlar bunların en basit örneğidir.

2.3.7. Nasihat

Nasihat kelimesi n-s-h kelimesinden türemiş ve vaaz etmek, öğüt vermek, samimi davranmak, ameli ihlaslı yapmak, iyi niyetli olmak, başkasının iyiliğini istemek gibi anlamlara gelmekle birlikte, terim olarak; başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba, iyiliği teşvik ve kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt, başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret, amellerin kötülüklerden, hilelerden, gösterişten ve yanlışlardan kurtarıp temize ve doğruya kavuşturmak amacıyla tebliğ ve telkinde bulunma anlamlarına gelmektedir.⁹⁵

Ömer Nasuhi Bilmen'e göre nasihat, "dinleyenlerin kalplerini yumuşatacak bir tarzda idare-i lisan ile insanlara dünyevi ve uhrevi vazifelerini öğretmekten, onlara Cenab-ı Hakk'ın sevap ve azabını ihtar ile kendilerini doğru yola sevk etmekten ibarettir.⁹⁶ Hadislerde ise nasihat; samimi ve iyi niyetli olmak ve bütün mü'minlere öğüt vermek şeklinde anlaşılmıştır.⁹⁷

2.4. Tebliğcinin Tarifi

Tebliği, Peygamberlerin Allah(cc.)'tan almış olduğu emir ve yasakları insanlara ulaştırması olarak ifade etmiştik. Kendisine bildirilen bu mesajı başka kişilere ulaştıran, bildiren kişiye de mübelliğ/tebliğci diyoruz.⁹⁸ En büyük mübelliğler;

⁹⁴ Erdal Körün, *Tebliğde Üslup*, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Diyarbakır 2012, C.14, say.2, s.296.

⁹⁵ Şerif Curcânî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, s.226; Mustafa Çağrı, "Nasihat", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, C. XXXII, s.408.

⁹⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Vaaz ve Vaizler*, Şebilü'r-Reşad Dergisi, 1924, C.23, say.589, s. 266.

⁹⁷ Buhârî, İmân, 42; Müslim, İmân, 229; Ebû Dâvûd, Edeb, 67.

⁹⁸ İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, C. VIII, s.419; Boynukalın, "Tebliğ", *DİB İslam Ansiklopedisi*, C.XXXX, s.218.

şüphesiz ki Allah(cc.)’tan almış oldukları ilahi buyrukları insanlara ulaştıran peygamberlerdir.

Allah(cc.), insanları yaratmış ve onlara, kendi aralarından seçmiş olduğu ve insanların dünya ahiret saadetine erişme yollarını tebliğ eden mübelliğler göndermiştir. En önemli görevleri tebliğ ve irşat olan peygamberler, insanları Allah(cc.)’ın emirleri doğrultusunda uyararak, onlara doğruyu göstermek ve örnek alacakları bir hayatı fiilen yaşamakla görevlendirmiştir. Şüphesiz ki en büyük mübelliğ Hz. Peygamberdir. Ondan sonra gelen müminler de bu tebliğ görevi ile mükelleflerdir. Bu mükellefliği şu ayetten anlıyoruz; “İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun; işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁹⁹

Tebliğ, her Müslümanın üzerine gerekli olan bir ameldir. Öyle ki tebliğ, namaz veya oruç gibi belli bir zamanı olmaksızın her vakit ve her halde Allah(cc.)’a davet ile yerine getirilmelidir. Tebliğ, İslam dinini ve onun kaidelerini anlatarak beşerin bu emirler çerçevesinde yaşamalarını sağlamaktır. Yani iyi ve güzel olanı emretmek, kötü ve çirkin olan her şeyden sakındırmaktır.

Mesnevîde tebliğ konusuna değinen Mevlânâ; peygamberlerin ve peygamberlere tabi olanların ilk görevinin Kur’an’ı tebliğ ve Allah(cc.)’a davet olduğunu vurgulamış, bununla birlikte, tebliğde bulunan kişilerin; halis bir niyet, güzel bir huy, dini herkesin anlayabileceği şekilde açıklayabilme ve diğer ahlaki özelliklere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Tebliğde bulunurken insanların gönlünü kazanmanın mühim olduğunu, nitekim tebliğle görevlendirilen peygamberlerin de bunu kendilerine en önemli rehber edindiklerini beyan etmiştir. Ayrıca tebliğ yapılırken ferasetli davranılması gerektiği, kaba ve sert bir üslupla yapılan tebliğin hayra vesile olmayacağını, peygamberin tebliğde sergiledikleri metodların örnek alınması gerektiğini vurgulamıştır. En önemli tebliğ metodunun şüphesiz, kâl’den önce hâl dilinin yani, kişinin İslam’ı yaşayarak gösterebileceğini, söyledikleri ve yaşantısı arasında fark olan kişilerin bu konuda başarıya ulaşmasının mümkün olmadığını da ilave etmiştir.¹⁰⁰ Yine Mevlânâ; tebliğ görevinin, peygamberlerin gönderiliş amaçlarının en önemlilerinden biri olduğunu, tebliğin sadece peygamberlerin görevi olmadığını, bütün Müslümanların üzerine düşen bir vazife olduğunu söylemiştir. Tebliğcinin daima ümitvar olması, kendisine şefkat, merhamet

⁹⁹ Â-li İmrân 3/104.

¹⁰⁰ Çetin Kaska, Mesnevi’de Tebliğ, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Siirt 2016, C.3, s.142.

ve yumuşaklığı rehber edinmesi gerektiği bildirmiştir. Tebliğ görevi yerine getirirken muhalefetlerden çekinilmemesi gerektiğini, kötü tebliğin tebliğ etmemekten daha zararlı olduğu ve yoldan çıkmış kişilerin yaptıklarının tebliğin saf gönüllü müminler için bir tuzak olduğuna değinmiştir.¹⁰¹

Tebliğci, Allah(cc.)’a davet ile hükmen mükellef olan kimsedir. Bu mükellefiyeti yerine getirebilmek için iyi bir donanıma ihtiyaç duyar. Bu donanımların başlıcaları şunlardır:

a) Basiret (İnce Anlayış ve Kavrayış): Bir işi yapmadan önce o işin bilinmesi gerekir. Yani amelden önce ilim gereklidir. Nitekim Allah(cc.): “Bil ki, Allah(cc.)’tan başka tanrı yoktur. Kendi günahın için, erkek kadın müminler için Allah(cc.)’tan af dile”¹⁰² buyurmuştur. Allah(cc.) bu ayeti ile ilmi önceledi. Her tebliğciye, Allah(cc.)’a ulaştıracak ilim ve basiret gereklidir.

b) Derin bir İman: Buradaki derin iman ile Allah(cc.)’ın dini İslam’ı, inanarak yaşamayı ve bu hassasiyetle Allah(cc.)’a davetin gerçekleştirilmesini kastediyoruz. Nitekim bir ayette; “Asıl doğru yol ancak Allah(cc.)’ın yoludur”¹⁰³ buyurulmuştur. Sarsılmaz bir iman ve en güzel şekilde yaşanan İslam, tebliğcinin en önemli özelliklerinden biridir. Bu derin iman için de şunlar gerekir:

- Muhabbet (Yaratılanı sever yaratandan ötürü)
 - Kâfirlere karşı güçlü olmak (Müslümanların her alanda kâfirlere karşı izzetli ve şerefli olması)
 - Allah(cc.) yolunda cihat etmek (İstikamet üzere sabit olana kadar daima nefsinle mücadele etmek)
 - Ayıplandıktan korkmamak (İnsanların ayıplamasından dolayı, Allah(cc.)’ın yoluna çağırmaktan ve iyiliği emredip kötülükten men etmekten vazgeçmemek)
 - Allah(cc.)’ın Resulü’ne tabi olmak (Bütün hallerde hidayet üzere olan O peygambere bütün işlerinde itaat etmek)
- c) Allah(cc.)’a Bağlılık:** Buradaki sıkı bağlılıktan kastımız, Müslüman tebliğcinin

¹⁰¹ Kaska, *Mesnevi’de Tebliğ*, C.3, s.142.

¹⁰² Muhammed 47/19.

¹⁰³ Bakara 2/120.

Allah(cc.)'la olan irtibatı ve sağlam bağılılığıdır. Öyle ki, o bütün işlerinde Allah(cc.)'a dayanır. Bilir ki Allah(cc.)'ın dilediğini kimse engelleyemez, Allah(cc.)'ın dilemediğini de kimse yapamaz. Dayanak olarak Allah(cc.) yeter.¹⁰⁴

Tebliğcinin ahlakı İslam'ın ahlakı olmalıdır. İslam'ın ahlakı ise Kur'an ve sünnette açıklanmış olan ahlaki özelliklerdir. Mübelliğin zaruri olarak ihtiyaç duyduğu ahlaki özelliklerin başlıcaları şunlardır.¹⁰⁵

- Sıdk (Doğruluk)
- Sabır
- Merhamet
- Tevazu
- İnziva ve Sosyallik

Tebliğci; her işinde doğru, başına gelen musibetlere karşı sabırlı, insanlara karşı merhametli ve tevazu sahibi, Allah(cc.) ile irtibatını sağlamlaştırmak adına gerektiğinde inzivaya çekilen, tebliğini insanlara ulaştırabilmek için de toplumun içinde olan kişidir.

Tebliğci; Şeriatı bilen, Kur'an-ı anlayan ve anlatan, uygulamada rehberlik eden ve yürekten yüreğe gönül naklini gerçekleştiren Allah dostu kişidir.

Tebliğci; Allah-Peygamber ve vahiy arasındaki ilişkiyi kuran kişidir.

Tebliğci; şefkat merhamet diline sahip, Kur'an-ı yaşayarak ve taşıyarak insanlığa rahmet olan kişidir.

Tebliğci, şahsiyetini Kur'an ile inşa edip, düşmanında bile takdir hissi bırakan kişidir.

Tebliğci; takva sahibi olup sadece sevabını paylaşan değil günahından da insanları uzak tutan kişidir.

Tebliğci; bir davası bir duası ve bir iddiası olan kişidir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Zeydân, *Usûlü 'd-Da`ve*, ss.325-345.

¹⁰⁵ Zeydân, *Usûlü 'd-Da`ve*, ss.325-345.

¹⁰⁶ Hayrettin Öztürk, "Eleştirel Metodoloji Bağlamında Tebliğ Stratejimiz", *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlakı*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2019, s. 273.

2.5. Tebliğin Tarihi

“Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok cahildir.”¹⁰⁷

Bu ayetteki “emanet” kavramı hakkında çeşitli rivayetler ileri sürülmüştür. Ancak genel görüşe göre emanetten kastın; Allah(cc.)’a itaat etmek, O’nun emir ve yasaklarına uymak ve onları tebliğ etmek ile görevlendirilmek olduğu söylenmektedir.¹⁰⁸ Bu emaneti Hz. Âdem’in yüklenmesiyle birlikte hem insanlığın hem de tebliğin tarihi başlamış oldu. Öncelikle, tarih kavramını anlamak tebliğin tarihini anlama noktasında bize oldukça katkı sağlayacaktır bu nedenle tarihin ne demek olduğunu anlamaya çalışacağız.

2.5.2. Tarih

Tarih, günümüze kadar geçmişte cereyan etmiş olayların, bütün boyutlarıyla irdelenmesi, soruşturulması ve değerlendirilmesidir.¹⁰⁹ Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tarih, sadece geçmiş olayları anlatmak değil, o olayları enine boyuna irdelemek ve değerlendirmektir. Aslında bu çalışmamızın bütününde yapmış olduğumuz tebliğ ile alakalı araştırma ve değerlendirmeler bir bakıma bir tebliğ tarihi çalışması kapsamına da girmektedir.

İbn Haldun da tarih hakkında şunları söylemiştir: “Biliniz ki tarih, aziz bir yolu olan, sayısız faydalar içeren, onurlu gayesi olan bir ilimdir. O bize, gelip geçen kavimlerin hâl ve ahlaklarını, Peygamberlerin sîretlerini, hükümdarları ve idare ettikleri devletlerin durumunu ve takip etmiş oldukları siyaseti öğretir ki, bunlardan iyi olanını kendimize örnek alalım, dinimiz ve dünyamız için kullanalım.”¹¹⁰

Başka bir tarih tanımında “Tarih, beşerin tefekküründeki teakub ile faaliyetindeki tezahürün ve hayat-ı ictimaiyenin inkişaf, terakki ve tekemmül

¹⁰⁷ Ahzâb 33/72.

¹⁰⁸ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Câmiu’l-Beyân an Te’vili-l Eyyi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Hicr, yy. 2001, C.XIX, s.16; Kurtûbî, *Tefsirü’l-Kurtûbî*, C. XIII, s. 203; Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü’t-Tenzîl ve Esrârü’t-Te’vîl*, Dâru’l İhya, Beyrut 2009, C. IX, s.240; Ebü’l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Tefsirü’n-Nesefî Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 2013, C. III, s. 49.

¹⁰⁹ İhsan Süreyya Sırma, *Müslümanların Tarihi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2014, s.71.

¹¹⁰ Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî İbn Haldûn, *Mukaddime*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2013, s.3.

safhasına tabi müteşamilatın hey'et-i mecmuasına marbût münasebetlerin tetebbuunu teşkil eder”¹¹¹ ifadesiyle de insan hayatının kayıtları, olduğunu anlamaktayız.

2.5.3. Tebliğ Tarihi ile İnsanlık Tarihi Arasındaki Münasebet

Tarih ve din ayrılmaz iki parçadır. Genel veya özel olsun tarihin en önemli faktörü dindir. Tarih kitaplarını incelediğimizde tarihteki olayların arka planında dini mücadeleler olduğunu fark ederiz. Dini düşüncesini diğer insanlara tebliğ etme mücadelesi veren insanlar, aslında insanlık tarihini de yazmış oldular.

Tebliğin tarihi, İnsanlığın tarihi kadar eskidir. Çünkü İnsanlığın babası Âdem, emaneti¹¹² yani tebliğ sorumluluğunu yüklenmesiyle birlikte insanları Allah(cc.)’a davet etmeye başlamıştır. Hz. Âdem, Allah(cc.)’ın peygamberlerinden biriydi ve bütün peygamberler insanları Allah(cc.)’a davet etmişlerdir. Hz. Âdem beşeriyetin babası ve nebi olması sebebiyle Allah(cc.)’a daveti başlatan ilk kişi olmuştur.¹¹³

İnsanlığın tarihini Müslümanların tarihinden yani tebliğin tarihinden ayırmak oldukça zordur. Çünkü insanlık, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ile başlamış ve Hz. Âdem insanları İslam’a davet etmiştir. İnsanlığın ilk dönemlerini araştırmak istediğimizde elimizdeki en önemli kaynak elbette ki Kur’an-ı Kerimdir. Antik çağ denilen ilk dönemlerde en güvenilir kaynaklar ilahi kitaplar olmasından dolayı bugüne kadar değiştirilmeden ve tahrif edilmeden ulaşan tek kitap Kur’an’dır. Çünkü o dönemlere ait bilgiler için en önemli kaynağımız Kur’an’dır.

“Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok cahildir.”¹¹⁴ ayetindeki emanetten maksat Allah(cc.)’a itaattir. Allah(cc.) bu emaneti Hz. Âdem’e yüklemek istediğinde, Hz. Âdem sordu: “Allah(cc.)’ım bu emanet nedir?” Allah(cc.): “İyilik edersen mükafat, kötülük edersen ceza görürsün” buyurdu. Bunun üzerine de Hz. Âdem emaneti yükledi.¹¹⁵ Hz. Âdem’in bu emaneti yüklenmesiyle birlikte insanlığın ve İslam’ın tarihi başlamış oldu.

¹¹¹ Mehmet Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları Tarih ve Müverrihler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991, s. 5.

¹¹² Bkz. Ahzâb 33/72.

¹¹³ Ali Abdulhalim Mahmûd, *Fıkhü'd-Da`ve İllallah(cc.)*, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire 2011, s.15

¹¹⁴ Ahzâb 33/72.

¹¹⁵ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin ed-Dımaşkî eş-Şâfî İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, C.VI, s.477.

İnsanlık tarihinde herhangi bir ideoloji veya herhangi bir sistem insanlar tarafından topyekûn olduğu gibi kendiliğinden kabul edilmemiştir. Herhangi bir sistem ve ideolojinin kabul edilmesi için mutlaka o sistem ve ideolojinin davetçilerinin insanları davet etmeleri gerekmektedir. Din için de bu genel kaide geçerlidir. Allah(cc.)'ın insanların hidayeti için peygamberler göndermesi, bu peygamberlerin, Allah(cc.)'ın dinini yeryüzünde hâkim kılmak adına dâimi bir gayret ve çalışma içerisinde bulunmaları bunun apaçık bir delilidir.

Allah(cc.), insana ve insan için yaratıp emrine verdiği Dünyaya¹¹⁶ da belli bir ömür takdir etmiştir. Dünyayı yaratıp emrine verdiği insana da nasıl yaşayıp kulluğunu nasıl yerine getireceğini öğretmesi için peygamberler göndermiştir. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed (a.s.)'e kadar bütün peygamberlerin getirdikleri mesaj İslam, insanlara tebliğ ettikleri şey de tevhid inancı ve Allah(cc.)'a kulluk olmuştur. Bundan dolayı bütün peygamberlerin bu tebliğlerini ve ümmetlerin bu tebliğ uğruna vermiş oldukları mücadeleleri içeren zaman dilimine yani ilk insandan bugüne kadar ve kıyamete kadar sürecek olan zamana Müslümanların tarihi veya Tebliğ tarihi diyebiliriz.¹¹⁷

Tebliğin gerçekleşmesi açısından baktığımızda Hz. Âdem'in peygamber olarak seçildiği¹¹⁸ günden buyana Allah(cc.), melekleri aracılığıyla vahyini insanlara peygamberler üzerinden ulaştırmış, bunun için peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Kur'an'da peygamberlerin gönderiliş gayesi, Allah(cc.)'ın insanlara vahiy yoluyla gönderdiği ilahî hakikatleri tebliğ etmek olarak açıklanmıştır.¹¹⁹ Allah(cc.) son peygamber olarak da Hz. Muhammed (a.s.)'i seçmiş ve ona da bu önemli görevi yüklediğini şu ifadelerle açıklamıştır:

“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun verdiği elçilik görevini yapmamış olursun. Allah(cc.) seni insanlar(ın kötülüklerin)den koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah(cc.) kâfirler topluluğunu isteklerine ulaştırmayacaktır.”¹²⁰

Hız. Peygamber de Allah(cc.)'ın kendisine yüklemiş olduğu bu önemli görevi diğer peygamberlerin de yerine getirdiği gibi hakkıyla yerine getirmiş ve her insan gibi hayata veda etmiştir. Tebliğ görevi peygamberlerle sınırlı kalmayarak onlardan sonra

¹¹⁶ Bkz. İbrahim 14/32-34.

¹¹⁷ Bkz. Sırma, *Müslümanların Tarihi*, C. I, ss. 49-54.

¹¹⁸ Bkz. Âl-i imrân 3/33.

¹¹⁹ Bkz. A`raf 7/62.

¹²⁰ Mâide 5/67.

gelen ümmetlerine emanet olarak kalmıştır. Zaten tebliğ sorumluluğunun peygamberlerle birlikte müminlerin âlimleri tarafından da yüklenilmesi gereken bir görev olduğu Kur'an'da şöyle vurgulanmaktadır:

“Bununla beraber müminlerin hepsinin savaşa çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir grup dinde ilim sahibi olmaya çalışmak ve seferden dönen topluluklarını uyarmak üzere geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.”¹²¹

Herhangi bir savaş halinde Müslümanların topyekûn birden cepheye gitmelerinin doğru olmadığını, her topluluktan bazı kimselerin geride kalarak hayatın yaşanabilmesi için gerekli olan ilimleri öğrenmeleri, savaştan dönenleri aydınlatmaları ve onlara dinin ahkâmını tebliğ etmeleri gerektiği bildirilmiştir. Hz. Âdem'le başlayan tebliğ mücadelesi, son peygamberin ümmeti olarak bizlerle devam etmektedir. Hakikati tebliğ edecek kişiler kıyamete kadar da devam edecektir.

2.5.4. Peygamberlerin Tebliğ Mücadeleleri

Hz. Âdem ve Havva validemizin cennette kendilerine yasaklı olan meyveden yemeleri sonucunda cennetten dünyaya inmeleriyle¹²² birlikte hem insanlık hem Peygamberle hem de İslam tarihi başlamış oldu.

İnsanlık tarihindeki ilk evi yani Mekke'yi¹²³ ilk inşa eden Hz. Âdem'dir.¹²⁴ Hem Kâbe'nin yapılması hem de Hz. Âdem ve Havva'nın çocuklarından olmasından sonra Allah(cc.)'in emir ve yasaklarını uygulama adına tebliğ mücadelesi de başlamış oldu.

Allah(cc.)'in, Hz. Âdem'e bütün isimleri öğretmesi¹²⁵ kendi zürriyetinden çoğalan insanlığa hem yol gösterme hem de Allah(cc.)'in insandan nasıl bir kulluk beklediğini bilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Allah(cc.)'in emir ve yasaklarını bilme ve bildirme gayreti olan Hz. Âdem'in ne yazık ki oğullarından Kabil'in Habil'e karşı olan husumetinden dolayı yaşanan olaylar neticesinde Kabil, kardeşi Habil'i öldürerek yeryüzündeki ilk kanı akıtmış ve ilk günahı işlemiş oldu.¹²⁶ Peygamberlerin en yakınları olan çocuk, eş, amca gibi akrabalarının Allah(cc.)'in emirlerine uymamaları şüphesiz ki Peygamberlerin en büyük imtihanlarıdır.

¹²¹ Tevbe 9/122.

¹²² Bakara 2/35,36.

¹²³ Bkz. Âl-i İmrân 3/96.

¹²⁴ Ebu'l-Velîd el-Ezrâkî, *Ahbâru Mekke*, Dâru's-Sekâfe, Beyrut 1969, C. I. s. 36.

¹²⁵ Bkz. Bakara 2/31.

¹²⁶ Bkz. Máide 5/30.

950 yıl tebliğ mücadelesi veren Hz. Nuh'un¹²⁷ putlara tapan bir topluma karşı bunca yıl vermiş olduğu tevhit mücadelesine rağmen sayıca çok az kişi ona iman etti. İman edenler; Sâm, Hâm ve Yâfes ismindeki oğullarıydı. Bununla birlikte Yâm ismindeki oğlu ve Vâile ismindeki eşi de iman etmeyip helak olanlardan oldu.¹²⁸

Hz. Nuh'un hayatına baktığımızda şunu apaçık görmekteyiz ki; 950 yıl boyunca kendisiyle alay eden, onu inkâr eden ve onu taşıyarak öldürmeye niyet eden kavmine karşı sabretmiş ve onlara Allah(cc.)'ın emir ve yasaklarını tebliğ etmekten bir an olsun geri adım atmamıştır. Gece gündüz, gizli ve aşikâr tebliğ mücadelesini devam ettirmiştir. Yeryüzünden çeşitli deliller getirerek kavmini Allah(cc.)'ın varlığı ve birliğine inandırmaya çalışmıştır. Neticede bunca uyarıya rağmen iman etmeyen kavminin durumunu Rabbine arz ederek Allah(cc.)'a sığınmış ve Allah(cc.) inanmayanları helak etmiştir.¹²⁹ Hz. Nuh'un gemisine binenler bu helaktan kurtulmuşlardır. Burada dikkat çeken detay ise, Allah(cc.)'ın Nuh'a aileni gemiye bindir demesinin ardından oğlunun iman etmeyerek gemiye binmeyi reddedip helak oluşundan sonra Hz. Nuh "Allah(cc.)'ın oğlum benim ailemdendir" demesine karşılık, Allah(cc.); hayır o senin ailenden değil o inkâr edenlerden oldu ve helak oldu¹³⁰ demesi gösteriyor ki kan bağından ziyade din bağı daha mühimdir.

Hz. Nuh'un kavminin helak olmasından sonra meydana gelen farklı topluluklar bu olaylardaki ibretleri unutup tekrar Allah(cc.)'a isyan etmeye ve tekrar putlara tapmaya başladılar. Nuh tufanından sonra puta tapan ilk kavim Âd kavmiydi.¹³¹ Allah(cc.)'a isyan etmiş olan bu kavme peygamber olarak Hûd gönderildi. Kavmini Allah(cc.)'ın yoluna davet eden Hûd, Allah(cc.)'tan bağışlanma dilemelerini, yaptıkları yanlışlardan dolayı af dilemelerini tavsiye etti. Yapmış olduğu tebliğ neticesinde kavminden bir ücret talep etmediğini tek amacının Allah(cc.)'a kulluğa davet olduğunu belirtmesine rağmen Hûd'u yalanladılar ve sonunda helak oldular.¹³²

Allah(cc.), insanların yaşanmış olaylardan ve kavimlerin uğramış olduğu helâklardan ibret almayıp, atalarının tapmış olduğu şeylere tapmaya devam ederek

¹²⁷ Bkz. Ankebût 29/14.

¹²⁸ İzzeddin Ali İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, Dâru'l-Küttübi'l-Arabiyye, Beyrut 1997, C.1, s.72; Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, Matbaa-ı Osmaniye, İstanbul 1300(m.1883), s.4.

¹²⁹ Bkz. Nûh 71/5-28.

¹³⁰ Bkz. Hûd 11/40-45.

¹³¹ Ebu'l-Fidâ' İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfî İbn Kesir, *Kasasu'l-Enbiya*, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut 1991, s.98.

¹³² Bkz. Hûd 11/50-60.

tevhid inancını inkâr etmeye devam etmelerinden dolayı, insanlara uyarıcılar göndermeye devam etmiştir. Nitekim Semûd kavmine de Hz. Salih gönderilmişti. Diğer peygamberler gibi onu da yalanladılar. Hz. Salih'in yapmış olduğu tebliğ mücadelesine rağmen kavmi onu yalanladı ve atalarının inandıkları şeylere inanmaya devam ettiler. Allah(cc.), Hz. Salih'in uyarılarına tabi olanlar dışındaki kavmin inanmayanlarını bir sayha ile helak etti.¹³³

Allah(cc.), sapıtan ve yoldan çıkan insanlığı uyarmak ve onları Allah(cc.)'a kulluğa davet etmek için peygamberler göndermeye devam ediyordu. Tevhid mücadelesinde büyük bir öneme sahip olan Hz. İbrahim'in, bulunduğu toplumda tebliğ mücadelesi vermesinin ne kadar zor olduğu aşikardır. Bu sebeple çocukluğundan beri bu alanda Allah(cc.) tarafından yetiştirilmiştir.¹³⁴ Özellikle kavminin tapmış olduğu; yıldızı, ayı, güneşi inceledikten sonra “batan şeyler, bana faydası olmayan şeyler benim Rabbim olamaz ben sizin taptıklarınızdan beriyim” demiş ve kavminin taptığı şeyleri reddetmiş, Hanif olan dine iman etmiştir.¹³⁵

Kalbi mutmain olarak Rabbine iman eden Hz. İbrahim artık tebliğ mücadelesine başlamıştı. İlk tebliğini babasına yaptı: “Bir gün babasına şöyle demişti: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın? Babacığım! Sana gelmeyen bir bilgi hakikaten bana geldi, bu sebeple bana uy ki seni düz yola çıkarayım. Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, rahmânın buyruğuna uymamıştır. Babacığım! Allah(cc.)'ın azabına uğramandan ve böylece şeytanın yandaşı olmandan korkuyorum.”¹³⁶

Peygamberler tebliğ mücadelesine özellikle kendilerini daha iyi anlayacaklarını düşündükleri en yakınlarından başlayarak bu mücadeleyi sürdürmüşlerdir. Ancak Hz. İbrahim'de olduğu gibi birçok peygamberin en yakınları iman etmemişlerdir. Burada da Hz. İbrahim'in babasına karşı olan konuşma tarzı hem anne-babamıza olan tavrımızın hem de tebliğdeki üslubumuzun şemasını çizmektedir. Karşı taraf inansa da inanmasa da tebliğcinin tavrını çirkinleştirme gibi bir şey söz konusu olamaz. Nitekim Hz. İbrahim'in babası “Ey İbrâhim! Sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlatırım; şimdi uzun bir süre gözüme görünme!”

¹³³ Bkz. Hûd 11/61-68.

¹³⁴ Bkz. Enbiyâ 21/51; En`âm 6/75.

¹³⁵ Bkz. En`âm 6/76-79.

¹³⁶ Meryem 19/42-45.

dedi.¹³⁷ Buna karşılık Hz. İbrahim: “Esen kal! Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdı”¹³⁸ diyerek cevap verdi.

Putlara tapan kavmini düşünmeye teşvik ederek, size hiçbir faydası veya zararı dokunmayan bu taptığımız şeylere neden tapıyorsunuz? dediğinde, bizler atalarımızdan böyle gördük böyle devam ediyoruz demişlerdir. Buna karşılık kavmi ile tevhide davet adına mücadeleye girerek onları, bizleri yaratan ve doğru yolu gösteren, tek bir ilah olan Allah(cc.)’a davet etmiş ve büyük bir mücadele vermiştir.¹³⁹

İslam, Allah(cc.)’a ortak koşmayı asla kabul etmez. Bu sebeple Hz. İbrahim puta tapmaktan geri adım atmayan kavminin putlarını kırmıştı ve sadece putların en büyüklerini bırakmıştı. Bunun sebebi ise bu işi kimin yaptığını o puta sormaları içindi. Nitekim Hz. İbrahim’den şüphelendiler ve onu çağırdılar. “Sen mi yaptın bu işi diye sordular. “Büyük olan putunuza sorun o yapmıştır belki” cevabını alınca müşriklerde bir uyanma oldu. Biliyorlar ki putlar konuşamaz. Konuşamayan bize yararı olmayan bir şeye ne diye taparız diye düşünecekken Hz. İbrahim’i ateşe atmaya karar verdiler. Ancak, Allah(cc.)’in ateşe “İbrahim’e karşı serin ve zararsız ol” demesiyle ateş Hz. İbrahim’e zarar vermedi.¹⁴⁰

Burada Hz. İbrahim’in ateşlere atılma pahasına asla davasından vazgeçmediğini, tebliğ ve davet mücadelesine canı pahasına devam ettiğini görmekteyiz. Buradan şu sonucu da çıkarabiliriz. Bir tebliğci, yaşadığı toplumda Allah(cc.)’a isyan söz konusu ise elinden geldiği müddetçe oraya müdahale etme mecburiyeti vardır. Tebliğ, “Ben çağırırım gelen gelir gelmeyen gelmez” demekten ziyade varını yoğunu ortaya koyma mücadelesidir. Bütün peygamberlerin yaptıkları mücadeleden bunu anlamamız gayet kolaydır.

Bunca mücadelesinin yanında Hz. İbrahim Rabbine tam manasıyla teslim idi. Teslimiyet tebliğcide bulunması gereken önemli özelliklerden biridir. Öyle ki, Rabbi Hz. İbrahim’den oğlu İsmail’i kurban etmesini istediğinde bunu yerine getirmek adına oğlunun boğazına bıçağı dayayabilmiştir. Buna karşılık Hz. İsmail de tam teslim bir

¹³⁷ Meryem 19/46.

¹³⁸ Meryem 19/47.

¹³⁹ Bkz. Suarâ 26/70-82.

¹⁴⁰ Bkz. Enbiyâ 21/58-69.

şekilde buna razı olmuştur. Bu teslimiyetlerine karşılık da Allah(cc.) onlara koç ikramında bulunmuş, Hz. İsmail yerine o koçu kurban etmesini emretmiştir.¹⁴¹

Kadınları bırakıp erkek erkeğe ilişki yaşayan kavme Hz. Lût'u gönderen Allah(cc.), burada da insanlığın yapmış olduğu sapkınlıktan hidayete çıkmaları için peygamberini göndermişti. Yaptıkları işlerin yanlış olduğunu, Allah(cc.)'a kul olmaları gerektiğini tebliğ eden Hz. Lut'a karşı gelen, hadi bize vaad ettiğin azabı getir de görelim diyerek alay eden kavim de elbette diğer inanmayanlar gibi helak olup gitmişlerdir. Amansızca mücadele veren Hz. Lût, kavmiyle baş edemeyince Rabbinden yardım istedi ve inanmayanlar üzerine helak gelmiştir.¹⁴² Buradan da anlıyoruz ki tebliğ konusunda sıkıntı yaşayan, yalanlanan, toplum tarafından dışlanan tebliğci Rabbine sığınmalı. Sorumluluk alanının tebliğ olduğunu bilmelidir.

Allah(cc.), ölçü ve tartıda hile yapan Medyen halkına da Hz. Şuayb'ı göndermişti. Allah(cc.)'ın peygamber gönderdiği toplumlar şirk koşmakla birlikte toplumu ifsat eden özelliklere de sahipti. Ölçü ve tartıda hile yapmaları Medyen halkının özelliklerinden biriydi. Hz. Şuayb, hem tevhit inancına davet ederek hep de yaptıkları kötü davranışlardan vazgeçirmeye çalışarak bir tebliğ mücadelesi verdi. Hz. Şuayb'ın tevhide davet etmesine karşın inanmayanların önde gelenleri Şuayb'a karşı "ya bizim inandıklarımıza inanırsın ya da seni bu şehirden süreriz" dediklerinde Allah(cc.)'ın gazabı onlara geliverdi. Bir depremle onlar da helak olup gittiler.¹⁴³

Kardeşleri tarafından kötülüğe uğrayıp kuyuya atılan Hz. Yusuf da peygamberler içerisinde büyük bir tebliğ mücadelesi veren peygamberlerdendir. En yakınları tarafından kuyuya atılan, köle pazarlarında satılıp zindanlara atılan Hz. Yusuf başına gelen musibetlere karşı Rabbine güvenip sabretmiştir. Öyle ki hem bir peygamber hem de bir insan olarak iffet abidesi olan Hz. Yusuf zindana düşmeyi zinaya düşmeye tercih etmiştir. Zindanlara düşse de bir tebliğcinin temsil boyutunu ortaya koyma adına Allah(cc.)'ın yasaklamış olduğu şeye asla meyletmiyor. Bunca çekilen çile ve bunlara karşı gösterilen sabır ve metanet karşısında Hz. Yusuf mükafatlandırılıyor ve Mısır'a sultan oluyor. Kendisini zindana atan kardeşlerini affediyor.¹⁴⁴ Hz. Yusuf'un hayatı bir tebliğci adına özellikle incelenmesi gereken bir hayat. Öyle ki Allah(cc.)'a güvenip doğru yoldan şaşmayan, şeytanın önüne getirdiği

¹⁴¹ Bkz. Saffât 37/102-111.

¹⁴² Bkz. A`râf 7/80-84.

¹⁴³ Bkz. A`râf 7/85-93.

¹⁴⁴ Bkz. Yûsuf 12/3-101.

engelleri bir bir aşarak Rabbine kul olma gayreti içerisinde olan kişiye Allah(cc.) muhakkak hem dünyada hem de ahirette mükafatını verecektir.

Ağır hastalıklarla mücadele eden Hz. Eyüp, sabrın,¹⁴⁵ tebliğ mücadelesinde kavminin kendisini dinlememesinden dolayı kavmini terk ederek, denize atılıp balığın karnına giren ve hatasını anlayıp Allah(cc.)’tan bağışla dilemesi sonucunda affa uğrayan Hz. Yunus, sebat etmenin¹⁴⁶ önemli temsilcileri olarak bir tebliğci için mühim örneklerdir.

Mısır’da halkı sömüren ve zulmeden Firavun’a karşı Hz. Mûsâ’yı görevlendiren Allah(cc.), Hz. Mûsâ’nın dilemesiyle kardeşi Harun’u da yanına yardımcı vermiştir. Kendini ilahlaştıran Firavuna giderek Allah(cc.)’a davet etmişlerdir.¹⁴⁷ Çocukluğundan beri Firavunun sarayında büyüyen Hz. Mûsâ’nın Firavuna böyle bir şeyle gelmesi Firavunu çok kızdırmıştı. Allah(cc.) dilerse senin düşmanını senin yanında büyütme kâdirdir.

Daha sonraları kardeşi Harun ile birlikte Hz. Mûsâ’yı tekrar Firavuna gönderen Allah(cc.) onlara, “İkiniz beraber Firavun’a gidin, çünkü o sınırı çok aştı. Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer”¹⁴⁸ diyerek aslında tebliğde bulunan kişiye şu dersi vermiş oluyor; karşıdaki kişi ne kadar sınırı aşsa da sen sınırını koruyacaksın. Sen sana yakışanı yapacaksın ve asla üslubunu bozmayacaksın. Yumuşak söz söyleyerek muhatabının gönlünü kazanmaya çalışacaksın.

Hz. Mûsâ ve Harun’un mücadelesi bir tebliğci açısından oldukça mühimdir. Karşınızdaki kendini ilah yerine koyan ve halkına zulmedip, çocukları kadınları katleden biri dahi olsa, bu zaten ıslah olmaz deyip ona tebliğde bulunmama gibi bir lüksümüz olamaz. Hatta bu insanlara daha yumuşak davranıp gönüllerine bir yumuşaklık gelmesini sağlamaya çalışılmalı. Hz. Mûsâ’nın tebliğ örneğine baktığımızda özellikle delillerle konuşmak karşınızdakini ikna etme yolunda size önemli bir avantaj sağlayacaktır. Tebliğde karamsarlığa düşmeden kararlılıkla bu mücadeleyi sürdürmek gerektiğini Hz. Mûsâ’nın bu mücadelesinden anlıyoruz.

¹⁴⁵ Bkz. Enbiyâ 21/83-84.

¹⁴⁶ Bkz. Enbiyâ 21/87-88.

¹⁴⁷ Bkz. Tâhâ 20/47.

¹⁴⁸ Bkz. Tâhâ 20/43-44.

Burada adını andığımız ve anamadığımız bütün peygamberlerin ortak gayesi insanlığı tevhid inancına davet etmektir. Bununla birlikte toplumda meydana gelen Allah(cc.)’ın istemediği olumsuz davranışlara da müdahale etmektir. Nitekim insanların çoğu Allah(cc.)’ın göndermiş olduğu peygamberleri yalanladılar ve atalarından kalan batıl inançlarla birlikte helak olup gittiler. Bütün peygamberlerin tebliğ mücadelesine baktığımızda kararlılık ve teslimiyet ön plana çıkıyor. Tebliğde kararlılık ve Allah(cc.)’a teslimiyet.

Hız. Âdem’den başlayarak son peygamber¹⁴⁹ Hız. Muhammed (a.s.)’e kadar peygamberlerle toplumları düştükleri bataklıklardan çıkarma adına uyarıda bulunan Allah(cc.), insanlığa son uyarıcı olarak Hız. Muhammed (a.s.)’i gönderdi. Nitekim diğer peygamberlerin çekmiş olduğu eza ve cefanın benzerini Hız. Muhammed (a.s.) de yaşadı. Yakınları iman etmedi, toplum onu yalanladı ve dışladı, bulunduğu bölgeden hicret etmek zorunda bırakıldı ama bütün peygamberler gibi o da pes etmeyerek tebliğ mücadelesine devam etti.

Hız. Muhammed (a.s.) kendisine verilen peygamberlik görev ile Allah(cc.)’ın emir ve yasaklarını Allah(cc.)’ın emri doğrultusunda¹⁵⁰ önce kendi yakın akrabalarından başlamak kaydıyla gizliden yürütmeye çalıştı. Zamanla inananlarında çoğalmasıyla birlikte açıktan tebliğ çalışmaları yürütülür hale geldi. Diğer peygamberlerde olduğu gibi Hız. Muhammed (a.s.)’e de bulunduğu toplum karşı çıktı, onu yalanladı. Kur’an’da da belirtildiği üzere hangi peygamber gelse onla alay ettiler ve onu yalanlardılar. Ancak bu alay alma ve yalanlamalara karşı sabrettiler¹⁵¹ hiçbir peygamber tebliğ vazifesini bırakıp kaçmadı onlara reva görülen durumlara karşı sabredip mücadeleye devam ettiler.

Hız. Muhammed (a.s.), Mekke’de tebliğe devam etmekle birlikte, Mekke’deki aşırı baskı yüzünden tam manasıyla tebliğini gerçekleştiriyordu ve gayretini Mekke’ye dışardan gelenlere yöneltti. Özellikle Medine’den gelen kabilelere, İslam tarihinde “Akabe Biatları” olarak isimlendirilen sözleşmelerle toplu halde İslam’a giren insanlar olmuştur. Bu sözleşmede ağırlıklı olarak şu maddeler üzerinde biat alınmıştır:¹⁵²

¹⁴⁹ Bkz. Ahzâb 33/40.

¹⁵⁰ Bkz. Şuarâ 26/214.

¹⁵¹ Bkz. Yâsîn 36/30; En`âm 6/34.

¹⁵² Bkz. Mümtetine 60/12; Muhammed el-Hudrî, *Nûru’l-Yakîn*, Dârü’l-Hadis, Kahire 1992, s.120.

- Allah(cc.)’a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız
- Başkasının malını gasp etmeyeceksiniz
- Hırsızlık yapmayacaksınız
- Zina etmeyeceksiniz
- Çocukları öldürmeyeceksiniz
- İftira atmayacaksınız

Mekke’deki ağır baskı ve işkenceler neticesinde Medine’ye hicret etmek zorunda kalan Hz. Muhammed(a.s.) ve ona inananlar İslam’ı tebliğ etmeye orada devam etmişlerdir. Hicretin tebliğ açısından büyük önemi vardır. Hicretle birlikte iman edenlerin sayısında artışlar olmaya başlamıştır.

Hicret kavramı sadece Hz. Muhammed(a.s.)’in hayatında değil diğer peygamberlerin hayatında da mevcuttur. Hz. İbrahim oluşan şartlar gereği Mısır, Hicaz, Şam, Harran gibi şehirlere hicret ettiği ve buralarda tebliğ vazifesine devam ettiği bildirilmektedir. Nitekim Kur’an’da da bunu destekler mahiyette “İbrâhim, “Ben rabbime gidiyorum” dedi, “O bana yol gösterecektir.”¹⁵³ Buradaki “ben Rabbime gidiyorumun” manası Rabbimin gösterdiği yere hicret ediyorum olarak tefsir edilmiştir.¹⁵⁴

Hz. Mûsâ da Firavunun ve kavminin zulüm ve baskıları sonucu bulunduğu yerden hicret etmek zorunda kalmıştır. Kur’an’da “Mûsâ korku içinde etrafı gözetleyerek oradan ayrıldı. “Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kurtar” dedi. Mûsâ Medyen’e doğru yöneldiğinde, “Umarım rabbim bana doğru yolu buldurur” dedi.”¹⁵⁵ buyurulmuştur.

İslam’ı tebliğ boyutundan düşünüldüğünde, eğer tebliği yapma noktasında toplumun tebliğciye karşı aşırı baskı ve zorlamaları söz konusuysa hicret kaçınılmaz bir son oluyor. Diğer peygamberlerin hayatlarında olduğu gibi Hz. Muhammed(a.s.)’in hayatında da hem Habeşistan’a olsun hem de Medine’ye yapılan hicret olsun tebliğ görevi açısından önem arz etmektedir. Hicret başka bir ifadeyle de İslam’ı başka diyarlara taşımak anlamına gelmektedir.

¹⁵³ Saffât 37/99.

¹⁵⁴ Kurtûbî, *Tefsirü'l-Kurtûbî*, C.XV, s. 97; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, C. V, s.14; Fikret Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, DİB Yayınları, Ankara 2021, s.155.

¹⁵⁵ Kasas 28/21-22.

Medine'ye yapılan hicret İslam'ı tebliğ etme mücadelesinde çok önemli bir virajdır. Artık inananlar güçlerini Mekke'deki zulüm ve baskıya karşı koyma yerine tebliğ görevine çevirmişlerdi. Hz. Muhammed(a.s.) Medine'ye hicret ettikten hemen sonra tebliği daha iyi yapabilmek adına bazı düzenlemeler yaptı. Bunlar:¹⁵⁶

- Medine'de ilk mescidin yapılması
- Mekke'den Medine'ye hicret edenler ile Medinelileri kardeş kılması
- İlk İslam Devletinin kuruluşu
- Suffa ashabının tebliğ vazifesi için yetiştirilmesi
- Ezan ve Namaza davet

Medine İslam Devleti'nde yetiştirilen Müslümanlar tebliğ için farklı ülkelere gönderilmiştir. Bununla birlikte Hz. Muhammed(a.s.) farklı devlet başkanlarına İslam'ı tebliğ adına mektuplar göndermiştir.¹⁵⁷ İslam'ın, dünyanın dört bir yanına dağılması adına gerekli çabayı göstermiş hatta Hz. Muhammed(a.s.)'in vefatından sonra O'nun yetiştirmiş olduğu ashabı tebliğ vazifesini daha geniş coğrafyalara ulaştırmıştır.

Hz. Muhammed(a.s.)'in vefatından sonra İslam'ı tebliğ vazifesi Müslümanlara kalmıştır. Bunu da ilk yüklenen halife Hz. Ebubekir olmuştur. Onun döneminde İslam'ı tebliğ adına; zekât vermeyenlere karşı cihad edilmiş, yalancı peygamberle mücadele edilmiş, Kur'an bir araya getirilmiştir. İkinci halife Hz. Ömer döneminde; Şam, İran, Kudüs, Mısır fethedilip oralara İslam'ı tebliğ etmiştir. Hz. Osman döneminde; İslam fetihleri zirveyi yaşıyordu. Doğuda Türkistan batıda İspanya'ya kadar İslam fetihleri gerçekleşip İslam'ı tebliğ etme vazifesini zirveye taşımıştır. Hz. Ali, Emeviler, Abbasiler daha sonrasında da Selçuklu ve Osmanlı ile tebliğ mücadeleleri günümüze kadar devam etmiştir.¹⁵⁸

Genel olarak peygamberlerin tebliğ mücadelesine baktığımızda şu sonuçları çıkarabiliriz:

- Tebliğ etmeye yakın çevrenden başlanmalı
- İlk tebliğ edilecek olan tevhit inancı olmalı
- Tebliğ kadar temsilin de büyük öneme sahip olduğu bilinmeli

¹⁵⁶ Hudrî, *Nûru'l-Yakîn*, s.138.

¹⁵⁷ Ali Hikmet Berki ve Osman Keskinoglu, *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, DİB Yayınları, Ankara 2013, s.335.

¹⁵⁸ Bkz. Sırma, *Müslümanların Tarihi*, C.3.

- Tebliğde yaşanan olumsuzlar asla tebliğden vazgeçirmemeli
- Tebliğde muhatabımız en azılı düşmanımız da olsa yumuşak davranılmalı
- Toplumda yaşanan İslam'a uygun olmayan davranışlara dur diyebilmeli
- Toplumdaki dışlama ve yalanlama sonucunda sabrederek Allah(cc.)'tan yardım dileyip yola devam etmeli
- Allah(cc.)'ın dinini tebliğ etmek adına hicret etmekten çekinilmemeli
- Yapılan tebliğ karşılığında insanlardan bir ücret talep edilmemeli
- Son nefese kadar tebliğ mücadelesine devam etmeli

2.6. Tebliğin İlk Muhatapları

Hiz. Âdem'den Hiz. Muhammed(a.s.)'e kadar bütün peygamberler kendilerine vahyedilen hakikatleri insanlara tebliğ etmişlerdir. Peygamberler tebliğin daha başarılı olabilmesi ve daha çok insana ulaşabilmesi için, öncelikle aile efradıyla birlikte toplumun önde gelen insanlarına veya kavmin liderlerine tebliğde bulunmaya gayret etmişlerdir. Böyle yapmalarındaki amaç, ailesinden ve yakınlarından güç bularak diğer insanlara tebliği ulaştırmada daha güçlü bir konuma gelmek ve önde gelen kişiler İslam'ı kabul etmeleri durumunda onlara tabi olan halkın da İslam'ı kabul etmesi daha kolay olacağındandır.

Hiz. İbrahim, tebliğine önce en yakını olan babasından başlayarak sırasıyla diğer insanlara da bu tebliğini ulaştırmaya çalışmıştır.¹⁵⁹ Hiz. İbrahim'in tebliğe babasından başladığına delalet eden ayetler mevcuttur.¹⁶⁰ Hiz. İbrahim yakınlarına yapmış olduğu tebliğ çalışmasının ardından, zamanın kralı olan Nemrud'a İslam'ı tebliğ etmek için gitmiştir ve tebliğ adına Nemrud ile mücadele etmiştir.¹⁶¹

Hiz. Mûsâ da yine döneminin kralı olan Firavun'a tebliğe gitmiştir.¹⁶² Kendi elleriyle büyüttüğü Hiz. Mûsâ'nın böyle bir şeyle gelmesine hiddetlenen Firavun bütün çabasına rağmen Hiz. Mûsâ'nın risâletini kabul etmedi.¹⁶³ Hiz. Mûsâ tebliğ etmek üzere daha sonrasında kardeşiyle birlikte tekrar Firavun'a gitti¹⁶⁴ bunda da firavun tebliği

¹⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil fi't-Târîh*, C.I, s.96; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1985, C. I, s. 141.

¹⁶⁰ Meryem 19/42-48; En'âm 6/74; Enbiya 21/51-52; Şuarâ 26/69-70.

¹⁶¹ Bakara 2/258; Kurtûbî, *Tefsîrü'l-Kurtûbî*, C.III, s.283; Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vil*, C. I, s. 155.

¹⁶² Bkz. Tâhâ 20/47.

¹⁶³ Bkz. Şuarâ 26/18.

¹⁶⁴ Bkz. Tâhâ 20/43-44.

reddetti. Özellikle zalim ve kendini ilahlaştıran kişilere karşı tebliğin ne kadar zor olduğu aşıkardır. Buna rağmen Hz. Mûsâ ve bütün peygamberler, döneminin önde gelen kişilerine karşı asla mücadeleden vazgeçmemişlerdir.

Diğer bütün peygamberler gibi Hz. Muhammed (a.s) de tebliğine ilk olarak yakınlarından başlamış daha sonra kendi çevresinde yaygınlık kazandıkça başkalarına ve dönemin önde gelen kişilerine bu tebliği ulaştırmaya çalışmıştır. Yakınlarının İslam'ı kabul etmelerinden sonra tebliğin sınırlarını genişletmek adına Mekke'nin ve Kureyş'in ileri gelenlerine tebliğde bulunmuştur. Daha sonra dönemin hükümdarlarına İslam'a davet mektupları ve elçiler göndermiştir.¹⁶⁵

Genel olarak baktığımızda burada verdiğimiz birkaç örnek aslında bütün peygamberlerin ortak özelliklerinden olup bütün peygamberler kendilerine verilen risalet görevini en iyi şekilde yerine getirmeye gayret etmiş ve Allah(cc.)'ın ayetlerini daha fazla insana ulaştırmak adına var güçleriyle çalışmışlardır. Bu görevi yerine getirirken de gelişi güzel değil kendilerine göre belli bir sistemle çalışmışlardır. Düzensiz ve gelişi güzel yapılan bir mücadelenin başarıya ulaşması elbette zordur. Bu nedenle belli bir sistem içerisinde tebliğlerini daha fazla kişiye ulaştırabilmek adına buldukları dönemin önde gelen kişilerini İslam ile tanıştırmak için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bir kavmin liderini ikna etmek o kavmi ikna etmek olacağından kavmin liderine İslam'ı kabul ettirmek önemli bir stratejik olaydır. Nitekim bir topluluğun lideri olan kişinin görüşü o toplulukta bulunan kişilerin görüşünü büyük ölçüde yönlendirmektedir. Sonuç olarak ilk olarak en yakınlarına tebliğde bulunmak gücü sağlamak, toplumun ileri gelenlerine tebliğde bulunmak da İslam'ın sınırlarını genişletmek adına önemli bir stratejidir.

¹⁶⁵ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basfî el-Mısrî, Siret-i İbn Hişâm Tercemesi, ter. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul 1994, C. III, s. 350; Şiblî Nu'mânî, Asrı Saadet (İslam Tarihi), ter. Ömer Rıza Doğrul, Toker Matbaası, İstanbul 1973, C. I, s. 316; Sabri Hizmetli, İslam Tarihi, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara 1995, s. 365.

3. YÂSİN SURESİ VE TEBLİĞ

3.1. 1-12. Ayetler

3.1.1. Tebliğcinin Başucu Kitabı: Kur'an-ı Kerim

“Ataları uyarılmamış ve kendileri gaflette olan bir toplumu uyarman için (bu Kur'an) indirilmiştir.”¹⁶⁶

Bu ayetteki لَمَّ edatının ne anlama geldiği hakkında farklı görüşler ortaya konulmuştur.¹⁶⁷ Ancak müfessirlerin çoğunluğuna göre buradaki لَمَّ edatı nafiye'dir. Yani “ataları uyarılmamış” olarak tercüme edilmelidir. Buna delil olarak da şu ayetleri gösterirler:

- “Buna rağmen “Onu (Muhammed) kendisi uydurdu” diyorlar öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş bir toplumu uyarman için rabbın tarafından gönderilen hak kitaptır. Umulur ki doğru yolu bulurlar.”¹⁶⁸
- “Oysa biz onlara okuyacakları (inkârlarına dayanak yapacakları) kitaplar vermemiştik ve senden önce onlara uyarıcı da göndermemiştik.”¹⁶⁹
- “Evet, Mûsâ'ya seslendiğimiz zaman sen Tûr'un yanında değildin. Fakat senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için rabbinden bir rahmet olarak (sana da vahiy gönderdik). Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”¹⁷⁰

Buradaki görüşlerin aksine لَمَّ edatının mevsule olduğunu, yani “ataları uyarılan” şeklinde tercüme edilmesi gerektiğini söyleyenler de mevcuttur. Bunların delili ise;

- “Gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı sizi uyardık.”¹⁷¹ ayetidir.

¹⁶⁶ Yâsîn 36/6

¹⁶⁷ Bkz. Taberi, *Câmiu'l Beyân an Te'vili'l Kur'ân*, C. XX, s.491; Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-İhya, Beyrut 2009, C.XXVI, s. 253; Kurtûbî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân Tefsirü'l-Kurtûbi*, C.XV, s.6; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vil*, C. IV, s. 263; Nesefî, *Tefsirü'n-Nesefî*, C. III, s. 96; Alaaddin Ali bin Muhammed el-Hâzin, *Tefsirü'l-Hâzin Lübbü't-Te'vil fi Meâni't-Tenzîl*, Dâru'l-Yemame, Beyrut 2003, C. III, s. 159; Celaledin Mahalli ve Celaledin es-Suyûti, *Tefsiru'l-Celâleyn*, Nursabah Yayıncılık, Mardin 2013, s. 441.

¹⁶⁸ Secde 32/3.

¹⁶⁹ Sebe 34/44.

¹⁷⁰ Kasas 28/46.

¹⁷¹ Nebe 78/40.

مَا edatının, mastar anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. “atalarının uyarıldığı şekilde bu kavmi uyarman için” şeklinde tercüme edileceğini söylemişlerdir.¹⁷²

İbn Kesir bu ayeti şu şekilde yorumlamıştır: “Ey Muhammed! (s.a.v.) seni, daha önce kendilerine ve yakın atalarına uyarıcı gönderilmeyen, bu yüzden de gafil kalan Araplara, Allah(cc.)’ın hükümlerini tebliğ edecek bir peygamber olarak gönderdik”. Babalardan kasıt yakın atalardır. İbrahim ve İsmail (a.s.) değildir.¹⁷³

Burada, uyarılmamış atalarından kastın yakın akrabaları olan Araplar ve diğer milletler olduğunu anlamaktayız. Nitekim daha önceki ataları Hz. İbrahim ve Hz. İsmail ile uyarılmışlardı. Hatta onlardan önceki diğer milletler de Hz. İsa ile uyarılmışlardı. Burada uyarılmayanların yaşamış olduğu bir fetret dönemi olmuştur. Yani iki peygamber arasında kalan zaman dilimi. Bizzat bir peygamber gelip de uyarılmamış ancak en son gelen peygamberin getirmiş olduğu hükümler varlığını korumaktadır. Bu fetret dönemi sadece Arapları ele alırsak Hz. İsmail ile Hz. Muhammed (a.s.) veya bütün insanlığı ele alırsak Hz. İsa ile Hz. Muhammed (a.s.) arasında olan ve bu zaman diliminde bizzat peygamber gelmeyen dönem anlaşılmaktadır.¹⁷⁴

Ayetin başında geçen “inzâr” kelimesini, birinci bölümde işlediğimiz “Tebliğ ile Alakalı Diğer Kavramlar” başlığı altında açıklamıştık. Bu kelimeler birbirinin yerine kullanıldığı gibi genel olarak da yakın anlamlar taşımaktadır. Bu sebeple, kendisine dinin emir ve yasakları tebliğ edilmemiş, Müslüman olmasına rağmen dini tam manasıyla bilmeyen kişileri de bu ayet kapsamına alabiliriz. İşte irşad kavramı da Müslümanların dine olan alaka ve bağlılıklarının artırılması anlamı taşıdığından o başlık altında açıklamıştık. Bu kavramlar hem birbirini tamamlayıcı hem de gerektiğinde birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Genel çatı tebliğ olmakla birlikte diğer kavramları bu çatı altında kullanabiliriz.

Bir önceki ayette kendisine risâlet verilen Hz. Muhammed (a.s.)’e bu ayette ise görevlerinden biri olan “uyarıcılık” görevi verilmiştir. Risâletin ancak tebliğ ile tam olacağını Allah(cc.) bildirmiştir.¹⁷⁵ Hz. Muhammed (a.s.)’in “uyarıcı” olarak

¹⁷² Bkz. Dipnot 165.

¹⁷³ Bkz. Secde 32/3; Sebe 34/44; Fâtır 35/24; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, C. V, s.274.

¹⁷⁴ Süleyman b. Ömer el-Cemal, *El Futûhâtu'l-İlâhiyye bi Tavdihi Tefsîri'l-Celâleyn li'd-Dekâiki'l-Hafîyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan 2011, C. VI, s.275.

¹⁷⁵ Bkz. Mâide 5/67

görevlendirilmesinin ardından tebliği belli kişiler ve belli bölgelerle sınırlandırılmamış, aşamalı olarak; yakın akrabasını,¹⁷⁶ kavmini,¹⁷⁷ Mekke ve çevresini,¹⁷⁸ ulaşabildiği herkesi¹⁷⁹ ve bütün insanları¹⁸⁰ uyarması istenmiştir.

Yâsîn suresi 6. ayetten de anlaşılacağı gibi, nasıl ve ne şekilde uyarılar yapılacağını Kur'an belirlemektedir. Bu sebeple ki ayette; tebliğe yardımcı olması için, destekleyicin olarak, rehberin olarak sana bu kitabı indirdik manası vardır. Yani kimsenin keyfiyeti ve anlayışına göre tebliğ görevi yürütülemez. Allah(cc.)'ın koymuş olduğu kanun ve nizama göre bu faaliyetler sürdürülmelidir.

Tebliğ ve davetimizdeki ana kitabımızın Kur'an oluşunu destekler mahiyette, Kur'an'da;

- “Hamd Allah(cc.)’a mahsustur. (O Allah(cc.) ki, insanları) kendi tarafından gelecek çetin bir azap ile uyarmak, dünya ve âhiret için yararlı işler yapan müminlerin, içinde ebedî kalacakları güzel bir mükâfata (cennet) erişeceklerini müjdelemek için kuluna sağlam ve kusursuz kitabı indirmiştir”¹⁸¹ başka bir ayette;
- “Ona vahyedilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır. Diri olanları uyarısın ve inkârcılar hakkındaki o söz (ceza) gerçekleşsin diye (gönderilmiştir).”¹⁸²buyurulmaktadır.

Daha birçok ayette dile getirilen bu tarz ifadeler açıkça ortaya koymaktadır ki davet ve tebliğ ile alakalı binlerce kitap yazılsa da bizim ana kaynağımız Kur'an-ı Kerim'dir. Bir tebliğcinin başucu kitabı Kur'an'dır.

3.1.2. Tebliğcinin Uyarma Tarzı Nasıl Olmalı?

Tebliğde üç temel unsurdan söz edebiliriz:¹⁸³

- 1-Tebliğ eden,
- 2-Kendisine tebliğ edilen,
- 3-Tebliğ edilecek mesaj.

¹⁷⁶ Bkz. Şuarâ 26/214.

¹⁷⁷ Bkz. Yâsîn 36/6.

¹⁷⁸ Bkz. En'âm 6/92; Şûrâ 42/7.

¹⁷⁹ Bkz. En'âm 6/19.

¹⁸⁰ Bkz. A'râf 7/157-158, İbrâhim 14/1, Enbiyâ 21/107, Sebe 34/28.

¹⁸¹ Kehf 18/1-3

¹⁸² Yâsîn 36/69-70

¹⁸³ Körün, *Tebliğde Üslup*, s.296.

Tebliğcinin, tebliğ ettiği mesajı, tebliğ edeceği kişiye en uygun biçimde ulaştırması tebliğin başarılı olabilmesi adına çok önemlidir. Dini tebliğin bizzat kendisi kadar, tebliğde kullanılacak üslup da bir o kadar önem taşımaktadır. Zira sebepler planında neticenin kemale ermesi buna bağlıdır. Tebliğde muvaffakiyetin temel prensipleri de tebliğcinin başucu kitabı olan Kur'an'da mevcuttur. Kur'an'da peygamberlerin muhataplarını uyarırken nasıl olması gerektiğini anlatan ayetlere göz atıp bir tebliğcinin uyarma tarzının nasıl olması gerektiğini anlamaya çalışacağız.

a) Peygamberler, tebliği güzel ve tatlı söz ile öğüt vererek yapmıştır. Kur'an'da Hz. Mûsâ ve Hz. Harun'a, Firavuna karşı bile yumuşak sözlü olmaları emredilmiştir. "Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer."¹⁸⁴

Firavuna yapılan tebliğden hareketle, en azılı düşman dahi olsa tebliğ yapılan bütün insanlara karşı yumuşak olunmalıdır. Ayrıca tebliğ için buradaki önemli nokta, özellikle güçlü olan insanlara karşı daha yumuşak davranmak gerekmektedir.¹⁸⁵

Diğer bir ayette "Sen onlara sırf Allah(cc.)'ın lütfü sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etraftan dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah(cc.)'a güven, doğrusu Allah(cc.) kendisine güvenenleri sever."¹⁸⁶ buyurulmuştur.

Eğer tebliğ eden kişi kaba saba, kötü huylu, gaddar biri olursa, etrafındaki düzeni bozar ve çevresinde kimse kalmaz, onunla kimse oturmaz. Eğer onlara karşı bağışlayıcı olursa, onlar için Allah(cc.)'tan bağışlanma dilerse, çevresindeki insanlar için sevilen ve önemli bir kişi olur.¹⁸⁷ Kaba ve katı kalpli bir kimse başka bazı erdemlere sahip olsa da muhataplarında nefret uyandırır. İnsanlar böyle bir kimseyi dinlemek istemezler veya onun arkadaşlığına katlanamazlar. İslâm gibi evrensel bir mesaj getiren, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan¹⁸⁸ve yüce bir ahlâk üzere

¹⁸⁴ Tâhâ 20/44

¹⁸⁵ Kurtûbî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, C.XI, s.199.

¹⁸⁶ Â-li İmrân 3/159.

¹⁸⁷ Beydâvi, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, C. II., s. 45.

¹⁸⁸ Enbiyâ 21/107.

bulunduğu bildirilen¹⁸⁹ en büyük tebliğci Hz. Peygamber'in bu kötü vasıfları taşıması düşünülemez.¹⁹⁰

b) Hz. Mûsâ Firavun'a giderken Allah(cc.)'tan kardeşi Harun'u da yanında göndermesini diler. Bunun sebebi Harun'un konuşmasının güzelliğidir. Güzel ve düzgün konuşmak, tebliğ konusunda oldukça önemli ve etkilidir. Muhatabı etkilemek gerekmektedir.

“Kardeşim Hârûn benden daha açık ve düzgün konuşur. Onu da beni onaylayan bir yardımcı olarak yanımda gönder.”¹⁹¹

Bu sebeple ki hatipler, güzel ve düzgün konuşma konusunda kendilerini geliştirmelidirler ve bu hususta özel bir eğitim almalıdırlar. Özellikle bu alanda imam-hatip liseleri ve ilahiyat fakülteleri ders programlarında hitabet derslerinde öğrenciler geliştirilmeye çalışılmaktadır.

c) Tebliğci tebliğinde samimi olmalı ve sözleri ile davranışları birbiriyle uyum içerisinde olmalıdır. “Onlar, kalplerindeki Allah(cc.)'ın bildiği kimselerdir. Onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara durumları hakkında tesirli söz söyle.”¹⁹²

Münafıklar iki tarafı idare etmeye çalışırken çoğu defa açık verirler, sahtekârlıkları ortaya çıkar, bu defa cezadan ve tecrit edilmekten kurtulmak üzere te'villere kalkışır, yaranmak istedikleri tarafı iyi niyet ve samimiyetlerine ikna etmeye çalışırlar. Bütün bunlara rağmen zâhirde inanır görünmeleri, açıkça inkâra sapsamamış olmaları sebebiyle onlara karşı Müslümanlarmış gibi davranılması, gerçek imana kavuşmaları için kendilerine öğüt verilmesi; ârıza kalplerinde, içlerinde olduğu için oraya nüfuz edecek, orayı etkileyecek sözler söylenmesi emredilmiştir.¹⁹³

Hz. Peygamber emir ve yasakları samimi bir şekilde önce kendisi uygulamıştır. Bu sebeple muhataplarına karşı sözünün tesiri artmıştır. Şüphesiz ki en tesirli söz inanılarak ve yaşanılarak söylenen sözdür.

¹⁸⁹ Kalem 68/4.

¹⁹⁰ Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, İstanbul 2003, C. I, s. 700-705.

¹⁹¹ Kasas 28/34.

¹⁹² Nisâ 4/63.

¹⁹³ Karaman, vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, C. II, s. 89.

d) Tebliğci muhatabının kolayca anlayabileceği bir üslupla hitap etmeli ve hikmetle davet etmelidir. İnsanın gücü ölçüsünde nesnelere mahiyetini ve hakikatini bilme ve öğrenmeye, en iyi şeyleri en iyi şekilde bilmeye hikmet denmektedir.¹⁹⁴

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et”¹⁹⁵

Tebliğde bulunan kişi muhatabının anlama gücüne göre tebliğ edeceği şeyi en güzel şekilde aktarmalı ve anlatmalıdır. Karşıdakine ne anlatırsanız anlatın karşıdaki kişinin anladığı kadardır sizin anlattığınız. Bu sebeple tebliği hikmet ile yapmak mühimdir.

İmam Şafi, hikmeti; peygamberin sünneti,¹⁹⁶ Mukatil b. Süleyman ise hikmeti 5 madde olarak açıklamıştır.¹⁹⁷

- Kur'an'ın emir ve yasaklarını içeren öğüt¹⁹⁸
- Fehm ve İlim¹⁹⁹
- Nübüvvet²⁰⁰
- Kur'an'ın tefsiri²⁰¹
- Kur'an'ın kendisi²⁰²

Mâtürîdî hikmeti açıklarken, İslam Dini'nin tebliğ ederken uygulanan metodu “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et” ayeti ekseninde şekillendirmiştir. Ayette geçen “hikmet” terimi ona göre, akli delil anlamına gelen hüccet ve bürhandır. Aynı zamanda hikmet, Kur'an'ın kendisidir. Zira Kur'an, hüccet ve delil kitabıdır²⁰³ demiştir.

Kur'an'da ve Hadislerde sıkça geçen hikmet kavramı tebliğ bağlamında önemli bir kavramdır. Öyle ki yaptığımız işi hikmetsiz yapmamız durumunda ne bize ne karşıdakine faydası olmayacağı aşikârdır. Özellikle Allah(cc.)'in dinini tebliğ etme

¹⁹⁴ Rağîb İsfehani, *Müfredât Eلفâzi'l-Kur'ân*, Dâru'l Kalem, Dimeşk 2011, s.393; İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, C. XII, s.140; İlhan Kutluer, “hikmet”, *DİB Temel İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1998, C. XVII, s. 518.

¹⁹⁵ Nahl 16/125.

¹⁹⁶ Muhammed b. İdris eş-Şâfi, *er-Risâle*, Dâru't-Turâs, Kahire 1979, s.78.

¹⁹⁷ Mukâtil b. Süleyman, *el-Vucûh ve'n-Nezâir*, çev. Ali Öztürk, İlmî Neşriyat, İstanbul 1993, s.29.

¹⁹⁸ Bkz. Meryem 19/12; Bakara 2/231; Nisâ 4/113.

¹⁹⁹ Bkz. Lokmân 31/12; En'âm 6/89.

²⁰⁰ Bkz. Nisâ 4/54; Sad 38/20; Bakara 2/251.

²⁰¹ Bkz. Bakara 2/269.

²⁰² Nahl 16/125.

²⁰³ Ebu Mansûr Maturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, çev. Bekir Topaloğlu, vd., Ege Yayınları, İstanbul2010, C. II, s. 323.

noktasında hikmetten yoksun bir tebliğ stratejisi düşünülemez. O sebeptendir ki hikmet ve güzel öğütle Rabbimizin yoluna davet etmekle mükellefiz.

Peygamberimiz de hikmet konusunda “Hikmet mü’minin kaybolmuş malıdır; Onu nerede bulursa alır.”²⁰⁴ buyurmuştur.

e) Tebliğ konusunda Peygamberimiz tedricilik yolunu tutmuştur. İnsanın yaratılması ve dünyaya gelişinde olduğu gibi eğitiminde de tedricilik esastır. Nitekim Kur’an da 23 yıl boyunca inmeye devam etmiş ve Allah(cc.)’ın insanları eğitmesi de tedricen olmuştur.

Peygamberimizin şu hadisinde tebliğdeki tedriciliği daha iyi anlamış olacağız: Hz. Muhammed(a.s.), Muâz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken şöyle buyurmuştur: “Ey Muâz! Önce onları Allah(cc.)’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah(cc.)’ın elçisi olduğuma inanmaya davet et. Eğer bunu kabul ederlerse bu defa her gece ve gündüz Allah(cc.)’ın onlara 5 vakit namazı farz kıldığını bildir. Eğer bunu da kabul ederlerse, Allah(cc.)’ın onların zenginlerinden alıp fakirlerine verilmek üzere zekâtı farz kıldığını bildir.”²⁰⁵

Amelî konulardaki hükümler, insanları zorlamayacak ve onları usandırmayacak tarzda, dünya hayatını düzenli bir şekilde yürütmesini ve çıkarlarını kollamasını sağlayan âdetlerini ortadan kaldırmayacak biçimde konulmuştur. Kur’an yirmi üç senede peyderpey indirilmiş, sorumluluk getiren hükümler bir anda ve topyekûn gelmemiştir. Bu kalplerin bir anda İslam’dan soğuyarak yüz çevirmemesini sağlamak için yapılmıştır.²⁰⁶

Hem tebliğ edenin hem de tebliğ edilen kişinin tebliğ ve davet edilen şeye uyum sağlamasındaki başarının yüksek olması için davette tedricilik önemli bir unsurdur. Tedricilik sadece tebliğ edilen mesajda değil tebliğ edilen kişilerde de uygulanmalıdır. Nitekim tebliğ yapılacak kişileri; aile, yakın akraba, uzak akraba, komşular, mahalle, şehir, ülke ve bütün dünyada olan kişiler olarak sıralayabiliriz.

²⁰⁴ Tirmizî, İlim, 19; İbn Mâce, Zühd, 17.

²⁰⁵ Buhârî, Zekât, 1.

²⁰⁶ İbrâhim b. Mûsâ eş-Şâtıbî, *el-Muvafakât İslâmî İlimler Metodolojisi*, çev. Mehmet Erdoğan, İz Yayınları, İstanbul 1990, C. II, s. 91.

3.1.3. Uyarıcı Gelmeyen Kavim Var mıdır?

Allah(cc.)'ın hiçbir ümmeti Peygambersiz bırakmadığı bildirilmektedir.²⁰⁷ Bu durumu her neslin veya her şehrin ya da köyün peygamberle uyarılması olarak anlamamak gerekir. Furkan Suresi'nin 51. ayetinde belirtildiği gibi Allah(cc.) isteseydi her topluluğa bir peygamber gönderirdi. Burada Furkan suresi 51. Ayet ile Nahl suresi 36. Ayeti birlikte değerlendirecek olursak, Furkan suresindeki ayette “قُرَيْبَةً” kelimesi, Nahl suresindeki ayette ise “أُمَّةً” kelimesi kullanılmıştır. “قُرَيْبَةً” kelimesi; şehir, köy, kasaba,²⁰⁸ “أُمَّةً” kelimesi ise; millet, topluluk, kavim²⁰⁹ anlamlarına gelmektedir. Bu ayetlerden anlaşıldığı üzere peygamberlik bölgesel değil, toplumsal bir olgudur. Yani gönderilen peygamberler sadece buldukları bölgeye değil insanlığa gönderildiler. Diğer bir tarifile her şehre peygamber gönderilmemiş ancak peygambersiz bir millet olmamıştır.

Bazı dönemlerde peygamber gönderilmemiş ve “fetret devri” yaşanmıştır.²¹⁰ Bu durumu Allah(cc.) Kur'an'da; “Ey Ehl-i kitap! "Bize ne bir müjdeleyici ne de bir uyarıcı geldi" demeyin diye peygamberlerin kesildiği bir dönemde size gerçekleri açıklamak için elçimiz gelmişti. İşte size müjdeleyici de uyarıcı da geldi. Allah(cc.) her şeye kâdirdir.”²¹¹ ayeti ile bildirmiştir.

İbn Âşûr'a göre âyette zikredilen peygamberlerden maksat Hz. Mûsâ'dan Hz. İsâ'ya kadar gelen peygamberlerdir. Bu peygamberlerle Hz. Muhammed (a.s.) arasında geçen zamana “fetret dönemi” denir veya peygamberler ifadesiyle sadece Hz. İsâ kastedilmiştir. İbn Âşûr, İsâ'nın göklere kaldırılışıyla Hz. Peygamber'in gönderilişi arasındaki sürenin de yaklaşık 580 yıl olduğunu söyler.²¹²

Fetret döneminde ya da yeryüzünde peygamberin bulunmadığı (günümüzde olduğu gibi) o dönemden önce gelen son peygamberin risâleti devam ediyor demektir. Uyarıcı olarak ortada bir peygamber olmadığı zamanlarda eğer insanların uyabileceği bir şeriat ortada olmazsa, bu durumda peygamberlerin tarihselliği problemi ortaya

²⁰⁷ Bkz. Yûnus 10/47; Râ'd 13/7; Nahl 16/36; Fâtır 35/24.

²⁰⁸ İbrahim Mustafa, vd., el-Mu'cemü'l-vasîf, s. 785; Osman Gümüştü, “köy”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2019, C. Ek-2, s.85.

²⁰⁹ İbrahim Mustafa, vd., el-Mu'cemü'l-vasîf, s. 54; Halil İbrahim Bulut, “ümme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2012, C. 42, s. 308.

²¹⁰ Bkz. Ebû Kâsım Zemaşşerî, *el-Keşşâf an Hakâ'iki Ğavâmidü't-Tenzîl*, Dâru'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut 2008, C. I, s.619; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. XI, s. 330; Kurtûbî, *Tefsirü'l-Kurtûbî*, C. VI, s.121; Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't Te'vil*, C. II, s. 121; Muhammed Tahir bin Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tunusiyye, Tunus 1984, C. VI, s. 157.

²¹¹ Mâide 5/19.

²¹² İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, C. VI, s. 158.

çıkmiş olur. Bu konuyu “Biz bir Peygamber göndermedikçe azap edecek değiliz”²¹³ ve “halkı habersizken, rabbin haksızlıkla ülkeleri helâk etmez.”²¹⁴ Ayetleri ile değerlendirecek olursak, yaşayan bir peygamber olmayan dönemlerde insanların din ile sorumlu olmadıkları ortaya çıkmamakla birlikte, yeryüzünde bulunan şeriata uymaları gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Hz. Peygamberin kavmine bakacak olursak:

“Evet, Mûsâ’ya seslendiğimiz zaman sen Tûr’un yanında değildin. Fakat senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için rabbinden bir rahmet olarak (sana da vahyettik); umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”²¹⁵

“Onu kendisi uydurdu” diyorlar öyle mi? Bilakis! O, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir toplumu uyarman için Rabbin tarafından gönderilen hak kitaptır. Umulur ki doğru yolu bulurlar.”²¹⁶

“Biz onlara okuyacakları kitaplar vermemiştik ve senden önce onlara uyarıcı da göndermemiştik.”²¹⁷

Bu ayetlerde Hz. Peygamberden önce o kavme ne bir uyarıcı/peygamber ne de bir kitap gelmediği bildirilmektedir. Bu ayetlerle Yâsîn suresinin 6. ayetinde bildirilen “ataları uyarılmamış” ifadesi örtüşmektedir. Bir fetret dönemi yaşayan bu kavim Hz. Peygamber ile birlikte fetret döneminden kurtulup Asr-ı Saâdet dönemine geçmiştir.

Müfessirlerin Yâsîn suresi 6. Ayetin manası konusunda genel kanaati “ataları uyarılmamış” olmakla birlikte, bazı alimler “ataları uyarılmış/ataları uyarıldığı halde gaflette olan” anlamına geldiğini söylemişlerdir.²¹⁸

Bu ayetteki mana tartışması ayette bulunan “لما” edatından kaynaklanmaktadır. Ayette olumsuzluk edatı olarak mı yoksa mevsule olarak mı kullanıldığı konusundaki görüşlerden dolayı “ataları uyarılmış/ataları uyarılmamış” anlamları ortaya çıkmaktadır.

²¹³ İsrâ 17/15

²¹⁴ En`âm 6/131.

²¹⁵ Kasas 28/46

²¹⁶ Secde 32/3

²¹⁷ Sebe 34/44

²¹⁸ Bkz. Taberî, *Câmiu'l Beyân an Te'vili'l Kur'ân*, C. XX, s.491; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. IV, s.4; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. XXVI, s. 253; Kurtûbî, *Tefsirü'l-Kurtûbî*, C. XV, s.6; Beydâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, C. IV, s. 263.

Ataları uyarıldığı halde kendileri gaflette olmak, gözüne gaflet perdesi inmek, gafleti tercih etmek manasına gelmektedir.²¹⁹ Bu durumda ayetin sonunda bulunan “gafil” kelimesi, müşrikleri işaret etmektedir ve atalarının uyarıldığı şeylerden gafil oldukları anlamına gelmektedir.²²⁰ Ayeti bu anlamda alacak olursak, bu uyarma görevi ne sadece peygambere ait ne de o topluma özgüdür. Bizler Kur’an ve Sünnet ile uyarılmış bir toplumuz ancak günümüzde gafil olan, gözüne hakikati görmeye mâni olan perde inmiş veya uyarılmamış gibi davrananlar illa ki var. Bizim görevimiz ataları/dedeleri uyarıldığı halde kendileri gaflette kalmış kişileri uyarmaktır. Kur’an da bunun için indirilmiş ve bizim en büyük rehberimizdir. Semerkandi “gafil” ifadesinin müşrikleri işaret ettiğini dile getirmiştir. Ancak gafletin “yeterince uyanık ve dikkatli davranılmadığı için insana ârız olan yanılığ hali ve nefsin kendi arzusuna uyması, zamanın boş geçirilmesi”²²¹ anlamlarını almamız daha doğru olacaktır. Bu anlamı kullandığımızda Müminlerden de gafil olanları içine alacaktır.

İman ettikleri halde Allah(cc.)’ın ayetlerinden gafil olmak elbette ki çok kötü bir durumdur. Allah(cc.)’ın ayetlerini ilk olarak Müslümanlara ardından da bütün dünyaya en güzel şekilde tebliğ edip insanlığı Allah(cc.)’ın ayetlerinden gafil olmaktan kurtarmak şüphesiz ki âlim ve ariflerin en büyük görevidir.

Ayetlerde “Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, kısık sesle sabah akşam rabbini zikret, gafillerden olma!”²²² ve hadislerde insanların Allah(cc.)’tan, onun zikrinden ve ayetlerinden gafil olmamaları istenmiş, gafil kalple yapılan duanın kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.²²³

3.1.4. Tebliğde Sınır

“Onları uyarsan da uyarımasan da birdir. İman etmezler.”²²⁴

Bu ayette, Hz. Peygamber’in inkârda direnenleri ve küfürde ısrarcı olanları iman dairesine sokma yükümlülüğünün olmadığı, bunların kendi tercihlerine katlanacağına işaret vardır.²²⁵

²¹⁹ Kâf 50/22

²²⁰ Alâeddin Ali b. Yahyâ es-Semerkandî, *Bahru’l-Ulûm*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1999, C. III, s. 518.

²²¹ Râgıb el-İsfahânî, *El-Mufredat fî Garîb el-Kur’ân*, s. 325; Curcânî, *Kitâbu’t-Ta’rîfât*, s.183; Süleyman Uludağ, “gaflet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1996, C. XIII, s.283.

²²² A`râf 7/205

²²³ Tirmizî, Da`avât, 65.

²²⁴ Yâsîn 36/10

²²⁵ Bakara 2/252.

“Uyarsan da uyarmasan da bir” cümlesi ile tebliğ edilecek kişinin tebliğcinin tercihine bırakıldığı anlamına gelmez. Nitekim Mevdûdi bu ayetin tefsirinde "Tebliğ etmeye gerek yok " anlamına gelmeyeceğini söyler. “Yani senin tebliğin her türlü insana ulaşır. Büyükleme ve inat içinde olanlar, sana karşı çıkmakta oldukça kararlıdır. Bu yüzden onlar için üzülmene gerek yok, boşuna ümitsiz olma ve tebliğ etmeye devam et. Çünkü sen bu insanların içinde, Allah(cc.)'tan korkarak, doğru yola girmek isteyen kimselerin de bulunabileceğini bilemezsin. Tebliğ ederken gerçek muhatabın işte bu insanlardır, onları aramak ve bir araya getirmek senin görevidir. Diğerlerini bırak, bu insanları bulmaya çalış.”²²⁶

Fahreddin Razi bu ayetin tefsirinde eğer bize sorulsa uyarmak ve uyarmamak arasında fark yoksa neden insanları uyarırsınız? Diye sorulsa cevaben şunu söyleriz der: “Allah(cc.)’ın “uyarsan da uyarmasan da bir” demesi biz insanlara göre değil Allah(cc.)’a göredir. Özelde Peygamberlere genelde bütün insanlara gerekli olan Allah(cc.)’ın ayetleriyle uyarmaktır. Peygambere göre uyarmak ve uyarmamak bir değildir. Çünkü Peygamberin uyarmasıyla birlikte hem sorumluluğundan çıkmış olur hem de anlık olarak liderliğinde bir yükseliş ve ileride de mutluluğuna sebep olmuş olur. Bu tebliğin uyarılan kişiler üzerinde bir fark oluşturmamasıyla birlikte onların üzerlerine cehennem hak olmuştur.”²²⁷ Nitekim Allah(cc.) “Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O’nun mesajını iletmemiş olursun”²²⁸ buyurarak da Yâsîn suresindeki ayette uyarma veya uyarmamanın bir oluşu Allah(cc.) katında olduğunun göstergesi olarak bizlere sunuyor. Bizlere düşen tebliğdir, hidayet Allah(cc.)’tandır.

Bu düşünceyi destekler nitelikte Allah(cc.) Kur’an’da şöyle buyurmuştur: “Haddi aşan bir kavimsiniz diye sizi uyarmaktan vaz mı geçelim?”²²⁹ Öyle ki Firavun’a dahi Hz. Mûsâ’yı gönderen²³⁰ Allah(cc.), Peygamberine onları uyarsan da onlar bildiğinden dönmezler o yüzden uyarmayı bırak diyecek değildir. Şüphesiz ki Allah(cc.) her şeyi bilmektedir.²³¹ Kimin iman edip kimin iman etmeyeceğini de

²²⁶ Ebu’l-A’lâ Mevdûdi, çev. M. Han Kayani, vd., *Tefhimu’l Kur’an*, İnsan Yayınları, İstanbul 2020, C. IV, s. 572.

²²⁷ Râzi, *Mefâtihu’l-Gayb*, C. XXVI, s. 256.

²²⁸ Mâide 5/67.

²²⁹ Zuhrûf 43/5

²³⁰ A`râf 7/103

²³¹ Enfâl 8/75, Nahl 16/19, Hac 22/76, Nûr 24/35,64.

bilmektedir. O yüzden insana düşen sadece tebliğdir. Bu bağlamda şu ayetler bizim için önemlidir:

- “Eğer seninle tartışmaya kalkarlarsa, de ki: "Ben bana uyanlarla birlikte kendimi Allah(cc.)’a teslim ettim." Ehl-i kitaba ve ümmîlere, "Siz de Allah(cc.)’a teslim oldunuz mu?" de! Eğer teslim oldularsa doğru yolu bulmuşlardır. Yok eğer yüz çevirdilerse, sana düşen yalnızca tebliğde bulunmaktır. Allah(cc.) kullarını çok iyi görmektedir.”²³²
- “Onlara haber verdiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de göstermeden seni vefat ettirsek de senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesaba çekmek bize aittir.”²³³
- “Eğer onlar tekrar yüz çevirirlerse, bil ki biz seni onlara bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece tebliğ etmektir. Şu bir gerçek ki, biz insana rahmetimizi tattırdığımız zaman ona sevinir; ama eğer yapıp ettiklerinden ötürü başlarına bir fenalık gelirse, işte o zaman insan pek nankör olur.
- "İçlerinden bir topluluk, Allah(cc.)’ın helâk edeceği yahut şiddetli bir şekilde azaba uğratacağı bir kavme hâlâ ne diye tebliğe bulunuyorsunuz?" dediler. Tebliğe devam edenler şu cevabı verdiler: Rabbiniz huzurunda özür beyanı yüzünden, bir de belki kendilerine gelir, korunurlar ümidiyle"²³⁴

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, bu ayeti şöyle açıklamıştır.: "Tebliğ vazifesini yerine getirmek, herkese son nefesine varıncaya kadar bir nevi farzdır. Bununla beraber, dünyada hiçbir hususta ümitsizliğe düşmek caiz değildir. Her ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar, insanların tövbe ve takvasını arzu ve ümit etmek de bir vazifedir. İnsanlığın hali sürekli değişmededir ve kader sırrı meydana gelişinden önce bilinmez. Ne bilirsiniz, bugüne kadar hiç söz dinlemeyen bu insanlar belki yarın dinler ve sakınmaya başlar, her şeyden sakınmazsa, belki biraz sakınır ve bu sayede azabı hafifler. Her halde tebliğde bulunup öğüt vermek, tebliği terk etmekten evlâdır. Tebliği bütünüyle terk etmekte ise, hiçbir ümit yoktur. Hiçbir mukavemete maruz kalmayan fenalık daha süratle yayılır. Herhangi bir fenalığın aslını silmek mümkün olmasa da hızını azaltmaya çalışmak da göz ardı edilmemelidir.”²³⁵

²³² Âl-i İmrân 3/20

²³³ Râ`d 13/40

²³⁴ A`râf 7/164.

²³⁵ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 2007, C. IV, s. 2313.

3.1.5. Tebliğin Kapsamı

“Sen ancak zikre (Kur’an’a) uyan ve görmediği halde Rahman’dan korkanı uyarabilirsin. İşte bunları değerli bir ödülle müjdele!”²³⁶

Senin uyarın bütünüyle faydasız değildir ancak tam anlamıyla bu uyarıdan nasibini alacak olanlar Kur’an’a uyanlardır. O yüzden sen uyarmana devam et.²³⁷ Burada zikre uyanlar ifadesiyle Kur’an kastedilmektedir.²³⁸ Kur’an’a uyanlar Allah(cc.)’tan korkarak mükafata erişebileceklerini düşünmezler elbette. Onlar ibadet ile de bu korkularını taçlandırır ve Allah(cc.)’ın rahmetine mazhar olurlar.

Bu ayetten de anlaşılacağı üzere tebliğde bulunan kişinin başarı sağlaması için tebliğde bulunulan kişinin gönlünün Allah(cc.)’a ve Kur’an’a açık olması gerekmektedir. Öyle ki aklını ve gönlünü Kur’an’a kapatmış kişilere ne anlattıysan anlat bu konuda başarı sağlamak çok zordur. Şüphesiz ki hidayet Allah(cc.)’tandır.

Başka bir ifadeyle, bütün peygamberlerin yaptığı gibi tebliğde ilk olarak tevhid mücadelesi vermek gerekmektedir. İlk olarak insanları Allah(cc.)’ın varlığı ve birliğine inandırıp ardından Kur’âni mesajları tevhide bürünen yüreklere aktarmayla tebliğde başarıya ulaşılabilir. Yâsîn suresinin 11. Ayeti bize aslında tebliğin sıralamasını önce iman devamında ise amel olarak bizlere bildiriyor. Devam eden ayette ise Allah(cc.) “Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz”²³⁹ buyuruyor. Bu ayetin siyak ve sibakına baktığımızda ölüm ve dirilme ile alakalı olmadığını aslında zikre uymayanların bir ölü olduğunu ve ancak onlara hidayet edecek olan da/ diriltecek olan da Allah(cc.)’ın ta kendisi olduğunu vurguluyor. İlk dönem müfessirler de bu ayetteki ölülerin diriltilmesi cümlesinden, şirkten hidayete anlamı olduğunu açıklamışlardır.²⁴⁰

“Ölüleri diriltecek olan ancak biziz” ayeti ile şirk ve hidayet kavramlarını bağdaştırmamızda “Sen ancak zikre tabi olanları uyarabilirsin”²⁴¹ ve “kendilerini uyarsan da uyarımasan da bir inanmazlar”²⁴² ayetleri etkili olmuştur. Öyle ki ölü bir kişiyi uyarırmamız mümkün değildir o yüzden Allah(cc.) “sen ancak zikre uyanları uyarabilirsin” buyurdu. Yani Allah(cc.)’tan yüz çeviren kişi ölüdür. Ölü kişiyi uyarsan

²³⁶ Yâsîn 36/11.

²³⁷ Râzi, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. XIII, s. 43

²³⁸ Sâd 38/1

²³⁹ Yâsîn 36/12

²⁴⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. III, s.281; Râzi, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. XXVI, s. 258; Kurtûbî, *Tefsîri'l-Kurtûbî*, C. XV, s.11; Beydâvî, *Envâr'ül Tenzil ve Esrâr'ül Te'vil*, C. IV, s. 264; Neseî, *Tefsîri'n-Neseî*, C. III, s. 97.

²⁴¹ Yâsîn 36/11.

²⁴² Yâsîn 36/10.

da uyarmanın da onun üzerinde hiçbir tesiri olmayacaktır. Buradan hareketle tebliğdeki amaç ölüleri uyandırmak olarak düşünebiliriz.

3.1.6. Birinci Kısım Ayetlerinin Değerlendirilmesi

1-12. ayetlerde Hz. Peygamber'in Peygamberliğinin ispatının delilleri sunulur, yani bu hikmet dolu Kur'an, senin, Allah(cc.)'ın resulü olduğunun ve insanları doğru yola davet ettiğinin büyük şahididir denilir. Ayrıca bu Kur'an'ın, şimdiye kadar tebliğ ve hidayetten mahrum kalmış sapıklık içinde avareler gibi dolaşanlara Aziz ve Rahim olan Allah(cc.)'ın yüce bir ihsanı olduğu anlatılır. Fakat onlar kibirleri yüzünden bu vahyi yalanlarlar ve bu yüzden ne maziden ders alırlar ne de geleceklerini düşünürler. Bunun üzerine Hz. Peygambere bu tür düşüncesizler için perişan olmaması gerektiği, aksine Allah(cc.)'tan korkan ve nasihati dinleyenlere, mağfiret ve büyük ecir müjdesini vermesi öğütlenir. Zira onların yaptıkları her şey kayda alınmakta ve ana bir bellekte muhafaza edilmektedir. Bu bölümün son ayetinde ise Allah(cc.) hidayete uymayanları bir ölü olarak nitelemiş ve onları diriltecek olan ancak kendisinin olduğunu vurgulamıştır. Bu bölümü birkaç başlık altında değerlendirip ikinci bölüme geçeceğiz.

3.1.6.1. İdeal Tebliğci Profili

Yâsîn suresi 6. ayette zikredilen “uyarı” kavramından hareketle ideal bir uyarıcının yani ideal bir tebliğcinin nasıl olması gerektiğini anlamaya çalışacağız.

İdeal tebliğci; Kur'an ve sünnet ışığında, yaşadığı çağın ve toplumun yapısına uygun bir şekilde İslam'ı tebliğde başarıyı yakalayabilen tebliğcidir. Bir tebliğcinin başarılı olabilmesi için, tam manasıyla Hz. Peygamber'i örnek alması ve bu örnekliliği zaman-mekân ilişkisi içerisinde toplumun yapısına uygun olarak uygulaması gerekmektedir. Hz. Peygamber'in tebliğde başarılı olmasını sağlayan özellikleri ve bir tebliğcide bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sabırlı ve mutedil olmalı
- Sevgiyi esas almalı
- Şefkatli, merhametli ve affedici olmalı
- Ümitsiz olmamalı
- Kötülüğe iyilikle karşılık vermeli
- Sözleri ile davranışları uyumlu olmalı

- Kolay olanı tercih etmeli.²⁴³

Nüfus olarak artan, küreselleşme açısından küçülen dünyada, tebliğ görevini hem bireyler nezdinde hem de kurumlar aracılığıyla gerçekleştirmek mümkündür. İster ideal bir tebliğci profili isterse ideal bir tebliğ kurumu oluştururken bu profilin temel taşlarını şüphesiz Kur’ân’î metotlar oluşturmaktadır. Bu metotlar hem peygamberlerin tebliğ noktasındaki profili oluşturmuş hem de bu dini tebliğ etmekle yükümlü olan Müslümanların Allah(cc.)’a davet etme konusunda nasıl olması gerektiğinin profilini çizmiştir. Bu metodun temelini şu ayet oluşturmaktadır:

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış.”²⁴⁴ Bu ayet çerçevesinde şu maddeler ön plana çıkmaktadır.²⁴⁵

- a) Allah(cc.) yoluna hikmet ile davet etmek.** İnsanları, Allah(cc.) yoluna hikmetle yani doyurucu ve ikna edici delillerle, gerçeği yansıtan bilgi ve belgelerle, mantıklı akla hitap eden delillerle Allah(cc.)’ın yoluna davet etmek gerekir.
- b) Allah(cc.) yoluna güzel öğütle davet etmek.** Güzel bir öğüt ile insanların kalbine dokunabilmek, özellikle insanlara iyilik güzellik ve sevgiyle yapılan tebliğ, başarıya ulaşacaktır.
- c) En güzel şekilde mücadele ederek davet etmek.** Elbette ki tebliğ, büyük bir mücadele gerektirir. Özellikle dini değerleri ifsat etmeye çalışan kişilere karşı bu değerleri koruyabilme adına doğru olanı ifade etmek ve savunmak da bir tebliğcinin görevleri arasındadır. Bu mücadeleyi verirken, seviyeli ve kırıncı olmadan tartışmak ve İslam’ı en güzel şekilde anlatmak gerekir.
- d) Şefkat ve merhametle davet etmek.** Merhametten yoksun, katı kalpli kimseler, tebliğde bulunurken ne kadar doğru bilgi aktarsalar da başarıya ulaşmaları mümkün değildir. Bu şekildeki davranışlar da muhatabı kendisinden uzaklaştırır. Nitekim Kur’an’da; “Sen onlara sırf Allah(cc.)’ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.”²⁴⁶ buyurulmuştur.

²⁴³ Remzi Kaya, Tebliğde Hz. Peygamber’in Başarılı Olmasının Sırları ve Asrımızda Nelerin Yapılması Gerektiği, *İslami İlimlerde Metodoloji/Usûl Problemi-II, Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantıları-II*, İstanbul 2009, ss.640-648.

²⁴⁴ Nahl 16/125.

²⁴⁵ Mehmet Soysaldı, *Kur'an'da Tebliğ Yöntemleri ile İlgili Kavramların Analizi*, Diyanet İlmi Dergi, DİB Yayınları, 2003, C. XXXIX, sy. 3, ss. 43-64.

²⁴⁶ Â-li İmrân 3/159.

- e) **Yumuşak söz ve tatlı dille davet etmek.** Muhatap kim olursa olsun yumuşak söz ve tatlı dil muhatabı etkileyebilir. Nitekim Mûsâ ve kardeşi Harun'u, Firavun'a gönderen Allah(cc.); "Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer"²⁴⁷ buyurmuştur.
- f) **Müjdeleyerek davet etmek.** Muhataba yapacağı iyi davranışlar neticesinde, elde edeceği ödüllerden bahsetmek muhatabın yapacağı işlere karşı teveccühünü artıracaktır. Allah(cc.) (c.c.) Kur'an'ın birçok ayetinde peygamberlerin müjdeleyici olarak gönderildiğini bildirmiş ve inanıp iyi işler yapanların müjdelenmesini emretmiştir.²⁴⁸
- g) **Korkutarak, sakındırmak ve uyararak davet etmek.** Sürekli müjdelemek muhatabı duyarsızlaştırabilmektedir. Bu nedenle sakınması gereken şeylerden sakındırarak ve bunları yaptığı takdirde cezalandırılacağını bildirmek kaydıyla o işlerden korkutarak uzak durmasını sağlamak gerekir.²⁴⁹ Kur'an'da tebşir ile inzarın, va'd ve vaidin, müjde ile uyarı ve korkutmanın dengeli bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. İslami ilimlerde 'tergîb ve terhib' diye kavramlaşmış olan bu çift yönlü 'korkutma ve müjdeleme' metodu, Hz. Peygamber tarafından da bizzat uygulanmıştır.
- h) **Yapılan tebliğin karşılığını sadece Allah(cc.)'tan beklemek.** Yapılan tebliğ neticesinde, insanlardan bir ücret talep etmek hem toplumsal de İslami açıdan hoş görülmemiştir. Böyle bir davranış da tebliğciyi muhatapları karşısında küçük düşürecektir. Nitekim Kur'an'da bu konu ile alakalı peygamberlerin yapmış oldukları tebliğ neticesinde hiçbir ücret talep etmediklerini dile getirmişlerdir.²⁵⁰

Burada belirtilen maddeler bağlamında, bir tebliğcinin Allah(cc.)'a davet konusu çerçevesinde Hz. Peygamber öncülüğünde Kur'an'ı rehber alarak nasıl bir tebliğ uygulaması gerektiğinin modelini çizmeye çalıştık.

²⁴⁷ Tâhâ 20/44.

²⁴⁸ Bkz. Bakara 2/25,223; Â-li İmrân 3/170; Nisâ 4/165; En`âm 6/48; A`râf 7/188; Tevbe 9/21.

²⁴⁹ Bkz. En`âm 6/48-92; A`râf 7/63; Tevbe 9/122; Yûnus 10/2; Hûd 11/2; İbrahim 14/44; İsrâ 17/105.

²⁵⁰ Bkz. En`âm 6/90; Hûd 11/51; Furkân 25/57; Şuarâ 26/109,127,145,164,180; Sâd 38/86; Şûra 42/23.

3.1.6.2. Tebliğcinin Sorumluluğu

“Sen ancak zikre uyan ve görmediği halde Rahman’dan korkanı uyarabilirsin”²⁵¹ ve “Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz”²⁵² ayetlerinden anlaşılacağı üzere bir tebliğcinin sorumluluğu insanları hidayete erdirmek değil tebliğ etmektir.

Sorumluluk açısından Kur’an’ı incelediğimizde şu ayetler karşımıza çıkmaktadır;

- “Doğrusu biz seni hak ile desteklemiş bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Cehennem halkından sen sorumlu değilsin.”²⁵³
- “Kur’an hak olduğu halde kavmin onu yalanladı. De ki: Ben size vekil (sorumlu) değilim.”²⁵⁴

Bu ayetteki kefil olarak çevirdiğimiz vekîl kelimesi Kur’an dilinde “koruyan, kollayan, savunan, esirgemeye çalışan” gibi anlamlara gelir. Hz. Peygamber’in inkârcılara karşı aslî görevi davet, tebliğ ve uyarıdır; onların kalplerindeki bâtil inançları zorla değiştirmek onun elinde değildir; dolayısıyla onlar adına bir kefalet yükümlülüğü de yoktur.²⁵⁵

“Allah(cc.) dileseydi onlar şirk koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bir koruyucu kılmadık. Sen onların vekili de değilsin.”²⁵⁶

Hız. Peygamber’in görevi, insanları Allah(cc.)’ın ayetlerine imana davetin yanında, bizzat kendisinin de bunlara uyması, Allah(cc.)’tan başka tanrı bulunmadığını ikrar etmesi ve böylece şirke sapanlardan uzaklaşmasıdır. Allah(cc.) dileseydi onlar da şirk koşmazlardı; fakat ilâhî düzen ve hikmet, insanlardan kiminin kendi seçimleriyle iman etmelerine, kiminin de şirk, küfür gibi dalalet çeşitlerine sapmalarına imkân verecek şekilde tecelli etmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber’in inkârcılar üzerinde koruyuculuk görevi olmadığı gibi onların yaptıklarından sorumlu da değildir.²⁵⁷

²⁵¹ Yâsîn 36/11.

²⁵² Yâsîn 36/12.

²⁵³ Bakara 2/119.

²⁵⁴ En`âm 6/66.

²⁵⁵ Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, C. II, s. 421.

²⁵⁶ En`âm 6/107.

²⁵⁷ Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, C. II, s. 452.

“Seni yalanlarlarsa onlara şöyle de: “Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size aittir; siz benim yaptığımdan sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptığınızdan sorumlu değilim.”²⁵⁸

Hız. Peygamber’in dinle ilgili sorumluluğunun, Allah(cc.)’ın emir ve yasaklarını insanlara duyurup bu konuda onları aydınlatmaktan ibaret olduğunu bildiren âyet, sorumluluğun kişiselliği ilkesini ifade etmesi bakımından da özel bir önem taşımaktadır.

“De ki: “Ey insanlar! İşte size Rabbinizden hak olan gelmiştir. Artık kim doğru yolu tutarsa kendi lehine bu yolu seçmiş, kim de saparsa kendi aleyhine sapmış olur. Ben sizden sorumlu değilim.”²⁵⁹

Burada zikrettiğimiz ayetler sorumluluk kavramının Allah(cc.) katında nasıl olduğunu gözler önüne sermektedir. Tebliğcilerin lideri olarak Hz. Muhammed (a.s.)’e yüklenen sorumluluğu dile getiren Kur’an aslında, Hz. Peygamber’den sonra bu işi devam ettirecek olan müminlere de sorumluluk bilincini aşlamaktadır. Buradan hareketle tebliğde bulunan bir kişi sorumluluk bilincini iyi kavrayıp elinden gelen bütün gayret ile görevini yerine getirmeye çalışmalıdır. “İman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin!”²⁶⁰ ayetini düşünüp Hz. Peygamberin ne denli insanlığın hidayeti için gayret sarf ettiğini unutmamalı ve aynı zamanda “Kuşkusuz sen istediğin kişiyi hidayete erdiremezsin. Ama Allah(cc.) dilediğini hidayete erdirir ve hidayete erecek olanları en iyi bilen O’dur.”²⁶¹ ayetini de unutmadan hidayetin yalnızca Allah(cc.)’tan olduğu bilinciyle çalışmalarına devam etmelidir.

3.1.6.3. Tebliğin Muhalifleri ve Sebepleri

Gaflet içinde bulunan insanlığı uyarma noktasında bir rehber olarak gönderilen Kur’an, kendisine uyanlara nice müjdelere vermektedir.²⁶² İnkâr edenlere gelince, onlar için hazırlanan çetin bir azap vardır.²⁶³

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem’le birlikte tam olarak sayısını bilemediğimiz kadar peygamber Allah(cc.)’ın emir ve yasaklarını tebliğ etmek üzere insanlığa gönderilmişlerdir. Onlara karşı olarak da her peygamberin kavminden onları

²⁵⁸ Yûnus 10/41.

²⁵⁹ Yûnus 10/108.

²⁶⁰ Şuarâ 26/3.

²⁶¹ Kasas 28/56.

²⁶² Yâsîn 36/11; En`âm 6/48; Tevbe 9/21; Ra`d 13/29; İsrâ 17/105; Kehf 18/2; Ahzâb 33/47

²⁶³ Bakara 2/24-39-90; Â-li İmrân 3/4;

yalanlayanlar olmuştur. Deyim yerindeyse “çamur at izi kalsın” itham ve iftiralarla peygamberlerin tebliğini engellemek istemişlerdir. İtham ve iftiranın etkili olmadığı durumlarda da olmadık isteklerde bulunmuşlardır. İnkârcılar tarafından önceki peygamberlere reva görülen kötü muamelelerin benzerleri ve daha şiddetlileri Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.)’e de yapılmıştır.

İnkârcılara göre peygamberleri reddetme konusunda neredeyse her şey mübah görülmüştür. Az sayıda insaf sahibi inkârcı dışında, onlar bu konuda her türlü ahlâkî kuralı da ayaklar altına almaktan çekinmemişlerdir. Kur’an’da inkârcıların her türlü yanlış istek, itiraz, itham ve iftiralar, ileri sürdükleri bahaneler zikredilmiş, bunların geçerli mazeretler olmadıkları ortaya konarak reddedilmiştir.²⁶⁴

Kur’an’da inkârcıların iyi niyetli olmayan isteklerine karşı, iman etmeleri için ille de kendilerine o meleklerin gelmesi veya istedikleri felaketin gelmesi veyahut kıyametin kopması mı lazımdır?²⁶⁵ buyrulmuştur. Onların bu istekleri yerine getirilse bile yeni bir bahane ile tekrar inkâra devam edeceklerini; “Şayet sana kâğıda yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, buna rağmen inkâr edenler; bu apaçık büyüden başka bir şey değildir derlerdi.”²⁶⁶ Ayetiyle bizlere bildirmiştir.

Her peygamberi en yakınlarından olsun, bulunduğu kavimden olsun mutlak olarak yalanlayanlar ortaya çıkmıştır. Nuh’un kavmi²⁶⁷ ve oğlu²⁶⁸ O’nu yalanlamışlardı. Hûd, Salih, İbrahim, Lût, Şuayb, Mûsâ peygamberler de kavimleri tarafından yalanlanmışlardır.²⁶⁹ Kur’an’da zikredilen peygamberin kıssaları anlatılırken hepsinin kavimleri içerisinde inkârcıların çıktıkları da bildirilmektedir.

İnkârcıların Allah(cc.)’ın peygamberlerini yalanlamalarının bazı sebepleri vardır. Bu noktada birkaç alt başlıkla bu sebepleri ele alacağız.

- **Kibir (Sosyal Statü)**

Bazı inkârcılar, sosyal ve siyasal statülerini gerekçe göstererek Peygamber’i ve İslam’ı reddetmiş ve daha önceden insan yerine koymadıkları insanlarla aynı inancı paylaşmanın kendileri aleyhine bir makam kaybı olacağını düşünmüşlerdir. Nitekim

²⁶⁴ Bkz. Â-li İmrân 3/24; Nisâ 4/48; En`âm 6/21-93; A`râf 7/37.

²⁶⁵ Nahl 16/33.

²⁶⁶ En`âm 6/7.

²⁶⁷ Hûd 11/32;

²⁶⁸ Hûd 11/42.

²⁶⁹ Hac 22/43-44

Peygamberlere karşı inkâr girişimine giren ilk kişiler, genel olarak o toplumda sosyal, siyasi ve maddi olarak otorite sahibi ve belli bir konuma sahip kişilerdir.²⁷⁰

Nuh (a.s.), kavmini Allah(cc.)'in dinine çağırırken, kavmi O'na şu cevabı vermişti: “Sana en aşağı kesimler tabi olup dururken, sana iman mı edeceğiz?”²⁷¹ Aynı durum Hz. Muhammed (a.s.)'in de başına gelmiş kavmi şöyle demişti “Onlara, “İnsanların iman ettiği gibi siz de iman edin!” denildiğinde, “Biz de akılsızlar gibi iman mı edelim?” derler. İyi bilin ki, asıl akılsızlar kendileridir, fakat bilmezler.”²⁷²

Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere, kavmin önde gelenleri kendilerinden daha aşağı gördükleri insanın Allah(cc.)'in elçisi olarak kendilerine gönderilmesini gururlarına yediremeyerek, hem kendileri iman etmemişler hem de kendi otoritelerini kaybetme endişesinden dolayı başkalarının da Onlara iman etmelerine engel olmaya çalışmışlardır.

- **Atalarına Olan Bağlılıkları**

Mekkeli müşriklerin özelliklerinden biri de atalarına olan körü körüne bağlılıkları, onların Allah(cc.)'in dinine iman etmelerine engel olmuştur. Hatta bunu kendileri açıkça dile getirmişlerdir. “Onlara, “Allah(cc.)'in indirdiğine uyun!” denildiğinde, “Hayır, biz, atalarımızın yoluna uyarız!” derler. Ya atalarının akli bir şeye ermemiş ve doğru yolu bulamamışlarsa!”²⁷³

Allah(cc.), Mekkeli müşriklerin ve diğer kavimlerin de önemli özelliklerinden olan taklidi ortadan kaldırıp düşünmeyi, akletmeyi, tefekkür etmeyi birçok ayette zikretmiştir.²⁷⁴

Bu nedenle yukarıdaki ayetin de işaret ettiği üzere tefekkür ve istidlal, dolayısıyla kişinin hatırına gelen şeylere ya da başkasından duyduklarına delilsiz olarak dayanmayı terk etmesi zorunlu bir ilkedir.²⁷⁵

- **Kıskançlık**

“Kitap ehlinde birçoğu, hak kendilerine apaçık belirdikten sonra dahi, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi, imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler. Siz

²⁷⁰ Mehmet Yolcu, *Kur'an'da İnkâr Psikolojisi*, Çıra Yayınları, İstanbul 2004, s. 194.

²⁷¹ Şuarâ 26/111.

²⁷² Bakara 2/13.

²⁷³ Bakara 2/170.

²⁷⁴ Bkz. Enfâl 8/22; Ankebût 29/63; Haşr 59/14; Ra'd 13/3; Nahl 16/44.

²⁷⁵ Râzi, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. IV, s. 207.

şimdilik, Allah(cc.) onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar affedin, hoşgörün. Şüphesiz Allah(cc.), gücü her şeye hakkıyla yetendir.”²⁷⁶

“Allah(cc.) bir peygamber gönderecekse o ben olmalıyım” zihniyetinde olanlar gönderilmiş olan peygamberi kıskanarak hem iman etmemiş hem de iman edenleri imanlarından döndürmeye çalışmışlardır.

- **Cebriyye Anlayışı**

“Allah(cc.)’a ortak koşanlar, dediler ki: “Allah(cc.) dileseydi ne biz, ne de atalarımız O’ndan başka hiçbir şeye tapmazdık, O’nun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık.” Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere düşen sadece apaçık bir tebliğdir.”²⁷⁷

İnkâr edenler yukarıdaki ayette olduğu gibi kendi iman etmemelerini Allah(cc.)’ın biz zorlaması ya da onlara öyle takdir etmesi olarak nitelemektedirler. Devam eden ayette ise Allah(cc.) o inkârcılara şöyle cevap veriyor: “Biz her ümmete “Allah(cc.)’a ibadet edin ve tağuttan kaçınım” diye bir peygamber gönderdik. Kimisini Allah(cc.) doğru yola hidayet etti, kimisine ise dalalet hak oldu.”²⁷⁸

Allah(cc.), bütün insanlığa peygamberler ve onların yolundan gidenlerle hak olan doğru yolu gösterdiği ve beyan ettiği için artık kimsenin Allah(cc.)’ın istemesiyle iman edip etmemeyi bağdaştırma konusunu istismar etme hakkı kalmamıştır. Bu yüzden Allah(cc.) “Yahut “Allah(cc.) beni doğru yola iletseydi, elbette O’na karşı gelmekten sakınanlardan olurum” demesin.”²⁷⁹ ayetiyle böyle bir sebebin haksız olduğunu ve geçerli olmadığını bildirmiştir.

- **Peygamberlerin İnsan Olması**

İnkârcıların bir diğer bahaneleri de Allah(cc.)’ın göndermiş olduğu elçinin kendilerinden farklı bir varlık olması gerektiğini düşünmeleridir. Sırf Allah(cc.)’tan gelen ilahi mesajları reddetmek adına sürekli bahane uydurmuşlardır. Bu da o bahanelerden biridir. Allah(cc.) bu durumu şu ayetlerle bize bildirmektedir.

“Ona bir melek indirilseydi ya!” dediler. Eğer biz bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine mühlet verilmezdi. Şayet peygamberi bir melek

²⁷⁶ Bakara 2/109.

²⁷⁷ Nahl 16/35.

²⁷⁸ Nahl 16/36.

²⁷⁹ Zümer 39/57.

kılsaydık muhakkak ki onu (yine) bir adam suretine sokar, onları yine halen içinde buldukları kuşkuya düşürürdük.”²⁸⁰

Nitekim Yâsîn suresinde de belirtildiği üzere kendilerine gönderilen elçilere şu şekilde cevap vermişlerdir. “Diğerleri ise şöyle dediler: “Siz ancak bizim gibi insanlarsınız. Hem Rahmân herhangi bir şey indirmiş değil; siz ancak yalan söylüyorsunuz!”²⁸¹

Şüphesiz ki eğer peygamberler meleklerden gönderilmiş olsaydı “biz insanız sizin söylediklerinizi ancak melekler yapabilir” diyerek yine inkâr edeceklerdi. Peygamberlerin insan gönderilmesinden daha tabii bir şey olamaz. Çünkü bizlere örnek olma babında bizden birinin olması muhakkaktır.

Tebliğin muhalifleri başlığı altında değerlendirdiğimiz bu bölümden anlaşılıyor ki; bizzat Allah(cc.)’ın görevlendirmiş olduğu bütün peygamberler, kavmi hatta yakın ailesi tarafından yalanlanmışlardır. Öyle ki bu vazife üzerinde en büyük sıkıntıları Allah(cc.)’ın elçileri çekmişlerdir. Bu sebeple tebliğde bulunan bir tebliğci bilmeli ki kendine muhalif olacak kişiler mutlaka çıkacaktır. Bu noktada Allah(cc.)’ın elçilerine buyurmuş olduğu davranışları iyi bilip bu doğrultuda tebliğ vazifesine devam etmelidir. Nitekim hiçbir inkârcı Allah(cc.)’ın Resullerini bu vazifeden alıkoyamamıştır.

3.2. 13-32. Ayetler

3.2.1. Bir Tebliğ Örneği Olarak Elçileri Yalanlayan Ashâbü’l-Karye Hadisesi

“Onlara şehir halkını örnek göster. Oraya elçiler gelmişti. Biz onlara iki elçi göndermiştik ama ikisini de yalancılıkla suçladılar. Bunun üzerine bir üçüncüyle destekledik.”²⁸²

İnsanlık tarihi boyunca insanları uyarmak ve doğru yola sevk etmek adına Allah(cc.) peygamberlerini göndermiş onlara rehber olarak da kitaplar göndermiştir. Kur’ân da bu kitaplardan biri ve sonuncusudur. Kur’ân insanlara yol gösterecek, bilgilendirecek ve hidayete erdirecek mesajlar içermektedir. Yâsîn suresinde bulunan ve “Ashâbü’l-Karye” olarak isimlendirilen kıssa da bunlardan biridir.

²⁸⁰ En`âm 6/8-9.

²⁸¹ Yâsîn 36/15.

²⁸² Yâsîn 36/13-14.

Bu kıssada Allah(cc.), kendilerine 2 peygamber gönderildiği halde iman etmeyip sapkınlıkta ısrar eden bir bölge halkının durumunu, Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberliğini reddeden, O'na işkenceler eden hatta O'nu öldürmeyi düşünen Mekkeli müşriklere bir misal olarak getiriyor. Buradaki ayeti mana olarak müfessirler şöyle tercüme ediyor; “peygamberleri yalanlayan halkına, kendileri gibi elçileri yalanlayan karye ashabının misalini anlat ve onları uyar.”²⁸³

“İnsanların toplandığı yer” mânasına gelen karye, köy veya küçük kasaba gibi yerleşim merkezlerini ifade etmektedir. Ancak bu kelime Kur’ân’da, Mekke ve Kudüs dahil olmak üzere büyük şehirler için de kullanılmaktadır. Buna göre “ashâbü’l-karye” tabiri ile bir yerleşim merkezindeki insanlar kastedilmektedir.²⁸⁴ Kur’ân, Ashâbü’l-Karye’ye iki elçi gönderildiğini, halkın onları dinlememesi üzerine üçüncü bir elçi daha görevlendirildiğini, fakat onlara bölge halkından sadece bir kişinin iman edip kendilerini savunduğunu ve halka da inanmalarını tavsiye ettiğini, neticede Allah(cc.), elçilerine karşı koymanın cezası olarak bu karye halkının müthiş bir sesle helâk edildiğini bildirmektedir.²⁸⁵

Burada belirtilen şehir ne Kur’an’da ne de Hadislerde belirtilmemesine rağmen bazı müfessirler tarafından bu bölgenin Antakya olduğu belirtilmiştir.²⁸⁶ Bu bölümde bu tartışmalara girmeden bu kıssanın anlatılmasındaki hikmete yoğunlaşmak istiyoruz.

Burada bahsedilen yerin neresi olduğu ve gönderilen iki peygamberin kimler olduğu konusunda kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, burada bahsedilen iki peygamberin Hz. Mûsâ ve Hz. Harun olduğu hem kaynaklarda geçmektedir. Hem de bazı ayetler buna işaret etmektedir.²⁸⁷

“Biz kendilerine iki kişi göndermiştik”²⁸⁸ ayetinde iki kişinin beraber gönderildiği ve Allah(cc.)’m gönderdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde Allah(cc.), Hz. Mûsâ ve Hz. Harun’u birlikte Firavuna ve onun

²⁸³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. IV, s. 7; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, C. XXVI, s. 259; Neseî, *Tefsirü’n-Neseî*, C. III, s. 98.

²⁸⁴ Abdullah Aydemir, “Ashâbü’l-karye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, C. III, s. 468.

²⁸⁵ Bkz. Yâsîn 36/13-32.

²⁸⁶ Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. IV, s. 7; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, C. XXVI, s. 259; Neseî, *Tefsirü’n-Neseî*, C. III, s. 98; Hâzin, *Tefsiriül Hâzin*, C. III, s. 161; Celaleddin Mahallî ve Celaleddin Suyûtî, *Tefsir’ul Celâleyn*, s. 441; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, C. VI, s. 450.

²⁸⁷ Bkz. Yûnus 10/75; Mü’minûn 23/44-45; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, C. XXVI, s. 260.

²⁸⁸ Yâsîn 36/14.

halkına göndermişti.²⁸⁹ Allah(cc.), Hz. Mûsâ ve Harun’u yalanlayan halka karşı Firavun’un ailesinden mümin bir kişiyle onları desteklemiştir.²⁹⁰

Öyle ki çok benzer örnekler olarak bazı ayetler karşımıza çıkıyor:

“Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve dedi ki: “Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında görüşme yapıyorlar; derhal çıkıp git! İnan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim.”²⁹¹

Bu ayet ile Yâsîn suresinde bulunan “O sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi; şöyle dedi: “Ey kavmim! Bu elçilere uyun.”²⁹² Ayeti birbiri ile benzemektedir. Yâsîn suresi 20. Ayet ile Kasas suresi 20. Ayetlerin birbirine bu kadar benzemesi iki bölümde de aynı kıssadan bahsedilmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir. Ne olursa olsun buradaki tebliğ bağlantılı verilmek istenen mesaj elbette daha önemlidir.

Bu ayetler çerçevesinde düşünüldüğünde Hz. Muhammed (a.s.)’in, Mekkeli müşriklere örnek olarak anlatılması istenen kıssanın, Hz. Mûsâ ve Hz. Harun’un Firavun ve halkına gönderilip orada başlarına gelen olaylara benzemesi, Peygamberlerin tebliğ noktasında yaşamış oldukları olayların benzer olduğu, Peygamberlerin hayatlarının birbirlerine örnek teşkil ettiği, hatta bu sebeple ki bu örneğin Mekkelilere söylenmiş olması Hz. Muhammed (a.s.)’in de aynı tutumla karşı karşıya kaldığının göstergesidir.

Kıssada son olarak dikkat çeken bir detay vardır. Yâsîn suresi 26 ve 27. ayetlerinde elçilere destek olarak gelen kişiye “cennete gir” denildiğinde “keşke kavmim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi” demesi gösteriyor ki;

- Tebliğ yapan kişi veya kişileri desteklemek ve onlara yardımcı olmak kurtuluşa ermenin bir vesilesidir.
- Tebliğci tebliği sadece yapmak için yapmamalı, tebliğ yapılan kişilerin kurtuluşa ermelerini samimiyetle içten istemelidir.

²⁸⁹ Yûnus 10/75.

²⁹⁰ Mû’min 40/28.

²⁹¹ Kasas 28/20.

²⁹² Yâsîn 36/20.

Örnek olarak getirilen bu kıssa örneği hem Mekkeli müşriklere bir tehdit hem de Hz. Muhammed (a.s.)’e bir teselli niteliği taşımaktadır. Öyle ki o halkın helak olması Mekkelilere bir tehdit, Hz. Mûsâ ve Hz. Harun’un desteklenmesi Hz. Muhammed (a.s.)’e bir tesellidir. Tebliğ açısından düşünüldüğünde ise, Allah(cc.) asla elçisini yalnız bırakmayacağını, destekleyeceğini, karşılaşılan yalanlamalara ve zorluklara karşı Allah(cc.)’a sığınıp yola devam edilmesi gerektiği bununla birlikte yapılan tebliğ mücadelesinin karşılığının sadece Allah(cc.)’tan beklenilmesi gerektiğini son olarak da inanmayanların sonunun hezimet olacağını ve sabırla tebliğe devam eden kişinin de mükafatlandırılacağı bildirilmektedir.

3.2.2. Tebliğin Destekçileri

“Biz kendilerine iki kişi göndermiştik ama onlar ikisini de yalancılıkla itham ettiler. Bunun üzerine elçileri bir üçüncüyle destekledik. Onlar “Biz size gönderilmiş elçileriz” dediler.”²⁹³

Allah(cc.), kendilerine iki peygamber birden gönderilmesine rağmen inkârcılıkta direnen şehir halkına, göndermiş olduğu iki elçiyi üçüncüsü ile destekleyerek hakikatin önünü kesmeye çalışanlara bir gözdağı veriyor. Bu durumu, Hz. Muhammed (a.s.)’in peygamberliğini inkâr etmekte ısrar eden, O’na inananlara ağır işkenceleri reva gören ve O’nu öldürmeyi düşünen Mekke müşriklerinin gözleri önüne hem bir tehdit hem de ibret levhası olarak koyuyor. Burada gönderilen üçüncü elçinin ismi kaynaklarda Şem’ûn olarak geçmektedir.²⁹⁴

Bu ayette inkâr edenlere verilmek istenen mesajdan daha çok tebliğcilere bir mesaj vardır. Öyle ki hakikati anlatan, Allah(cc.)’ın yolunda yalanlamalara ve büyük sıkıntılara maruz bırakılan kişilerin yalnız kalmayacağı, Allah(cc.)’ın o kişileri bir şekilde destekleyeceği mesajı, tebliğcilere bir müjde olarak verilmek istenmektedir.

Yani bu ayet iki yönlü değerlendirilmesi gereken bir ayettir. Hem tebliğci açısından hem de inkârcı açısından bakmak gerekir. İnkârcılara ‘siz istediğiniz kadar inkâr edin ve yalanlayın, biz elçilerimizi sonuna kadar destekleyeceğiz’ mesajı verilirken, tebliğde bulunan kişilere de ‘mahzun olma, yalanlansan da çeşitli sıkıntılara maruz bırakılsan da elbette biz seni destekleyeceğiz’ mesajı verilmektedir.

²⁹³ Yâsîn 36/14.

²⁹⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. IV, s. 8; Beydâvi, *Envârü’l-Tenzil ve Esrârü’t-Te’vil*, C. IV, s. 264; Neseî, *Tefsîrü’n-Neseî*, C. III, s. 99; Hâzin, *Tefsîrü’l-Hâzin*, C. III, s. 161.

Bu ayette insanlık için de şu mesaj vardır: “Kim benim elçilerime destek verirse onun için büyük mükâfatlar vardır.” Öyle ki, şehrin öbür ucundan elçileri desteklemeye gelen kişiye bu desteğinin karşılığı olarak “cennetime gir”²⁹⁵ buyurularak ona büyük bir mükâfat verilmiştir.

Tebliğci, Allah(cc.)’in göndermiş olduğu son elçi olan Hz. Muhammed (a.s.)’i destekleyen kişidir. Burada bahşedilen mükâfat her bir tebliğci için bir teşvik niteliği taşımaktadır. Bir tebliğci hem destekleyen hem de desteklenen konumundadır. Hz. Muhammed (a.s.)’in insanlığa bildirmiş olduğu hakikatleri benimseyip bir köprü görevi görerek insanlara ulaştırması açısından destekleyendir. Bu hakikatleri insanlara aktarırken başına gelen sıkıntılara karşı hatta peygamberlerde olduğu gibi uğrayacağı yalanlamalara karşı ona destek veren yanındaki kişiler sebebiyle de desteklenendir. Aynı müjde bu kişileri destekleyen, yanlarında onlara yardımcı olan kişiler için de geçerlidir. Nitekim Hz. Muhammed (a.s.)’in bildirdiklerini tebliğ eden bir kişiyi desteklemek, Hz. Muhammed (a.s.)’i desteklemek anlamına gelmektedir.

Kur’an’da ne bu bölgeye dair ne de gönderilen elçilerin kimler olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. Kur’an kıssalarının amacına uygun olarak, mekân ve kişilere yoğunlaşmadan kısa ve öz bir şekilde verilmek istenen mesaj verilmiştir. Kimi kıssalarda bu bilgiler verilirken kimilerinde de bu şekilde direk anlatılmak istenen mesaja yoğunlaşmıştır.

Müfessirlere göre elçilerin gönderildikleri şehir Antakya’dır. Bunların tebliğini kabul eden mümin kişinin adı da Habîb b. Mûsâ, Habîb b. İsrâil veya Habîb b. Mer’î’dir. Habîb’in neccâr (dülger), ipekçi, kassâr (bez ağartan) veya ayakkabıcı olduğu, günlük kazancının yarısını ailesine ayırıp diğer yarısını tasadduk ettiği, cüzzam hastalığına yakalandığı için şehirden uzak bir yerde oturup ibadetle meşgul olduğu, iman ettiğini açıklayıp halkı da iman etmeye çağırınca taşlanarak, linç edilerek veya hızarla kesilerek öldürüldüğü bildirilmektedir.²⁹⁶

Buradaki iki elçiyi desteklemek için gelen üçüncü kişi hakkına genel görüş olan Habîb-i Neccâr görüşü bilgisini vermekle birlikte, bu üçüncü kişinin Firavun’un sarayına imanını gizleyen mümin kişi olarak almak daha isabetli olacaktır. Nitekim

²⁹⁵ Yâsîn 36/26

²⁹⁶ Kurtûbî, *Tefsîrû'l-Kurtûbî*, C. XV, s.17; Beydâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, C. IV, s. 264; Neseî, *Tefsîrû'n-Neseî*, C. III, s. 98; Hâzin, *Tefsîrû'l-Hâzin*, C. III, s. 161; Süleyman Ateş, “Habîb en- Neccâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1996, C. XIV, s. 373.

Yâsîn suresindeki ayet ile Mümin suresindeki ayetleri karşılaştırdığımızda aralarına önemli bir irtibat olduğu aşikardır. Öyle ki ilgili ayetlerde, Hz. Mûsâ'yı öldürmek isteyen Firavun'a karşı gelen mümin kişi Hz. Mûsâ'yı savunarak hakikati söylediğini dile getiriyor.²⁹⁷ Yâsîn suresi ile bağlantı kuracak olursak buradaki iki elçi Hz. Mûsâ kardeşi Hz. Harun olma ihtimali vardır. Allah(cc.) ikisini tebliğ için Firavun'a gönderdi. Firavun Hz. Mûsâ'yı öldürmek istediğinde ise üçüncüsü olan mümin kişi ile de onları destekledi. Bu bağlamda düşünüldüğünde bu bölümü bu şekilde anlamak mümkün olmaktadır. Başka bir açıdan baktığımızda, üçüncü kişinin kavmini uyarmasına rağmen buna uymayan kavmin helak olması ile Firavun'un helak olmasındaki bağlantı da bu görüşe işaret etmektedir. Sonuç olarak buradaki kişilerin kim olduğundan ziyade bize verilmek istenen mesaj elbette daha mühimdir. Bu bağlamda ayetleri anlam bağlamında değerlendirmek gerekir.

Bu ayetteki gönderilmiş iki elçiyi desteklemek için “şehrin öbür ucundan koşarak geldi”²⁹⁸ ifadesi de içerisinde önemli bir mesaj taşıyan bir ifadedir. Anlaşılan odur ki, hakikati savunan kişiler inkâra veya bir şiddete maruz bırakıldıklarında şehrin öbür ucunda da olsak onları desteklememiz gerekmektedir. İlla yanımızda bulunan ya da tanıdığımız olması gerekmiyor. Burada önemli olan şahıs değil savunulan hakikattir.

Günümüzde tebliğ aracı olarak sosyal medya büyük bir etkiye sahiptir. Burada hakikati savunan kişiler olduğu gibi hakkı inkâr eden kişiler de mevcuttur. Öyle ki zaman zaman hakikate karşı yalanlama ve saldırılar meydana gelmektedir. İleride gelecek olan hitap şekillerini de göz önünde bulundurarak hakikatin destekçisi olmamız gerekir. Ayetin lafızlarında takılı kalmayıp manası ve vermek istediği mesaja odaklandığımızda her zaman ve her zeminde hakikatin savunucu ve hakikati savunanların destekçisi olmamız gerektiğini anlamaktayız.

3.2.3. Tebliğde Metot ve Elçilerin Tebliğ Metodu

Fransızca bir kelime olan metot; usul, yol, yöntem, tarz, sistem gibi anlamlara gelmektedir.²⁹⁹ Bir eğitim terimi olan metot, bir sonuca veya amaca ulaşmak, bir işi,

²⁹⁷ Bkz. Mü'min 40/28-29.

²⁹⁸ Yâsîn 36/20.

²⁹⁹ Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, Can Yayınları, İstanbul 2009, s. 834.

bir etkinliği sonuca götürmek, bir problemi çözmek, bir teŖebbs sonuçlandırmak için bilinçli bir Ŗekilde, izlenen ya da izlenmesi gereken yol, yöntem ve yapma tarzıdır.³⁰⁰

Metodun en önemli özelliği deđiŖkenliktir. Zamana ve Ŗartlara göre metot deđiŖebilmektedir. Bu deđiŖkenliđi dini kaynaklarımızda da görmemiz mümkündür. Vahyin geliŖ Ŗekillerindeki farklılıklar buna örnek olarak gösterilebilir.³⁰¹

Her konunun tebliği farklı metotlarla olabilir. Bu bakımdan tek bir metot değil de birden fazla metotları kullanmak daha etkili olacaktır. Bu metotların belirlenmesinde, muhatabın ve öğretilecek olan konunun özellikleri, tebliğin amacı, tebliğ edilen yer ve zaman belirleyici olmaktadır.

Verilmek istenen mesaj ve öğretilmek istenen bilgilerin kalıcı olabilmesi için, bu belirtilen özellikler dikkate alınarak uygun olan metot tercih edilmelidir. Eğer uygun metotlar tercih edilmezse, baŖarı elde etmek de gleŖir ve yapılan tebliğ amacına ulaŖmamıŖ olur.

Nitekim Hz. Peygamber'in prensiplerinden birisi de insanın içinde bulunduğu Ŗartları dikkate almaktır. Fikri seviyesi, alışkanlıkları, telakkileri, ferdi temayülleri, anlayıŖ kapasiteleri vs. İŖte bundan dolayısıdır ki, Peygamberimizin tavrı muhataptan muhataba deđiŖmiŖtir.³⁰² Hz. Peygamber bir hadisinde Ŗyle buyurmuŖtur: "İnsanlara derecelerine göre muamele edin"³⁰³

KiŖilerin zelliklerine göre, yapılacak tebliğin uygulama biçimi deđiŖmektedir. Bu sebeple elçiler veya tebliğciler bu noktada tebliğ metotlarını eŖitlendirerek, tebliğe baŖarı elde etmeyi daha kolay hale getirmeye alıŖmıŖlardır. Elçilerin uygulamıŖ olduğu farklı tebliğ metotlarını bilmek, tebliğciler açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Yâsîn suresindeki ilgili ayeti anlamaya gayret edeceğiz.

"Rabbimiz biliyor ki, "Biz gerçekten size gnderilmiŖ elileriz." Dediler." Bize dŖen, açıkça tebliğ etmekten ibarettir."³⁰⁴

Allah(cc.)'ın gndermiŖ olduğu elçiler, Ŗehir halkının kendilerini yalanlamalarının ardından hakikatin Allah(cc.)'ın bilgisi dahilinde olduğunu ve

³⁰⁰ Mustafa cal, *Din Eğitimi ve ğretiminde Metodlar*, TDV Yayınları, Ankara 2020, s. 227.

³⁰¹ akan, *Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları*, s. 22.

³⁰² İbrahim Canan, *Peygamberimizin Tebliğ Metotları 2*, Nesil Yayınları, İstanbul 1998, s. 122.

³⁰³ Eb Dâvûd, Edeb, 23.

³⁰⁴ Yâsîn 36/16-17.

kendilerine düşenin tebliğden ibaret olduğunu dile getirerek kendilerini teselli etmişlerdir. Bu duruş ve bu bilinç bir tebliğcinin tarzını ortaya koymaktadır.

Ne yaptığını ve neye hizmet ettiğini iyi bilmek yapılan işin ve kendine olan güvenin kalitesini artırmaktadır. Şehir halkının kendilerini yalanlamalarına karşı pısrık kalarak onların üzerlerine gelmelerine izin vermeyip “sizin yüzünüzden bize uğursuzluk geldi. Eğer vazgeçmezseniz sizi taşıyacağız”³⁰⁵ söylemlerine karşı, “Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildi diye öyle mi? Hayır! Siz sınırı aşmış bir topluluksunuz.”³⁰⁶ cevabını verdiler.

Burada ilk gelen iki elçinin devam eden ayetlerde de üçüncü elçinin inkârcılarla olan diyalogu vardır. Bu diyaloglarda görmekteyiz ki inkârcıların sert ve tehditkâr tavırlarına karşılık kibar ve onları itham etme yerine kendi üzerinden örnekler vererek dikkat çekici bir üslup kullanmışlardır.

Yâsîn suresi 20 ile 25. Ayetleri arasında şehrin öbür ucundan gelen elçinin konuşmaları, onları sahiplenip kendinden saymasıyla başlar onlara “Ey Kavmim!”³⁰⁷ diye hitap eder. Devam eden ayetlerde nasıl başka bir mâbud edinirim o zaman sapkınlardan olurum diyerek, onları suçlamadan kendi üzerinden onları imana davet etmiştir. Buradan hareketle Kur’an’ın geneli çerçevesinde peygamberlerin tebliğde kullanmış oldukları tarzı ele almaya çalışacağız.

Bir din veya bir doktrin ne kadar hakikati ihtiva etse de gereği gibi tanıtılmadığı sürece etkili olması mümkün değildir. Bir şeyin hakikat olması kadar, o hakikatin duyurulması ve tanıtılması da önem arz etmektedir. Nitekim şu dönemde en büyük eksikliğimiz belki de İslam’ı tanıtma noktasındaki yetersizliğimizdir.

İngiliz Filozofu Bacon: “Doğru yolda yürüyen bir topal, yolunu şaşırılmış bir koşucudan daha önce hedefine varır.” diyerek öğretimde amaca kolay yoldan ulaşmada metodun önemine dikkat çekmektedir.³⁰⁸

Birden fazla tebliğ metodu vardır ve metodu belirleyen bazı etkenler vardır. Bunlar; tebliğ edilen konunun özelliği, tebliğin amacı, muhatabın özellikleri, tebliğde bulunulan yer ve zaman gibi farklı şeyler tebliğin metodunu çeşitlendirmektedir. İyi

³⁰⁵ Yâsîn 36/18.

³⁰⁶ Yâsîn 36/19.

³⁰⁷ Yâsîn 36/20.

³⁰⁸ Muhip Kocaçınar, *Genel Öğretim Metodu*, Arkın Kitabevi, İstanbul 1969, s. 162.

bir tebliğ metodunda bulunması gereken bazı özellikler vardır bunları şu şekilde sıralayabiliriz:³⁰⁹

- Öğrenim ve öğretim ilkelerine uygun olmalı
- Muhatabı yormamalı
- Bireysel farklılıkları dikkate almalı
- Zihinsel ve bedensel etkinliği sağlamalı
- Muhatabı aktif kılmalı
- Muhatabın ilgi ve isteklerine cevap vermeli
- Düşünmeye sevk ettirmeli
- Akla ve mantığa uygun olmalı
- Statik olmamalı, zamana ve mekâna göre uygulanabilmeli

Metot ve metodun öneminden bahsettikten sonra, Kur'an'ın ışığında peygamberlerin tebliğ metotlarını başlıklar halinde incelemeye çalışalım.

a) Allah(cc.) Yoluna Hikmetle Çağır

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış. Kuşkusuz senin rabbin, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir.”³¹⁰

Mevdûdî, Tefhimu'l-Kur'ân adlı tefsirinde bu ayeti şöyle açıklamaktadır: “Hikmet; kişinin tebliği sırasında dikkatli ve basiretli olması, bunu körü körüne yapmamasıdır. Hikmet, hitap edilen kişinin zihin, yetenek ve şartlarının göz önünde bulundurulmasını ve mesajın bunlara uygun bir şekilde iletilmesini gerektirir. Aynı metot herkese veya her gruba uygulanmamalı, aksine önce muhatabın hastalığı teşhis edilmeli, ona göre zihin ve kalbi uyarılarak tedavi edilmelidir.”³¹¹

İbn Kesir ise tebliğde mücadeleyi şu şekilde izah etmiştir: “Allah(cc.) Teâlâ: Onlarla en güzel şekilde tartış, buyurur. Onlardan münazara ve mücadeleye ihtiyaç duyan olursa; bu, güzel bir şekilde, rıfk ile, yumuşaklıkla ve güzel bir hitap ile olsun, buyurmaktadır.”³¹²

³⁰⁹ Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Esra Yayınları, Konya 1991, s. 120-121; İsmet Kemertaş, *Uygulamalı Genel Öğretim Metodu*, İstanbul 1965, s. 328.

³¹⁰ Nahl 16/125.

³¹¹ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, C. III, s. 83.

³¹² Ebu'l-Fidâ İsmail İmadu'd-Dîn İbn Ömer İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev. Bekir Karlığa vd., Çağrı yayınları, İstanbul 2002, C. IV, s. 153.

Muhatapların seviyesine ve psikolojisine göre anlama kabiliyetlerini de dikkate alarak onları bilimsel olarak ikna edici metotlarla davet edilmelidir. Davette esas olan ikna etmek olduğuna göre müşahhas delillerle konuşmak gerekir. İnsanlara fayda sağlayacak, akılları aydınlatacak, onların vicdanlarını harekete geçirecek örneklerle davet etmek uygun olacaktır.

b) Örnek Olmak

Bir kimsenin kendisine verilen rolü ve üstlendiği görevini muhataplarına daha güzel anlatabilmesi ve aktarabilmesi için pratiklerini hayatına tatbik etmesi, yaşayarak göstermesi, model olması, örnek olması gerekmektedir.

“Sizden Allah(cc.)’ın lutfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah(cc.)’ı çokça ananlar için muhakkak ki, Resûlullah’ta güzel bir örneklik vardır.”³¹³

“İbrâhim’de ve ona uyanlarda size güzel bir örneklik vardır.”³¹⁴

Bu ayetlerde Hz. Peygamber ve Hz. İbrahim nezdinde bütün peygamberlerin insanlık için güzel örnek olduğu ifade edilmektedir. Tebliğde en önemli etkenin şüphesiz ki hâl dili olduğu ve temsil etmek bir şeyi en güzel anlatma biçimi olduğunu anlayabiliriz.

“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah(cc.) katında çok çirkin bir davranıştır.”³¹⁵

Saff suresindeki bu ayetlerde, bir tebliğcinin bir şeyi muhataplarına söylemeden önce kendi yaşamına bunu aktarması gerektiğini açıklamaktadır. Öyle ki çocuğunun sigara içmemesini söyleyen babanın sigara içmesi nasıl onun sözünün tesirini ortadan kaldırıyorsa, tebliğde bulunan bir kişinin de söylediklerinin aksini yapması da tebliği etkisiz kılacaktır.

Muhataba karşı olan davranışlar da tebliğcinin temsil özelliğini ortaya koymaktadır. Tebliğde bulunulan anda gösterilen tavır, davranış, hatta mimik hareketleri dahi temsil edilen ilkelere değer verilmesini sağlayacaktır.

Tebliğ yaparken muhataplar saygılı davrandığımız oranda sayılır sevilir ve o oranda iletişimimiz olumlu sonuçlar verir. Muhatapla konuşurken onu dinlediğimizi

³¹³ Ahzâb 33/21.

³¹⁴ Mümtehine 60/4.

³¹⁵ Saff 61/2-3.

ve anladığımızı hissettirmeliyiz. Mükün olduğu kadar sıcak ve dostça tebessüm edilmelidir. Çünkü yüzümüz, çevremize olan ilgimizi yansıtır. Derli toplu, temiz, düzgün bir dış görünüş esas olmalı zira güzel bir dış görünüş sessiz bir tavsiye mektubu gibidir.³¹⁶

c) Merhamet

Allah(cc.) Kur'an'ın farklı yerlerinde tebliğde merhametli olmayı emretmektedir. Bunlardan birini şu ayette görmekteyiz:

“O vakit Allah(cc.)'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli davransaydın, muhakkak, etrafından dağılıp giderlerdi. O halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah(cc.)'a dayanıp güven. Çünkü Allah(cc.), kendisine dayanıp güvenenleri sever.”³¹⁷

Bu ayet peygamber nezdinde tüm insanlık için muhatabımıza karşı nasıl davranmamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Allah(cc.)'ın insanlar arasından seçtiği peygamberlerde en üst düzeyde olan şefkat ve merhamet duyguları, onların tebliğ uygulamalarında da kendisini göstermiştir. Peygamberler, risâlet görevlerini yerine getirirken şefkat ve merhamet yönlerini en iyi şekilde kullanmaya özen göstermişlerdir. Muhatapları kendilerine ne kadar karşı çıksalar da onlar merhametten asla ödün vermeyerek çizgilerini sürdürmüşlerdir. Onlar, bu duygularını sadece insanlara karşı değil, bütün canlılara karşı da göstermişlerdir. Peygamberler arasında şefkat ve merhametten yoksun olarak söylenebilecek hiçbir isme rastlanılmamaktadır. Onlar tebliğ görevinde buldukları süre içerisinde ortaya koydukları örnek davranışlarla insanlara bunun en güzel örneklerini sunmuşlardır.

Peygamberlerin sonuncusu³¹⁸ ve “Âlemlere rahmet olarak gönderilen”³¹⁹ şefkat ve merhamet ilkesini en güzel şekilde yerine getiren insanların en başında gelen Hz. Peygamber bütün çaba ve gayretlerini insanlığın iyiliği ve kurtuluşu için harcamış, özelde Müslümanlar genelde ise tüm insanlar için zirve şahsiyet, örnek bir kişilik haline gelmiştir. Onun bu şefkat ve merhamet dolu hayatını inceleyenler, kendisine ve Müslümanlara karşı kötülük yapan, eziyetler çektiren Mekkeli müşrikleri bile, eline

³¹⁶ Ertuğrul Yaman, *Diksiyon I-II*, Ya-Pa Yayınevi, İstanbul 2001, s. 28.

³¹⁷ Â-li İmrân 3/159.

³¹⁸ Ahzâb 33/40.

³¹⁹ Enbiyâ 21/107.

pek çok cezalandırma fırsatı geçmesine rağmen affettiğini, onları ortadan kaldırmaktansa, kazanmayı hedeflediğini görecektir.

“Andolsun, içinizden size öyle bir elçi (peygamber) geldi ki, sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir; size karşı çok düşkün, mü’minlere de şefkatli ve merhamet doludur.”³²⁰

Hiz. Peygamber’in tebliğ metotları içerisinde merhamet önemli bir yere sahiptir. Bu metot vasıtasıyla pek çok kişi Müslüman olmuş ve İslâm’ın yayılması için büyük bir çaba göstermişlerdir. Çünkü Hiz.Peygamber, onların duygularına hitap ederek kendilerini tanımlarına yardımcı olmuştur. İnsanlar genel olarak yapılan iyiliğe minnet beslerler. Bir kişinin olumsuz bir muameleye uğramayı beklerken iyilikle karşılaşması, onun dünYâsında inkılap etkisi meydana getirmektedir. Bu nedenle merhamet, insanların önündeki birçok engeli kaldıran bir özelliğe sahiptir.

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle, o zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.”³²¹

Bu ayet de yukarıda beyan ettiğimiz açıklamaları destekler niteliktedir.

d) Güzel ve Yumuşak Söz

Tebliğde istenilen sonucun alınmasında önemli metotlardan biri de güzel söz ve hoşgörölü olmaktadır. Öyle ki yumuşak söz aksi insanlara dahi etki ederek onları güzelliğe sevk eder. Karşıdaki kişi nasıl olursa olsun bir tebliğci sözü güzel söylemekle mükelleftir.

Münafıklara karşı Allah(cc.) peygambere şöyle buyuruyor: “Onlar, kalplerindeki Allah(cc.)’ın bildiği kimselerdir. Onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara durumları hakkında tesirli söz söyle.”³²²

Müşriklere karşı da buna benzer bir ifade buyurur: “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler; yoksa şeytan aralarına girer. Kuşkusuz şeytan insanların apaçık düşmanıdır.”³²³

³²⁰ Tevbe 9/128.

³²¹ Fussilet 41/34.

³²² Nisâ 4/63.

³²³ İsrâ 17/53.

Hız. Mûsâ ve Hız. Harun, Firavuna gittiklerinde ona karşı nasıl konuşmaları gerektiği hususunda Allah(cc.) Onları şöyle uyarıyor: “Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer.”³²⁴

Kur’an’da “yumuşak huylu” bir insan olarak tanıtılmış olan³²⁵ Hız. İbrahim’in, oğluna “yavrucuğum” diye; O’nun da babasına “babacığım” diyerek hitap etmesi³²⁶ aynı şekilde Hız. İbrahim’in, babası Âzer’e, şirkten tevhide dönmesi gerektiğini anlatırken hep “babacığım” şeklinde hitap etmesi,³²⁷ Hız. Yusuf’un babası Hız. Yakup’a “babacığım” diyerek hitap etmesi³²⁸ Hız. Lokman’ın, oğluna nasihatte bulunurken “oğulcuğum” ifadesini kullanması,³²⁹ yumuşaklığın ve güzel sözün önemini gösteren örneklerdir.

Bu konuyla alakalı bazı ayetleri zikretmemizde fayda olacaktır:

- “Güzel bir söz ve bir bağışlama, arkasından eziyet gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah(cc.) zengindir, halîmdir.”³³⁰
- “Sen onlara sırf Allah(cc.)’ın merhameti sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi. Onları affet, onlar için bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah(cc.)’a güven, doğrusu Allah(cc.) kendisine güvenenleri sever.”³³¹
- “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır; onlarla en güzel yöntemle mücadele et. Kuşkusuz senin rabbin, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir.”³³²

Bu ayetleri kendine şiar edinen Hız. Peygamber de hadislerinde şunları buyurmuştur:

- “Güzel söz sadakadır.”³³³
- “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz, bunu da bulamayan güzel söz söylesin.”³³⁴

³²⁴ Tâhâ 20/44.

³²⁵ Hûd 11/75.

³²⁶ Sâffât 37/102.

³²⁷ Meryem 19/44-45.

³²⁸ Yûsuf 12/14.

³²⁹ Lokmân 31/13-16-17.

³³⁰ Bakara 2/263.

³³¹ Âl-i İmrân 3/159.

³³² Nahl 16/125.

³³³ Müslim, Zekât, 56; Buhârî, Cihad, 128.

³³⁴ Müslim, Zekât, 68; Buhârî, Zekât, 10.

- “Allah(cc.) rıfk (yumuşaklık) sahibidir ve bütün işlerde rıfk ile (yumuşaklıkla) davranılmasını sever.”³³⁵

Ayet ve hadislerden de anlaşılacağı üzere bir insan olarak hayatımızın her alanında yumuşak huylu ve güzel sözlü olmamız icap eder. Öyle ki bu dini insanlara anlatan kişiler için bu özellikler kat kat daha önem arz etmektedir. Anlatırken güzel konuşmak ve yumuşak olmak muhataba karşı olan saygıyı ifade edeceğinden muhatap da tebliğe karşı muhabbet beslemiş olacaktır. Muhatap sert dahi davransa hoşgörülü olup güzel konuşmaya devam etmek gerekir.

e) Tedricilik

Âlemlerin yaratılmasında ve insanın yaratılıp dünyaya gelmesinde olduğu gibi eğitimde de tedricilik yani aşama aşama ilerlemek esastır. Nitekim Kur’an da 22 yıllık bir süreç içerisinde peyderpey olarak nazil olmuştur.

İnsanlığın kulluğa kavuşup kendilerini hem dünya hem ahiret saadetine ulaştırmak için gönderilmiş olan Kur’an’ın bir anda değil de peyderpey indirilmesi insanların kulluk noktasında gösterecekleri gayreti kolaylaştırmıştır. Bir insana direk şunu yap demek ile o işe yavaş yavaş alıştıırıp sonradan o işi yapmasını istemek o insan için daha kolay olacaktır.

Kur’an, önce insanlara sağlam bir imanı aşıladı. Allah(cc.)’tan başka ilah bulunmadığını, O’nun eşi ve benzerinin olmadığını ve sadece O’na kulluk etmenin gerekliliğini açıkladı. İnsanlara böyle bir imanı yerleştirdikten sonra, onları hem bireysel olarak hem de toplum olarak kemale erdirecek olan ahlak ve ibadet esaslarını ortaya koydu. Birden insanları ibadet sorumluluğuna boğmayıp tedrici olarak insanlara sunulmuştur. Şu an bilinen şekliyle günde 5 vakit namaz farz kılınmadan önce Müslümanlar namazı sabah ve akşam olmak üzere iki vakit yerine getiriyorlardı.³³⁶

Aynı şekilde oruçta da bir tedricilik görmekteyiz. Oruç hicretin ikinci yılında farz kılınan bir ibadettir. Peygamberimiz daha önce, Müslümanlara her ay üç gün oruç tutmalarını tavsiye etmiştir. Müslümanlar, vakti ve miktarı belli olmamakla birlikte isteğe bağlı oruç tutarlardı.³³⁷

³³⁵ Müslim, Selam, 10; Buhârî, İstîtâbe, 4.

³³⁶ İbrahim Kâfi Dönmez, “Namaz”, *İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Gerçek Hayat Yayınları, İstanbul 1997, C. III, s. 427.

³³⁷ Tahir Olgun, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 102.

Peygamberimizin şu hadisi de tebliğde tedriciliği gösteren açık bir örnektir:

Allah(cc.)’ın Resulü, Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken şöyle buyurmuştur: “Ey Muaz! Önce onları, Allah(cc.)’tan başka tanrı olmadığına ve benim Allah(cc.)’ın elçisi olduğuma inanmaya davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, bu defa her gece ve gündüz Allah(cc.)’ın onlara beş vakit namazı emrettiğini bildir. Eğer bunu da kabul ederlerse, Allah(cc.)’ın, onların zenginlerinden alarak fakirlere verilmek üzere zekatı farz kıldığını bildir.”³³⁸

Bu hadisten de anlaşıldığı üzere muhatabımızın durumu da göz önünde bulundurularak tebliğ edilen bilgilerin tedricen bildirilmesi de tebliğin başarıya ulaşması açısından mühimdir.

İnsanlar, kötü alışkanlıklarından tedricen uzaklaştırılmıştır. Bu konuda akla gelen önemli örneklerden birisi içki örneğidir. İçki ile alakalı şu ayetler bize insanlar üzerinde tedrici olarak yasaklanmasını göstermektedir:

“Hurma ve üzüm meyvelerinden hem içki hem de güzel besinler elde edersiniz. Bunda da aklımı kullanan bir topluluk için açık delil vardır.”³³⁹

İçki ile alakalı ilk nazil olan bu ayette, içki “güzel rızıktan” ayrı olarak zikredilmiştir. İnce bir üslupla bunun güzel bir şey olmadığı anlatılmıştır.³⁴⁰

“Sana içki ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde insanlar için büyük zarar ve bazı faydalar vardır; zararları faydalarından büyüktür.”³⁴¹

Bu ayette, içkinin ve kumarın zahiri olarak zevk, kazanç gibi faydaları olsa da aslında çokça zararı olduğuna dikkat çekilmiştir. Yani burada yavaş yavaş bunlardan el etek çekmelerinin gerekliliği söyleniyor.

“Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.”³⁴²

Bu ayetle birlikte İslam’ın en önemli ibadeti olan namaz sarhoşlara yasaklanmış ve yavaş yavaş içki içenin bazı şeylerden men edilmesi başlamıştır.

Artık şu ayetle birlikte içki tamamen haram kılınmıştır:

³³⁸ Buhârî, Zekât, 1; Müslim, İmân, 19.

³³⁹ Nahl 16/67.

³⁴⁰ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, C. V, s. 3107.

³⁴¹ Bakara 2/219.

³⁴² Nisâ 4/43.

“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytanın işlerinden ve iğrenç şeylerden ibarettir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şüphesiz şeytan içki ve kumar ile aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah(cc.)’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?”³⁴³

Sonuç olarak bu ayetle birlikte Müslümanlar için içki tamamen yasaklanmıştır. 4 ayet neticesinde Allah(cc.) içkiyi haram kılmıştır.

Bu ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki, tebliğci, görevini yerine getirirken muhatabın durumunu göz önünde bulundurarak tedrici, kademeli bir yol izlemesi gerekmektedir. Bu konuda şöyle denilmiştir; “Vazifemiz: Şirkte olanı şekke (şirk üzerinde şüpheye düşürmeye), şekte olanı imana, imanda olanı ibadete, ibadette olanı takvaya götürmektir.”³⁴⁴

f) Kolaylaştırıcılık

İnsan yapısı itibariyle kolaylıktan hoşlanır. Zor işler bile kolay bir yöntemle başarılabilir. Dinimiz de insan yapısına uygun bir din olduğundan dolayı insanları zorlamaktan ziyade kolaylığı tavsiye etmiştir.

İslam dini, küçük bir azınlığın dini olmayıp, bütün insanlığın dinidir. Allah(cc.), insanları standart bir ölçüde ve karakterde yaratmamıştır. Bu kadar değişik huy ve karakterde olan insanlara yön verecek esasları, hepsine şâmil olacak şekilde sağlam ve değişmez esaslarda birleştirirken, onların çok değişken olan huy ve karakterlerine serbestlik vermek gerekmektedir. Bu da ancak kolaylık esası ile temin edilebilir. Hepsini her şeyde ve her hususta aynı şeyde birleştirmek ve aynı şeyi yapmalarını istemek, onların standart olmayan tabiatlarına zor gelecektir. Böylece tabiatlarına aykırı bir şeyi yapmaya zorlanmaları, hem fertlerin başarılarını hem de konulan nizamın başarısı için iyi ve müspet netice vermez. Bunu çok iyi bilen Allah(cc.), İslam Dinini kolaylık üzerine kurmuştur.³⁴⁵

- “Allah(cc.) sizin için kolaylık ister, güçlük çekmenizi istemez.”³⁴⁶
- “Allah(cc.) hiç kimseye, gücünün yetmediği bir şey yüklemeyiz.”³⁴⁷

³⁴³ Mâide 5/90-91.

³⁴⁴ Abdurrahman Çetin, *Hitabet ve İrşad, Din Hizmetlerinde İletişim ve Güzel Konuşma*, Emin Yayınları, Bursa 2016, s. 264.

³⁴⁵ Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre Araştırmalar II*, Atay Yayınları, Ankara 2013, s. 78

³⁴⁶ Bakara 2/185.

³⁴⁷ Bakara 2/286.

- “Allah(cc.) sizin yükünüzü hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”³⁴⁸

Yukarıdaki ve daha başka ayetlerde de Allah(cc.)’ın buyurduğu gibi, insan için kolay olan şeyler istenmelidir. Tebliğci bu hakikatlerle hareket ederek, muhatabına gereken kolaylığı göstermeli ve onu gücünün üstünde zorlamamalıdır. Her yönüyle kolay ve sade olan dini, muhatabına aktarmalıdır. Hz. Peygamberin bizlere bildirmiş olduğu şu hadis ile bu konuya nokta koyalım: “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”³⁴⁹

g) Müjdelemek

Güzel ve yumuşak söze ilave olarak, muhatabı sevindirici, özendirici bir şekilde bilgiler ve müjdelere vermek de tebliğ metodlarından biridir. Yapılan güzel işler karşılığında insana, kavuşacağı nimetler anlatılması sonucunda, o kişi, anlatılanlar karşısında daha istekli ve samimi olur. Nitekim insan eğitiminde, müjdelemenin ve ödüllendirmenin önemli bir yeri vardır.

Müjdeleme metodunu Kur’an’da fazlaca görmekteyiz. Örneğin:

- “İman edenlere ve iyi işler yapanlara, kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver.”³⁵⁰
- “Rableri onları kendi rahmeti, hoşnutluğu ve cennetleriyle müjdeliyor; onlar için orada kesintisiz nimetler vardır.”³⁵¹

Yukarıdaki ayetler gibi daha birçok ayette Allah(cc.), iyi kullar için müjdelere vermektedir. Nitekim Allah(cc.), peygamberleri de bir müjdeleyici olarak gönderdiğini şu ayetle bize bildiriyor:

“Biz peygamberleri ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve halini düzeltirse onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyecekler.”³⁵²

Bu ayetten de anlaşılacağı üzere, her bir elçi ve onların yolundan giden tebliğciler, müjdelemekle yükümlüdürler. Bu sebeple müjdeleme metodu tebliğ stratejisi açısından önemli bir metottur.

³⁴⁸ Nisâ 4/28.

³⁴⁹ Buhârî, İlim, 11; Müslim, Cihad, 5.

³⁵⁰ Bakara 2/25.

³⁵¹ Tevbe 9/21.

³⁵² En`âm 6/48.

h) Soru – Cevap

Soru sormak, insanın dikkatini çeken şeylerden biridir. Ustaca sorulan sorularla, muhatabın hakikati bulmasına yardımcı olunabilir. Sorulan sorular, illa da cevap alma niteliğinde olmayabilir. Dinleyenlerin dikkatini çekme amacıyla soru sorulup merak uyandırarak, muhatapların cevaba ilgilerini artırmaları sağlanabilir.

Kur'an'da soru yöntemi de defalarca kullanılmıştır.

“Ey iman edenler! Sizi, elem verici azaptan kurtaracak bir ticareti göstereyim mi? Allah(cc.)’a ve resulüne iman edersiniz, Allah(cc.) yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”³⁵³

Muhatabın dikkatini çekerek, öğretmek istenen şeyi sorunun peşine getirmiş ve muhatapta öğretilmek istenen şey daha kuvvetli bir şekilde öğretilmiştir.

Kimi zaman da muhataptan cevap beklersiniz. Bu, özellikle derslerde öğretmenlerin sıklıkla kullanmış olduğu bir yöntemdir. Hem muhatabın öğrendiklerini açığa çıkarmak için, hem de sürekli olarak uygulandığında muhatabı zinde tutmak için önemli bir metottur.

Hz. Peygamber de bu metodu sık sık kullanmıştır. Bir örnek verecek olursak:

“-Gıybet nedir bilir misiniz?

-Allah(cc.) ve Resülü daha iyi bilir, dediler.

-Din kardeşini, onun hoşlanmadığı bir şeyle zikretmendir, buyurdu.

-Kardeşimde söylediğim özellik varsa? diye sorulması üzerine:

-Eğer söylediğin şey kardeşinde varsa, gıybet etmiş olursun, eğer söylediğin şey onda yoksa o zaman ona iftira atmış olursun, buyurdu.”³⁵⁴

Hz. Peygamber, gıybetin ne olduğunu sorarak, insanların dikkatini çekmiş ve ardından gıybeti güzel bir şekilde açıklamıştır. Öğreticiliği ve kalıcılığı açısından soru-cevap metodu, tebliğ stratejisi açısından önemli bir metottur.

³⁵³ Saff 61/10-11.

³⁵⁴ Müslim, Birr, 70.

3.2.4. Elçilerin Hitap Şekli

Hitap ve Hitabet kelimesi, Arapça “hatebe” kelimesinden türemiş olup; güzel söz söylemek, hutbe okumak, öğüt vermek gibi anlamları vardır.³⁵⁵ Yâsîn suresinin 20. Ayetinde şehrin öbür ucundan gelen kişinin halkına karşı bir hitabı söz konusudur.

“O sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: “Ey kavmim! elçilere uyun.”³⁵⁶

Burada ve Kur’an’da daha başka ayetlerde örneklerine rastladığımız hitap şekli olarak “Ey Kavmim!” ifadesini görmekteyiz. Kavmin inkâr etmesine rağmen kavmini benimsemiş bir elçi modeli görmekteyiz. Ötekileştirmeyen ve kazanmaya çalışan bir elçi.

Tebliğin en önemli ayağı muhatabınıza karşı sarf ettiğiniz hitap şeklidir. Biraz sonra vereceğimiz örneklerde de göreceğiz, Tebliğciler, muhataplarının yalanlamalarına rağmen hiçbir zaman hitaplarını bozmamış ve her zaman onları kazanmaya çalışarak tatlı dil kullanışlardır.

Yâsîn suresinin bu ayetteki örneğinin aynısını; Hz. Muhammed (a.s.),³⁵⁷ Hz. Mûsâ,³⁵⁸ Hz. İbrahim,³⁵⁹ Hz. Nuh,³⁶⁰ Hz. Hud,³⁶¹ Hz. Salih,³⁶² Hz. Şuayb,³⁶³ Hz. Lût,³⁶⁴ ve Hz. Harun’un³⁶⁵ gönderildikleri kavimlere hitap ederken görmekteyiz. Peygamberler muhataplarının onları inkâr etmelerine kapılıp da sert çıkmanın aksine, onları benimseyip kazanma çabasına girmişlerdir.

Hitabet, tebliğin en önemli unsuru olmakla birlikte, konuşma sanatı olması sebebiyle her insanın hayatının bir parçası olan bir kavramdır. Kur’an’da nasıl konuşmamıza dair ölçüler yer almaktadır. Kur’an’daki söz çeşitlerine göz atarak Kur’an’ın ölçülerine göre nasıl konuşmamız gerektiğini anlamaya çalışalım:

³⁵⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. I, s. 361.

³⁵⁶ Yâsîn 36/20.

³⁵⁷ En`âm 6/135.

³⁵⁸ Saff 61/5.

³⁵⁹ En`âm 6/78.

³⁶⁰ A`râf 7/59.

³⁶¹ A`râf 7/65.

³⁶² A`râf 7/73.

³⁶³ Hûd 11/84.

³⁶⁴ Hûd 11/78.

³⁶⁵ Tâhâ 20/90.

3.2.4.1. Kur'an'da Söz Çeşitleri

Tebliğ bir insanın başka insanlara iletişime geçmesi anlamına gelmektedir. Tebliğ esnasında insanlarla nasıl iletişim kurulacağı gayet mühimdir. En önemli iletişim aracı ise dildir. Dilin temel aracı da sözdür. İster konuşulsun ister yazılsın bunları oluşturan sözdür. İnsanların birbiriyle anlaşmasını sağlayan ve sözlerin olduğu kavrama da konuşma dili diyoruz.³⁶⁶

İnsanların en güzel şekilde konuşmalarını ve sözün en güzelini konuşmalarını isteyen Kur'an³⁶⁷, iletişim aracı olarak dilin/sözün muhataplar üzerinde tesir bırakıcı ve güzel duygular oluşturmalarını aynı zamanda da açık ve net bir ifade tarzı kullanılmasını ister.³⁶⁸

Kur'an'da "kavl" olarak geçen kelime; söz, ifade, lafız, görüş, inanç, anlaşma, konuşma ve öğreti gibi anlamlara gelmektedir.³⁶⁹ Kur'an'da söz ile alakalı birden çok ayetler vardır. Özellikle tebliğ boyutundan düşündüğümüzde, sözlerine hâkim olan bir tebliğcinin başarıya ulaşma durumu daha yüksektir. Kur'an'da da bunun örneğini görürüz. Hz. Mûsâ, Firavuna tebliğ ile görevlendirildiğinde Allah(cc.)'a "Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu, beni destekleyen bir yardımcı olarak benimle gönder"³⁷⁰ diyerek, konuşma tarzının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne seriyor. Tebliğcilerin Kur'an'da zikredilen bu söz çeşitlerini iyi bilip uygulamaları, onları tebliğ vazifesinde başarıya ulaştırma noktasında büyük değer katacaktır. Ayetlerden hareketle bu söz çeşitlerini ele alacağız.³⁷¹

- **Kavl-i ma'ruf** kavramı, uyumlu, olumlu, güzel, yerinde, doğru, gönül incitmeyen söz anlamlarına gelmektedir.³⁷² Kur'an'da şöyle geçmektedir.

"Güzel bir söz ve bir bağışlama, arkasından eziyet gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah(cc.) zengindir, halîmdir."³⁷³

³⁶⁶ V. Doğan Günay, *Dil ve İletişim*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2004, ss. 89-92.

³⁶⁷ İsrâ 17/53.

³⁶⁸ Bkz. Yûsuf 12/2; İbrahim 14/4; Meryem 19/97; Zuhuf 43/3; Duhan 44/58.

³⁶⁹ İsfahâni, *el-Müfredât*, s. 626; Muhammed Murtaza ez-Zebidî, *Tâcü'l Ârus min Cevâhiri'l-Kâmus*, tah. Mustafa Hicazî, vd., Kuveyt 1998, C. XXX, s.291.

³⁷⁰ Kasas 28/34.

³⁷¹ Detaylı bilgi için bkz. Recep Yeşil, *Kur'an'a Göre Tebliğ ve Tebliğcinin Konuşma Üslubu*, Batman Akademi Dergisi, Batman 2021, C. 5. Say. 2, s. 406-425.

³⁷² Taberî, *Câmiu'l Beyân an Te'vili'l Kur'ân*, C. X, s.520; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. I, s. 279; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. VII, s. 43; İ. Lütfü Çakan, "Hitabet ve İrşad Açısından Kur'an-ı Kerim'de Söz Çeşitleri", *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)*, DİB Yayınları, Ankara 1995, C. I, s.251.

³⁷³ Bakara 2/263.

“(Vâris olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunurlarsa, onları da maldan rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.”³⁷⁴

- “**Kavl-i adl**”; Adaletli, dengeli, tutarlı ve yerli yerince söylenmiş söz anlamlarına gelmektedir. Kur’an’da da şöyle geçmektedir:

“Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaletli olun.”³⁷⁵

- **Kavl-i hasen**, insanlara söylenmesi istenen güzel söz için kullanılmış bir kavramdır. Kur’an’da da şöyle geçmektedir:

“Bir zamanlar biz İsrâiloğullarından, “Sadece Allah(cc.)’a kulluk edeceksiniz; anne babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik yapacaksınız. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin” diyerek söz almıştık. Sonra, içinizden küçük bir kesim dışında, sözünüzden döndünüz; hâlâ da sırt çevirmektesiniz.”³⁷⁶

- **Kavl-i kerîm**, saygılı, iltifatkâr, kibar, seçkin, gönül alıcı söz anlamlarına gelmektedir. Kur’an’da anne babaya karşı söylenmesi gereken söz olarak şu şekilde geçmektedir:

“Rabbin, yalnız kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.”³⁷⁷

- **Kavl-i meysûr**, tesellî edici, kibarca reddedici, işi kolaylaştırıcı, işi yoluna sokucu söz anlamlarına gelmektedir.³⁷⁸ Kur’an’da, fakir-fukarâya, muhtaç ve mahrumlara verecek bir şey bulamazsan en azından onların işlerini kolaylaştırıcı söz söyle anlamında şöyle geçmektedir:

“Eğer sen kendin dahi rabbinden umduğun bir lutfu beklemek durumunda (ihtiyaç içinde) olduğun için onlara ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse kendilerine rahatlatıcı bir söz söyle!”³⁷⁹

- **Kavl-i tayyib**, iyi, hoş, güzel, makbul, samimi söz anlamlarına gelmektedir. Kur’an’da, Allah(cc.)’a iman edip salih amel işleyenlere verilecek

³⁷⁴ Nisâ 4/8.

³⁷⁵ En`âm 6/152.

³⁷⁶ Bakara 2/83.

³⁷⁷ İsrâ 17/23.

³⁷⁸ Taberî, *Câmiu’l-Beyân an Te`vili’l Kur`ân*, C. XVII, s. 432; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C. II, s. 662; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, C. XX, s. 155.

³⁷⁹ İsrâ 17/28.

mükâfatlardan bahsederken, bir mükafat olarak sözün güzeline iletilecekleri bildirilmiştir.

“Onlar sözün güzeline yöneltmişler ve övgüye en lâayık olan Allah(cc.)’ın yoluna iletilmişlerdir”³⁸⁰

Başka bir ayette de şöyle geçmektedir:

“Allah(cc.)’ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.”³⁸¹

- **Kavl-i belîğ**, etkili, tesirli, gönüllere işleyen söz, açık söz, güzel beyan anlamlarına gelmektedir.³⁸² Kur’an’da şu şekilde geçmektedir:

“Onların kalplerindekini Allah(cc.) bilmektedir. Onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara durumları hakkında tesirli söz söyle.”³⁸³

- **Kavl-i sedîd**, isabetli, uygun, adil, yerinde, doğru ve dürüst söz, hakkı konuşmak anlamlarına gelmektedir.³⁸⁴ Kur’an’da iki ayette şöyle geçmektedir:

“Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bırakmış olmaları halinde onlar hakkında endişe duyacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah(cc.)’tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.”³⁸⁵

“Ey iman edenler! Allah(cc.)’a itaatsizlikten sakının ve doğru söz söyleyin.”³⁸⁶

- **Kavl-i leyyin**, yumuşak, etkili, faydalı söz anlamlarına gelmektedir.³⁸⁷ Kur’an’da, Hz. Mûsâ ve Hz. Harun’u Firavuna gönderen Allah(cc.), Firavuna karşı yumuşak söz söylemelerini şu ayette bildiriyor:

“İkiniz beraber Firavun’a gidin, artık o sınırı çok aştı. Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer.”³⁸⁸

³⁸⁰ Hacc 22/24.

³⁸¹ İbrahim 14/24.

³⁸² İbrahim Mustafa, vd., *el-Mu‘cemü’l-Vasîf*, s.102.

³⁸³ Nisâ 4/63.

³⁸⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, C. IX, s. 506; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, C. II, s.1270; Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı*, çev Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1996, C. II, s.868.

³⁸⁵ Nisâ 4/9.

³⁸⁶ Ahzâb 33/70.

³⁸⁷ Emin Aşıkutlu, “leyyin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2003, C. XXVII, s.168.

³⁸⁸ Tâhâ 20./43-44.

Burada bahsettiğimiz, söz ile alakalı 9 kavram kişinin muhatabına karşı nasıl konuşması gerektiğinin ölçülerini çizen Kur’ân’î bir çizgidir. Özellikle tebliğcilerin bu noktalara dikkat edip muhatabına karşı sözü nasıl söyleyeceğini bu ölçüler çerçevesinde çizmesi gerekmektedir. Buradaki ayetlerden de anlaşılmaktadır ki, muhataba göre değişen söz çeşitleri mevcuttur. Muhatabın durumunu değerlendirip ona göre konuşmak tebliğcinin takınması gereken bir özelliktir. Muhataba karşı değişmeyen tavır ise; çirkin, kaba, kırıcı ve sert bir üslup takınmamak ve ne olursa olsun hakkı ve doğruyu söylemektir.

3.2.5. İkinci Kısım Ayetlerinin Değerlendirmesi

13-32. ayetlerde, Kureyş’in ibret alması için bir şehir halkından örnek verilir. O şehrin insanlarını uyarmak için Allah(cc.) iki resulünü göndermiş ve şehirdekiler onların sözünü dinlemediklerinde Allah(cc.), o resullerini desteklemesi için o toplumun arasından üçüncü kulunu göndermiştir. Ancak şehir halkı onu da ciddiye almamışlar, üstelik onların uğursuz olduklarını söyleyerek tehdit etmişlerdir. Sonunda Allah(cc.), azabıyla o şehir halkını helak etmiştir. Buradaki ayetlerden hareketle alt başlık olarak bazı konulara değinmek istiyoruz.

3.2.5.1. Tebliğ Açısından Kıssaların Önemi

Yâsîn suresinin bu bölümünde anlatılan “Ashab-ı Karye” kıssası ve Kur’an’da bulunan diğer kıssalar, Hz. Peygamber’in tebliğde bulunduğu insanlara bu kıssaları anlatarak ibret almalarını sağlaması tebliğ faaliyeti açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda tebliğ açısından kıssaların önemini anlamaya çalışacağız.

Arapçada “k-s-s” kökünden türemiş bir isim olan kıssa kelimesi, sözlükte; anlatmak, haber vermek, birine bir sözü açıklayıp bildirmek, iz sürmek, makasla kesmek gibi anlamlara gelmektedir.³⁸⁹ Kıssa, bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade etmektedir.³⁹⁰ Kur’an’da birçok kıssalar bizlere örnek olarak sunulmaktadır.

Kıssa kelimesinin Kur’ân’daki kullanımlarına baktığımızda, kelimenin bu kalıpta Kur’ân-ı Kerîm’de yer almadığını, onun yerine k-s-s kökünden türeyen fiillerin

³⁸⁹ İbn Manzûr, *Lisân ’ül-Arab*, C. IIV, s. 75.

³⁹⁰ İdris Şengül, “kıssa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2002 C. XXV, s. 498.

kullanıldığını görmekteyiz.³⁹¹ Kur'an'da kıssa kavramı ile geçmiş eserleri, izleri açığa çıkarmak, bu suretle insanların unuttuğu veya gafil oldukları olaylar üzerine dikkatlerini yoğunlaştırma gibi hususların anlaşıldığını söylemek mümkündür. Genellikle kıssaların zihinlerde uyarıcı bir etkisi olduğu söylenir. Anlatılmak istenen konu daha iyi bir şekilde anlatılmış olur. Bu yolla anlatılanların zihinlerde kalma olasılığı daha yüksektir. İçerdiği teşviklerden ve anlatılmak istenen mananın insan zihninde kolaylıkla şekillenmesine yardımcı olduğundan dolayı kıssalar önemli bir tebliğ metodudur. Kıssa metodu bazı hataların düzeltilmesi, iyi olanın öğretilmesi ve doğruya yönlendirmede en başarılı metotlardan biri olarak kabul edilir.³⁹²

Kur'an'ın tebliğ metotlarından biri olan kıssalar, diğer hikâye türleri gibi edebî amaçla değil, tebliğ amacıyla Kur'an'da yer almaktadırlar.³⁹³ Dolayısıyla sözü edilen amacı gerçekleştirmeye en uygun özellikleri taşımaktadırlar.

Kur'an'ın hedeflemiş olduğu gayeleri çeşitli ibretler ve hikmetlerle dolu olan kıssalar vesilesiyle aktarmak mümkündür. Bu gayeleri de ikiye ayırmak mümkündür:

- Peygamberi teselli ederek, onun iradesini güçlendirmek.
- İnsanların düşüncelerini sağlayarak, alınacak olan ders ve ibretleri almalarını sağlamak.³⁹⁴

Kıssa yoluyla, farklı bilgi, kültür ve düşüncedeki insanların anlama noktasında zorlandıkları bazı esaslar daha anlaşılır bir şekilde insanlara aktarma sağlanmaktadır. Böylece anlatılmak istenen şeyin doğru ve anlaşılır bir şekilde anlatılması sağlanmış olur. Bu sebepten dolayı her dönemde kıssalar tebliğciler için önemli bir argüman olarak kullanılmaktadır.

İslam öncesi Araplarda, edebi, kültürel ve içtimai hayatın içinde şiir ve hitabetin yanında kıssa anlatma ve dinleme geleneğinin de önemli bir yer kaplamaktadır. Her Arap kabilesinin şairi ve hatibi aynı zamanda birer kâss sayılırlardı.³⁹⁵ Bu sebeple,

³⁹¹ Muhammed Fuâd 'Abdu'l-Bâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehras li Elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2001, ss. 654-655.

³⁹² Ahmet Lütfü Kazancı, *Peygamber (s.a.v) Efendimizin Hitabeti*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1984, s. 191.

³⁹³ Nurettin Turgay, "Kur'an Kıssaları", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, sy. IV, Diyarbakır 2000, ss. 61-84.

³⁹⁴ Muhammed Reşit Rıza ve Muhammed Abduh, *Tefsirü'l-Menâr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011, C. I, s.327; M. Sait Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Kitap Dünyası Yayıncılık, İstanbul 1993, s.71.

³⁹⁵ Hasan Cirit, *Hadiste Vaaz, Kıssacılık ve Kussas*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1997, s.47.

Arap toplumuna indirilen Kur'an nasıl ki anlaşılın diye Arapça olarak indirildiyse,³⁹⁶ o toplumda yer etmiş özellikleri kullanarak da Kur'an'ın anlaşılması sağlanmıştır.

Kur'an'da geçmiş peygamberlerin ve milletlerin kıssalarının anlatılma sebepleri tarihi olayları aktarmak değildir. Diğer peygamberlerin hayatlarında Hz. Peygamber'in hayatında karşılaşmış olduğu bir olaya benzer bir hadisenin olması ve bunları açıklayarak insanlara hakikatin her zaman üstün geldiğini göstererek teselli vermektir.

Kıssaların, mücerret fikirleri müşahhaslaştırması, yani soyut bir şeyi somutlaştırması sebebiyle, muhataba verilmek istenen mesaj hem daha kolay hem de daha çabuk şekilde aktarılması bakımından önemli bir unsur olduğu unutulmamalıdır.³⁹⁷

Kur'an'ı Kerim'de zikredilen kıssaların hepsi yaşanmış gerçek olaylardır. Geçmiş peygamberlerin haberleri ve onları inkâr edenlerin başlarına gelenler birer ibret tablosudur. Şu ayetler ile bunları daha iyi anlamaktayız;

- “Şimdi sen bu kıssayı anlat, umulur ki iyice düşünür öğüt alırlar”³⁹⁸
- “Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini kuvvetlendireceğimiz bilgilerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Bunlarda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı ulaşıyor.”³⁹⁹
- “Andolsun onların kıssalarında akıl sahipleri için ibretler vardır. Kur'an, uydurulan bir söz değildir; fakat o, kendinden öncekiler için onay, her şey için detaylı açıklama, iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.”⁴⁰⁰

Bu ayetler ve bu fikirler çerçevesinde düşünüldüğünde kıssaların bir tebliğci için çok önemli bir argüman olduğu, tebliğde bulunurken tebliğin muhatabı etkilemesi açısından önemi ve bütün insanlık için ibret verici olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'da zikredilen kıssalarda, birey ve toplumlara doğru dinî inancı yerleştirmeye, canı, malı, nesli ve akli koruma gibi temel amaçlara vurgu yapan mesajlar söz konusudur. Ayrıca kıssalarda hak, adalet, doğruluk, şeytana karşı dikkatli olmak, dünya – ahiret dengesi gibi çok önemli yaşamsal kavramlar ve yaratılışa uygun

³⁹⁶ Yusuf 12/2.

³⁹⁷ Çetin, *Hitabet ve İrşad, Din Hizmetlerinde İletişim ve Güzel Konuşma*, s. 296.

³⁹⁸ Araf 7/176.

³⁹⁹ Hüd 11/120.

⁴⁰⁰ Yûsuf 12/111.

bir insan modeli oluşturmak için riayet edilmesi gerekli olan pek çok ahlâkî ve psikolojik mesajlar vardır ve bu mesajları Kur’ân’ın bütünlüğü içerisinde Allah(cc.)’ın muradı doğrultusunda anlamak ve anlamlandırmak gerekmektedir. Bu bağlamda kıssaların amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:⁴⁰¹

- İnsanların ibret almalarını sağlamak⁴⁰²
- Kur’ân’ın vahiy kaynaklı olduğunu ispat etmek⁴⁰³
- Peygamberlerin misyon birlikteliğini vurgulamak⁴⁰⁴
- Gelecek toplumların zihninde örnek bir hatıra oluşturmak⁴⁰⁵
- Kıyametin gerçekliğinden kuşku duyulmamasını sağlamak⁴⁰⁶
- İnsanları imanlı ve ahlâklı bir hayat yaşamaya teşvik etmek⁴⁰⁷

3.2.5.2. Tebliğcide Bulunması Gereken Vasıflar

Yapılan tebliği başarılı kılabilecek unsurları bir araya getirdikten sonra başarıya ulaşmak daha kolay olacaktır. Bu unsurlardan biri de tebliğ eden kişide bulunması gereken bazı vasıflardır. İnsanları etkileyip tebliğ edilen şeylere inanmalarını sağlayabilmek adına tebliğcinin kendi bünyesinde barındırması gereken özellikler vardır.

Hz. Peygamber’in tebliğde başarıya ulaşmasını sağlayan ve bir tebliğcide bulunması gereken vasıfları şu şekilde sıralayabiliriz.⁴⁰⁸

- İnsanların seviyelerini göz önünde bulundurmamak.
- Tatlı ve hoş bir dil kullanmak.
- Muhatap üzerinde güven algısı oluşturmak.
- Güzel ahlak sahibi olmak.
- Müdellel ve ikna edici konuşmak.

⁴⁰¹ Mustafa Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Samsun 2011, ss. 88-98.

⁴⁰² Bakara 2/66, 248; Âl-i İmrân 3/49; Yûnus 10/92; Hûd 11/103; Yûsuf 12/7; Hıcr 15/75; Nahl 16/11, 13, 65, 67, 69; Furkân 25/37; Şu‘arâ 26/8, 67, 103, 121, 139, 158, 174, 190; Neml 27/52; ‘Ankebût 29/15, 24, 44; Sebe’ 34/9, 19; Sâd 38/43; Zuhuruf 43/56; Kamer 54/15; Nâzi‘ât 79/25-26.

⁴⁰³ Bkz. Bakara 2/133, 136; Âl-i İmrân 3/50, 84; Mâide 5/48; A‘râf 7/65, 73, 85; Hûd 11/50, 61, 84; Mü‘minûn 23/32; Neml 27/45; Fussilet 41/14; Şûrâ 42/13; Ahkâf 46/21; Saff 61/6; A‘lâ 87/18-19.

⁴⁰⁴ Kur’ân kıssalarının anlatıldığı âyetler içinde peygamberlerin misyon birlikteliğine (yani tevhid inancına) vurgu yapan pek çok âyet vardır. Bkz. Bakara 2/133, 136; Âl-i İmrân 3/51, 84; Mâide 5/48; A‘râf 7/73, 85; Hûd 11/26, 50, 61, 84; Mü‘minûn 23/32; Neml 27/45; Fussilet 41/14; Şûrâ 42/13; Ahkâf 46/21; Saff 61/6; A‘lâ 87/18-19.

⁴⁰⁵ Bkz. Sâffât 37/119.

⁴⁰⁶ Bkz. A‘râf 7/187; Nâzi‘ât 79/42.

⁴⁰⁷ Bkz. Kasas 28/3; A‘râf 7/65; İbrâhîm 14/10; Sâffât 37/75-77; Mü‘min 40/42.

⁴⁰⁸ Musa Çetin, “Hz. Peygamber’in Tebliğ Metodu”, *Uluslararası Din Bilimleri Çalıştayı*, Iğdır Üniversitesi Yayınları, Iğdır 2017, s.395.

- Muhataba değer vermek.
- İstişarede bulunmak.
- Tebliğ için iştiyaklı olmak.
- Affi esas almak.
- Alçak gönüllülüğü ve vefa sahibi olmak
- Samimi olmak
- Cömert olmak
- Motive edici olmak
- Temsil ve teşbihlerle konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak
- Muhatabın sorusuna ve ihtiyacına göre konuşmak
- Jest ve mimiklerle beden dilini kullanarak konuşmak
- Kolaylaştırıcı olmak
- Az, öz, veciz ve anlaşılır konuşmak
- Söz ile davranışlar arasında uyumlu olmak

Buraya daha fazla madde eklenebilir ancak tezimizin içerisinde de tebliğcinin nasıl olması gerektiği konusuna sık sık değiniyoruz ve değinilen konularda “bu özelliğin tebliğcide olması gerekir” kaydını düşünüyoruz. Bu sebeple kısa ve öz maddelerle bu başlığı ele almış olduk.

2.2.5.3. Karşılıksız Tebliğ

Peygamberlerin en temel görevleri kuşkusuz tebliğdir. Kur'an'da peygamberlerin Allah(cc.)'in vahyetmiş olduklarını tebliğ etmekle yükümlü oldukları,⁴⁰⁹ bu görevlerini yerine getirirken kimseden çekinmedikleri,⁴¹⁰ insanlara kendilerine vahyedilenden başka bir şey tebliğ etmedikleri⁴¹¹ bildirilmektedir.

Allah(cc.)'in peygamberlere vermiş olduğu tebliğ görevinin en önemli özelliklerinden birisi de yapılan tebliğin karşılıksız olmasıdır. Kur'an'da da tebliğin karşılıksız olması noktası vurgulanmış ve Hz. Nuh, Hz. Yunus, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Lut ve Hz. Şuayb gibi peygamberlerin tebliğ faaliyetleri sırasında insanlara kendilerinin bu görevlerine karşılık onlardan herhangi bir ücret istemediklerini, bilakis bu yaptıklarının karşılığın sadece Allah(cc.)'a ait olduğunu söyledikleri bildirilir.⁴¹²

⁴⁰⁹ Bkz. Mâide 5/67.

⁴¹⁰ Bkz. Ahzâb 33/39.

⁴¹¹ Bkz. Â-li İmrân 3/79-80.

⁴¹² Bkz. Yûnus 10/72; Hûd 11/29; Şuarâ 26/109, 127, 145, 164, 180.

Yâsîn suresi 21. Ayette de zikredilen, yapılan tebliğın bir ücret karşılığında yapılmaması tebliğ faaliyeti açısından Kur'ân'ı bir unsurdur. Tebliğci hiçbir menfaat gözetmeksizin tebliğini yerine getirmelidir. Yapılan tebliğ karşısında bir ücret talep edilmesi, tebliğdeki samimiyeti bitirecektir. Hem muhataplar nezdinde hem de Allah(cc.) katında hoş görülmeyen bir durumdur. Yâsîn suresinin bu ilgili ayetinde tebliğci olabilmenin iki önemli vasfını ortaya koymaktadır:

- Söz ve fiillerinde doğru yolda olmak
- İhlâslı olmak ve menfaat beklentisi olmamak

Peygamberler tebliğ faaliyetlerini sürdürürken herhangi bir dünyevi menfaat, makam-mevki, şöhret peşinde koşmadıkları hususunda halka kendilerini ispat etmişlerdir. Son peygamber Hz. Muhammed (a.s.)'in varisi konumundaki ulema ve din hizmeti sunan kimselerin de aynı şekilde insanlara bu güveni vermek durumundadırlar. Amaçlarının samimi bir şekilde sadece Allah(cc.) rızası olduğunu, herhangi bir dünyevi menfaat, makam-mevki peşinde olmadıklarını sadece sözle değil fiili olarak ortaya koymalıdırlar.

3.3. 33-44. Ayetler

3.3.1. Tebliğcinin Delilleri

“Onlar için ölü toprak açık bir kanıttır. O toprağa can verdik ve o topraktan taneler çıkardık; işte ondan (yaptıkları yiyecekleri) yiyorlar.”⁴¹³

Buradaki “ölü toprak onlar için bir kanıttır” ifadesiyle, Allah(cc.)'ın varlığına ve ölümden sonra dirilmeye yönelik alametler içermektedir. Allah(cc.) burada insanları öldükten sonra dirilme noktasında uyarmakta, kendi birliğini ve kendi kudretinin kemalini delillendirmektedir.⁴¹⁴ Burada müşriklere bir gözdağı olarak, Allah(cc.)'ın dilemesi sonucu her şeyi yapmaya gücünün yeteceğini, göklerden sular indirip ölü topraktan nimetler bitireceğini gözler önüne sererek ortaya bir delil sunmaktadır.⁴¹⁵ Ayrıca Allah(cc.), buradaki ölü toprağı nasıl su ile canlandırıp ondan çeşitli nimetler çıkardıysa, kalpleri şirk ve küfürle ölmüş olan insanlara da risaletle birlikte imanı tebliğ ederek onların kalplerine tekrar hayat vermeye işaret ediyor diyebiliriz.

⁴¹³ Yâsîn 36/33.

⁴¹⁴ Kurtûbî, *Tefsîri'l-Kurtûbi*, C. XV, s.25; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, C. VI, s.575.

⁴¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l Kur'an*, C. XX, s. 514.

Bu ayet pasajında Allah(cc.)’ın varlığının ve birliğinin delillendirilmesi ön plandadır. Nitekim devam eden ayetlerde;

- İnsanların kendi elleriyle yesinler diye üzüm ve hurma bahçeleri meydana getirmesi ve oradan su çıkartması
- Topraktan insanlar için nice nimetleri çiftler çiftler yaratması
- Gece ve gündüzün meydana gelişi
- Güneşin ve ayın yörüngelerinden çıkmayarak düzeni bozmadan akıp gitmesi
- Bu delillere rağmen inanmayanlara Allah(cc.)’ın rahmeti sonucu mühlet verilmesi.⁴¹⁶

Bütün bu deliller iman noktasında sıkıntı yaşayan insanlara birer hatırlatma olarak Allah(cc.)’ın varlığına ve birliğine olan iman zafiyetlerini gidermek adına getirilmiş delillerdir. Allah(cc.) burada tebliğde bulunan kişilere delillendirme metodunu öğretiyor. Tebliğde metot bölümünde de zikrettiğimiz akıl ve mantığa uygunluk ilkesi tebliğ açısından önemli bir ilkedir. Akıl ve mantığa uygun deliller getirerek insanları ikna etmek daha kolay hale gelir. Çünkü insanın aklına yatan şeyleri kabul etmesi daha kolaydır.

Hız. Âdem’den günümüze kadar temel olarak inanan ve inanmayan insan olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Daha sonraları farklı ideolojiler meydana gelse de temel olarak insanı bu iki gruba ayırmak mümkündür. Çünkü diğer ideolojiler dediğimiz kavramlar inandıktan veya inanmadıktan sonra bunun nasıl olduğuyla alakalıdır. Mesela Allah(cc.)’ın varlığına inanan ancak dünyaya bir müdahalesi olmayan Allah(cc.) tasavvuru Allah(cc.)’a inandıktan sonra nasıl bir Allah(cc.)’a iman ettiğinin açıklamasıdır. Allah(cc.)’ın varlığına inanan kişinin daha sonra nasıl bir Allah(cc.)’a inanması gerektiğini tebliğ etmek gerekir. İşte bu vesileyle Allah(cc.)’ın varlığına, birliğine ve kudretine imanı telkin etmek adına yeryüzüne peygamberler gönderilmiştir. Tebliğin ilk ve en önemli gayesi tevhid inancı olan Allah(cc.)’ın varlığına ve birliğine iman etme konusudur.

Bütün peygamberler ve daha sonra tebliğ vazifesini devam ettirmeye çalışan müminler, insanlığı ilk olarak doğru bir Allah(cc.) inancına davet etmişlerdir. Nitekim Kur’an’da da Allah(cc.)’ın varlığına ve birliğine ait çokça ayetler mevcuttur. Bunun yanında kâinatın yaratılışı, afak ve enfüsi ayetler, ahiretin varlığı gibi delillerde

⁴¹⁶ Yâsîn 36/33-44.

bulunmaktadır. Bir tebliğci bu delilleri kullanarak muhatabını ikna ederek iman etmesine vesile olacaktır. Bu delillerle alakalı ayetlerin bazılarını burada zikretmekte fayda olacaktır.

a) Kâinatın Yaratılışı

Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra semâya yönelip onları yedi kat gök olarak tastamam tanzîm eden O'dur. O, her şeyi hakkıyla bilendir.⁴¹⁷

O, gökleri ve yeri yoktan, eşsiz ve benzersiz şekilde yaratandır. Eşi olmadığı halde O'nun nasıl çocuğu olabilir ki? Her şeyi O yaratmıştır ve O her şeyi hakkıyla bilendir.⁴¹⁸

Allah(cc.) gökleri ve yeri bir sebep ve hikmete uygun olarak mükemmel bir sistem hâlinde yaratmıştır. Elbette bunda mü'minler için bir ders ve ibret vardır.⁴¹⁹

İçinde bulunduğumuz dünyanın bir düzen ve intizam içerisinde yaratılması ve burada yaratılan varlıkların bir yaratıcıya işaret etmesi, Allah(cc.)'ın varlığı ve birliğine delil olarak kullanılabilir. Özellikle günümüzde daha çok mantıksal deliller isteyen insanlara karşı gözle görülebilen varlıklardan yola çıkarak tevhid inancına imanı kabul ettirmeye çalışmak büyük bir önem arz etmektedir. Ayet ve hadisleri kabul etmeyen insanlara karşı ayet ve hadis okumak çok anlam ifade etmemektedir. Bu sebeple mantıksal ve gözle görülebilen akılla kavranabilen tezler ortaya koyulup tebliğ çalışmaları sürdürmek daha çok fayda sağlayacaktır. Buradaki ayetleri direk muhatabımıza okumaktan ziyade aklımızda harmanlayıp öyle sunmak daha etkili olacaktır. Nitekim bu ayetler bir tebliğci için kılavuz niteliğindedir.

Kelâmi bir problem olan Allah(cc.)'ın akılla bilinebilmesi konusu özellikle Mutezile tarafından savunulan bir tezdur.⁴²⁰ Çünkü insan başta kendi varlığı olmak üzere mahlukatın yaratılışı hakkında düşünüp Allah(cc.)'ı bulabilir. Bu sebeple Allah(cc.)'ın varlığından habersiz olma ne gerekçeyle olursa olsun kabul edilemez.⁴²¹ Bu sebeple Peygamberler ve Kitaplar gönderilmese dahi Allah(cc.)'ın varlığı ve birliğine iman etmek gerekmektedir. Akıl yoluyla insanlara düşünme ve istidlal

⁴¹⁷ Bakara 2/29.

⁴¹⁸ En`âm 6/101.

⁴¹⁹ Ankebût 29/44.

⁴²⁰ İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî, *Kitâbü'l-İrşâd ilâ Kavâti'i'l-Edille fi Usûli'l-İ'tikâd*, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 1950, s. 9.

⁴²¹ Bekir Topaloğlu, *İslam Kelamcıları ve Filozoflarına Göre Allah(cc.)'ın Varlığı (İsbat-ı Vacib)*, DİB Yayınları, Ankara 1987, s. 40.

olanağı sağlanmış olması sebebiyle bir insan akıyla Allah(cc.)'ı bulabilme yeteneğine sahiptir.⁴²² Daha çok kelimelerin konuları içerisinde olması dolayısıyla konumuzun da dışına çıkmamak adına şu şekilde toparlamamız mümkün olsa gerek. Bir tebliğci muhatabının durumuna göre şekil almalıdır. Eğer muhatabı küfürdeyse bununla akıl yoluyla mücadele etmelidir. Çünkü inanmayan bir kişiye ayet okumak fayda vermeyecektir. Akıl yoluyla Allah(cc.)'ın varlığı ve birliğini ispat etmek mümkün ve gerekli olduğundan, akıl ve mantık çerçevesinde muhatabını ikna etmeye çalışmalıdır.

b) Âfak ve Enfüs Deliller

“Biz onlara, ufuklarda ve kendi canlarında âyetlerimizi göstereceğiz ki o Kur'an'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?”⁴²³

Bu ayette geçen afak ayetlerinden maksat; güneş, ay, yıldızlar gibi varlıkların olduğu enfüsi ayetlerden maksadın da insanın kendisinde bulunan yaratılışında ve eşsiz bir varlık oluşunda bulunan deliller olduğu belirtilmiştir.⁴²⁴ Hem âfaki hem de enfüsi ayetlerde akıl sahibi olan insanlar için büyük ibretler mevcuttur. Nitekim buralardaki eşsiz yaratılış örnekleri insanı Rabbine götüren birer ayet örnekleridir. Bunlarla alakalı Kur'an'daki örneklerle göz atalım:

“Şüphesiz ki rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden; geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş olarak yaratan Allah(cc.)'tır. Bilesiniz ki, yaratma ve yönetme yalnız O'na aittir. Âlemlerin rabbi olan Allah(cc.) yüceler yücesidir.”⁴²⁵

“O, geceyle gündüzü, ayla güneşi hizmetinize verdi; yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Bunda aklını kullanan bir topluluk için önemli ibretler vardır.”⁴²⁶

“Sabahı aydınlatan O'dur. Ve O, geceyi dinlenme zamanı, güneşi ve ayı birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz ve alîm olan Allah(cc.)'ın takdiridir.”⁴²⁷

“Güneşi aydınlatıcı, ayı ise aydınlık yapan, yılların sayısını ve hesaplamayı bilesiniz diye ona menziller belirleyen O'dur. Allah(cc.) bütün bunları hikmet ve fayda

⁴²² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, C.I, s. 257.

⁴²³ Fussilet 41/53.

⁴²⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l Kur'an*, C. XXI, s. 494; Kurtûbî, *Tefsirül Kurtûbi*, C. XV, s.374; Beydâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, C. V, s. 75.

⁴²⁵ A`râf 7/54.

⁴²⁶ Nahl 16/12.

⁴²⁷ En`âm 6/96.

esasına göre yarattı. Bilme kabiliyetinde olanlar için de âyetlerini detaylı bir şekilde gözler önüne seriyor. Geceyle gündüzün farklı olmasında, Allah(cc.)’in göklerde ve yerde yarattığı bunca varlıkta, O’na saygısızlıktan sakınanlar için büyük işaretler vardır.”⁴²⁸

Burada zikrettiğimiz ayetler ve bu ayetlere benzer onlarca ayet Allah(cc.)’in eşsiz yaratmış olduğu güneş, ay, yıldız gibi varlıkların insanlar için birer ibret vesilesi olacağını açıklamaktadır. Öyle ki burada yaratılmış olan eşsiz varlıklar insanı tevhide götürmektedir. Bir tebliğci de bu delilleri kullanarak muhatabında tevhid inancını oluşturmaya gayret etmelidir.

Alemde var olan mahlukatın Allah(cc.) ile bağlantısını ifade etmek adına Vahdet-i vücûd kavramı İslam tarihinde önemli bir yere sahiptir. Vahdet-i vücûd görüşüyle ön plana çıkan İbnü’l-Arabî Cenâb-ı Hak ile âlem çelişik olarak bir ve aynı olduğunu ifade eder. Allah(cc.)’ı zât olarak idrak edebilmek imkânsızdır. Ancak Allah(cc.)’in yarattığı her bir nesne O’na dair izler taşımaktadır. Eşyanın hakikatini Allah(cc.)’in hikmetine döndürmek İbnü’l-Arabî’nin düşünce sistemine göre sembol, işâret anlamıyla ayetle adeta özdeşleşir. İbnü’l-Arabî “Biz onlara, ufuklarda ve kendi canlarında âyetlerimizi göstereceğiz”⁴²⁹ ayetinde ifade edilen “âyet” kavramını Allah(cc.)’in hikmetine mebni olan işâretler olduğunu ifade eder.⁴³⁰

Güneş ay ya da güneş yıldız, Allah(cc.) ile âlem arasındaki irtibâtın birer sembolleridir. İbnü’l-Arabî’ye göre mahlûkat karşısında Allah(cc.)’in sureti, dolunay vaktinde güneşin ufuktan doğuşu gibidir. “Allah(cc.)’in vechi hariç her şey yok olucudur”⁴³¹ ayeti güneşin doğuşuyla birlikte dolunay ve yıldızların kaybolmasına benzer şekilde Cenâb-ı Hakk’ın tecellisiyle mahlûkatın ortadan kalkmasına işâret eder. Burada gerçekleşen şey ışığın ışığa katılmasıdır. Nitekim “Allah(cc.)’in perdeleri vardır, onları kaldırsaydı Zât’ının tecellileri gözün gördüğü her şeyi yakardı”⁴³² hadisindeki “yakmak” kelimesi, yıldız ışığının güneş ışına dâhil olmasını ifade eder. Zira güneş doğduğunda yıldızlar kaybolur. Normalde yıldızdan kaybolan bir şey

⁴²⁸ Yûnus 10/5-6.

⁴²⁹ Fussilet 41/53.

⁴³⁰ Toshihiko Izutsu, *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar*, çev. Ahmet Yüksel Özemre, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005, s. 129.

⁴³¹ Kasas 28/88.

⁴³² Müslim, İman, 293.

yoktur. Ama güneş doğduğunda yıldız görülmez. Çünkü onun ışığı artık güneşin ışığına katılmıştır.⁴³³

Enfüsi ayetlerden örnek verecek olursak;

- Sizin yaratılışınızda ve yeryüzüne yaydığı diğer kımıldayan canlılarda bilenler için deliller mevcuttur.⁴³⁴
- Ey insanlar! Öldükten sonra dirileceğinizden kuşku duyuyorsanız şunu unutmayın ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra belli belirsiz et parçasından yarattık ki size (kudretimizi) açıkça gösterelim; ve biz dilediğimizizin rahimlerde belirli bir vakte kadar kalmasını sağlarız, sonra sizi bebek olarak çıkarırız, ki daha sonra yetişkinlik çağınıza erişesiniz.⁴³⁵
- Gerçek şu ki biz insanı çamurdan alınmış bir özden yaratıyoruz; Sonra onu sağlam bir korunakta nutfé haline getiriyoruz. Ardından nutfeyi (dölleniş yumurta) alakaya (rahimde asılıp beslenen embriyo) çeviriyor, alakayı şekilsiz et (görünümünde) yapıyor, bu etten kemikler yaratıyor, daha sonra da kemiklere adale giydiriyoruz; nihayet onu bambaşka bir varlık halinde inşa ediyoruz. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah(cc.) çok yücedir.⁴³⁶
- O'nun kanıtlarından biri, sizi topraktan yaratmış olmasıdır. Sonra bir de baktınız ki, çoğalarak yeryüzüne dağılmış beşer topluluğusunuz.⁴³⁷
- O; sizleri topraktan, sonra bir damla sudan, sonra kan pıhtısından (embriyo) yaratandır. Sonra sizi (anne karnından) bebek olarak çıkarmakta, sonra yetişkinlik çağına erişmeniz, sonra da yaşlanmanız için (size ömür bahşetmektedir).⁴³⁸

Burada zikrettiğimiz ve zikredemediğimiz onlarca ayet insanın yaratılışındaki mucizeyi ve Allah(cc.)'in yaratmadaki kudretini gözler önüne sermektedir. Yeryüzünün, güneşin, ayın, yıldızların yaratılmasında olduğu gibi mahlukatın en şerefli olan insan'ın⁴³⁹ yaratılmasında da Allah(cc.)'in benzersiz kudretini görmekteyiz. Bir tebliğci burada bazıları zikredebildiğimiz âfak ve enfüsi

⁴³³ Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî, *Fütûhâtu'l-Mekkiyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2008, C.VII, s. 106.

⁴³⁴ Câsiye 45/4.

⁴³⁵ Hacc 22/5.

⁴³⁶ Mü'minûn 23/12-14.

⁴³⁷ Rûm 30/20.

⁴³⁸ Mü'min 40/67.

⁴³⁹ Bkz. İsrâ 17/70.

delillerden yararlanarak yaratılan her şeyde tecellisi bulunan Allah(cc.)'ın varlığını ve birliğini insanlara tebliğ edebilir. İnsanın akletmesini emreden Allah(cc.)⁴⁴⁰ bu ayetlerde de ifade edilen mahlukatın yaratılmasındaki ibretleri de aklederek tevhid inancına iman etmenin yolunu göstermiştir. Tebliğcinin delilleri arasında ifade ettiğimiz bu âfak ve enfüsi deliller bir tebliğcinin tebliğ faaliyetinde kullanabileceği önemli argüman olarak zikredilebilir.

c) Ahiret Ayetleri

Ahiret kavramı, Kur'an'ın en temel kavramlarından biri olup, İslam'ın temel inanç konularından biridir. Kur'an tevhitten sonra ahiret inancı üzerinde durmaktadır. Ahiret inancını ortaya koyarken de aşırılıktan kaçınıp orta bir yol izlemiştir. Bu orta yoldan kastımız bir yandan özendirip teşvik etmek diğer yandan da uyararak ve tehdit etmektir. Ahiret inancı İslam adına adaleti temsil etmektedir. Çünkü iyi işler yapanları ödüllendirme, kötü işler yapanları da cezalandırma adaletin bir gereğidir ve bunun gerçekleşeceği yer de orasıdır.⁴⁴¹ İnsanları Ahiret inancı davet etmek bütün peygamberlerin ortak vazifelerinden biriydi bu vesileyle de bütün peygamberler müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildi.⁴⁴² Nitekim dünya dediğimiz ve yaşamakta olduğumuz bu yerde yaptıklarımız bize ahiretimizin nasıl olacağını belirlemektedir. Kur'an'da ahiret ile ilgili ifade edilen ayetlere göz atalım;

- Onlar sana indirilen ve senden önce indirilen (Kitaplara) iman eder, Ahiret Günü'ne yakinen inanırlar.⁴⁴³
- Dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir. Şüphesiz ahiret yurdu korkup sakınanlar için daha hayırlıdır. Akletmez misiniz?⁴⁴⁴
- İşte bunda, âhiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı gündür ve o gün olup bitenin gözle görüldüğü bir gündür.⁴⁴⁵
- Namazı kılan, zekâtı veren ve âhirete kesin bir şekilde iman eden müminler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.⁴⁴⁶

⁴⁴⁰ Bkz. Bakara 2/44,73; Enfâl 8/22; Mü'minûn 23/80; Rûm 30/24; Câsiye 45/5; Hadîd 57/17.

⁴⁴¹ Ahmed Emin, *Yevmü'l-İslâm*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2008, s.21

⁴⁴² Bkz. Bakara 2/213; Â-li İmrân 3/55; En`âm 6/48; Şuarâ 26/82; Mü'min 40/27; Nûh 71/1.

⁴⁴³ Bakara 2/4.

⁴⁴⁴ En`âm 6/32.

⁴⁴⁵ Hûd 11/103.

⁴⁴⁶ Neml 27/5.

Kur'an'da ahiret kelimesinin geçtiği yüzlerce ayet mevcuttur. Bazı ayetlerde Allah(cc.)'a iman ile birlikte, bazı ayetlerde namaz, zekât gibi ibadetlerle birlikte anılması ahiret kavramının ne denli önemli olduğunu bizlere göstermektedir. Bu vesileyle İslam alimleri iman esaslarını kaleme alırken İslam inancının temel esaslarını tevhid, nübüvvet ve ahiret olarak ifade etmişler ve Hz. Muhammed (a.s) de iman esaslarını ifade ederken ahireti de zikretmiştir.⁴⁴⁷

Ahiret kavramı aslında bir tebliğcinin gayesini belirlemektedir. Tebliğde bulunmanın amacı işte burada ortaya çıkmaktadır. Tebliğ, insanları hem dünya hem de ahiret mutluluğuna götürecektir olan eylemlere yönelme adına yapılan bir teşviktir. Bu vesileyle ahiret kavramı bir tebliğci açısından çok önemlidir. Tebliğci hem kendisi ahiret kavramını iyi bilmeli hem de muhatabında bu bilinci iyi oluşturmalı ki tebliğ başarıya ulaşsın. Ahiret gibi bir derdi olmayan insanın kendini belli bir çerçeveye sınırlandırması mümkün değildir. Yani ahirete imanda problemi olan birisinin İslam'ın gerektirdiği esasları yerine getirmesi mümkün değildir.

Tebliğ vazifesinde muhatabı ikna etme noktasında ahiret çok önemli bir yer tutmaktadır. Tebliğ metotları arasında da zikrettiğimiz "Müjdeleme ve Korkutma" metodu tamamen ahiret ile alakalıdır. Bir kişi eğer Allah(cc.)'ın Kur'an'da emrettiği şeyleri yerine getirir ve yasakladıklarından kaçınırsa işte o zaman ona müjde var. Tam tersi emirlerini yerine getirmeyen yasaklardan el çekmezse o zaman da ona korku var. Bir tebliğci ahiret kavramını güzel bir materyal olarak kullanabilirse başarıya ulaşma noktasında en önemli kozlarından biri olacaktır. Tebliğde ahiret kavramını kullanırken ahirette bizi nelerin beklediğini bilmek de muhatabı ikna etme noktasında çok önemlidir. Yani neyle müjdeleyeceğimizi ve neyle korkutacağımızı iyi bilmeliyiz. Konumuzun dışına çıkmama adına müjdeleyeceğimiz ve korkutacağımız şeyleri Kur'an'a atfederek ve son olarak şunu söyleyerek bu bölümü noktalamak istiyorum, ahiret kavramı tebliğcinin muhatabına sunacağı deliller arasından bir delildir. Eğer muhatabımızda ahiret bilincini oluşturabilirsek ondan sonraki yapacağımız tebliğlerde muhatabımızın istenilen bir profile gelmesi çok daha kolay olacaktır.

⁴⁴⁷ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *Faysalu't-Tefrika Beyne'l-İslâm ve'z-Zendeka*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1996, s. 247; İbn Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri Faslu'l-Makal el-Keşfan minhaci'l-edille*, çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1985, s. 135; Buhârî, *İmân*, 37.

3.3.2. Tebliğde İkna Metodu

İslam dini akla hitap eden ve akli kullanmayı emreden bir dindir. İnsanların gönüllerine hitap ettiği gibi akıllarına da hitap eder. İnsanı üstün kılan en önemli özellik de şüphesiz akıldır. Akıl ve mantığa uymayan şeyleri insan kabul etmekte zorlanır. O yüzden akıl ve mantık çerçevesinde bir açıklaması olan düşüncelerle insanı ikna etmek daha kolaydır. Mantıklı bir açıklamanın arkasında da onu destekleyen deliller olmalıdır. Nitekim Kur'an'da ortaya atılan iddiaların delilli olması gerektiği vurgulanır, bir dayanağı olmayan, akılsız ve mantıksız konuşanlara “Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız delilinizi getirin”⁴⁴⁸ buyrulur.

Burada asıl olan, ortaya sunulan tezin dayanağının ve akıl mantık çerçevesinde açıklamasının olması gerektiğidir. Eğer ortaya sunulan düşünce sağlam bir dayanağa ve delillere sahip olmazsa muhatapı ikna etmek zorlaşır. Ya da şöyle söylemek gerekirse; eğer tebliğinizin sağlam bir dayanağı ve delilleri mevcutsa muhatabınızı ikna edebilirsiniz. İkna metodu İslam'ı tebliğ noktasında oldukça önemli bir metottur. İkna metodunun önemli olan argümanları ise delillere dayanması ve akla mantığa uygun olmasıdır. Çünkü muhatap kişi kendisine tebliğde bulunan kişiden ikna olabilecek deliller ve yapılan tebliğin akla mantığa uygun olmasını bekler. Kur'an'da ikna metodu üzerinde durulduğunu birçok ayette görmekteyiz.

a) Soru Bombardımanı

“De ki: Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da işitme ve görme yeteneklerini hükmü altında kim tutuyor? Ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkaran kim? Her türlü işi kim yürütüyor? “Allah(cc.)” diye cevap verecekler. “Öyleyse (O'na ortak koşmaktan) sakınmıyor musunuz?” de. İşte O Allah(cc.) sizin gerçek rabbinizdir. Gerçeğin dışında sapkınlıktan başka ne olabilir ki? Nasıl yoldan çıkarılabiliyorsunuz?”⁴⁴⁹

“Göklerin ve yerin rabbi kimdir?” diye sor. “Allah(cc.)'tır” diye de cevap ver; sonra de ki: “Öyle ise O'nu bırakıp da kendilerine bile fayda sağlama veya zararı önleme gücüne sahip olmayanları veliler yerine mi koyuyorsunuz?” Sor onlara: “Hiç körle gören bir olur mu? yahut karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?” Yoksa Allah(cc.)'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu iki yaratma arasındaki

⁴⁴⁸ Bakara 2/11; Naml 27/64.

⁴⁴⁹ Yûnus 10/31-32.

benzerlikten dolayı mı şaşırdılar? De ki: “Her şeyi yaratan Allah(cc.)’tır. O birdir, karşı konulamaz güce sahiptir.”⁴⁵⁰

Yukarıda zikrettiğimiz ayetler ve bu ayetlerinde dışında⁴⁵¹ bu konuyla alakalı ayetler göstermektedir ki deliller ışında muhataba akıl ve mantık çerçevesinde sorulan sorular hatta bu soruları artırıp art arda sorulan sorular muhatapta bir şok etkisi yaparak düşünmesine, düşününce de aklının gösterdiği yol üzerinden ikna olmaya doğru gitmektedir. Tebliğde sorulan mantıklı sorular muhatabın düşünmesini sağlamaktadır. Bu sebeple sorulan soruların delilli ve akla mantığa uygun olması gerekir. Yapılan bu soru bombardımanı muhatabı ikna etme noktasında oldukça etkilidir.

b) Taklidi Bırakıp Düşünmelerini Sağlamak

“Onlara, “Allah(cc.)’ın indirdiğine uyun” denildiğinde, “Hayır, atalarımızdan gördüğümüze uyarız” dediler. Ya atalarının akli bir şeye ermemiş, doğru yolu bulamamışlarsa!”⁴⁵²

“Onlara, “Allah(cc.)’ın indirdiğine uyun” denildiğinde, “Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız” dediler. Peki ama ya şeytan onları alevli ateşin azabına çağırıyorsa!”⁴⁵³

“Aynı şekilde senden önce de hiçbir topluluğa bir uyarıcı göndermedik ki, topluluğun zevku sefâya dalmış kesimi şöyle demiş olmasınlar: “Biz atalarımızı bir inanç üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz. Peygamber, “Size, atalarınızı üzerinde bulduğunuz yoldan daha doğrusunu getirsem de mi?” diye sordu. Onlar da “Biz sizin getirdiğiniz mesajı inkâr ediyoruz” cevabını verdiler.”⁴⁵⁴

Muhatabın aklını kullanmasına vesile olmak ikna metodunun başlangıcını ifade eder. Çünkü İslam akıl ve mantığa uygun bir dindir. İslam aklını kullanmadan anne-babadan görüldüğü üzere yaşanılmasını istemez. Bu noktada Tebliğci muhatabın hayatında olan batıl şeylerin aslında akla ve mantığa uymadığına ikna etmeli ve tebliğ edilen İslam’ın hem gönle hem akla hitap ettiğini ve bunun delillerini ona aktarmalıdır.

Bu bölümde çok önemli bir örnek olan Hz. İbrahim ile kavmi arasında yaşanan kıssayı zikretmek gerekir. Hz. İbrahim kavmine İslam’ı tebliğ ettiğinde O’nu

⁴⁵⁰ Ra’d 13/16.

⁴⁵¹ Bkz. Â-li İmrân 3/190; Lokmân 31/20.

⁴⁵² Bakara 2/170.

⁴⁵³ Lokmân 31/21.

⁴⁵⁴ Zuhrûf 43/23-24.

yalanladılar ve atalarının dinine inandıklarını ifade ettiler. Hz. İbrahim putperest bir kavme peygamber olarak gönderilmişti. “Size faydası olmayan bu putlara mı tapıyorsunuz” dese de kavmi ona inanmamakta direndi. İnanmayan kavmine karşı bir plan geliştiren Hz. İbrahim kavminin putlarını parçaladı ancak sadece en büyük olan putu bıraktı. Kavmi bu durumu görünce kimin yaptığını araştırmaya koyuldular ve Hz. İbrahim’e sordular. O da en büyük olan putun bunu yaptığını ve o puta sormalarını söyledi. Bu sözlerin üzerine putperestlerin aklı dank etti. Başları önde onun konuşmadığını söylediler. Bunun üzerine Hz. İbrahim “öyleyse Allah(cc.)’ı bırakıp da size ne fayda ne de zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz?” diyerek karşılık verdi.⁴⁵⁵

Bu kıssa da anlaşılacağı üzere Hz. İbrahim kavmini batıl olan bir inançtan kurtarmaya çalışıyor ve onları ikna edebilmek adına mantıksal eylemler ortaya koyuyor. Gelin size Allah(cc.)’ın ayetlerini okuyum demek yerine ilk olarak onların inançlarındaki bâtıllığı ve mantıksızlığı ortaya koyarak onları o inançtan vazgeçirmeye çalışıyor. Yapmış olduğu bu iş neticesinde kavmi iman etmese dahi durup bir düşünüyorlar. Hz. İbrahim’in haklı olduğunu anlıyorlar ancak inatlarından geri adım atamıyorlar. Muhatabı düşünmeye sevk ederek mantıksal delillerle birlikte ona sunulan tebliğ başarıya ulaşmaya daha yakındır. Bu yüzden tebliğde muhatabın düşünmesi sağlanmalı bununla birlikte düşünerek hatasını anlaması neticesinde yapılacak tebliğe aklını ve gönlünü açması sağlanmalıdır.

c) Mukayeseli Anlatım

Kur’an, muhatabını ikna etme adına kimi zaman mukayeseli bir anlatım sunmaktadır. Yapılan bu mukayese neticesinde muhatabı akla ve mantığa uygun, gönle huzur veren doğruya yönlendirme gerçekleşir. Mukayeseli anlatım muhatabın doğruyla yanlış, hak ile batılı ayırmasına vesile olur. Doğrunun ve yanlışın farkına varan kişi doğruya yönelmesi için yapılan tebliği de başarıya ulaştırır. Bu vesile ile doğru ile yanlışın, hak ile batılın ortaya koyularak muhatabın bunların farkına varmasını sağlamak başarılı bir tebliğ açısından oldukça önemlidir. Tabi ki burada bahsettiğimiz mukayese “istifhâm-ı inkari” açısından düşünmek gerekir. Elbette ki doğru olanı ve batıl olanı Allah(cc.) bilmektedir. Ancak böyle bir üslubu kullanmak

⁴⁵⁵ Bkz. Enbiyâ 21/52-67.

muhatapı düşünmeye daha iyi sevk edeceğinden bu şekilde kullanılmıştır.⁴⁵⁶ Bu bağlamda Kur'an'dan örnekler verelim:

“Ey hapisane arkadaşlarım! Çeşit çeşit tanrılar mı, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah(cc.) mı (inanıp bağlanmak için) daha iyi?”⁴⁵⁷

Bu ayette Hz. Yusuf akli deliller getirerek muhatabını tevhid inancına davet ediyor. Muhatabında bulunan inançla, hak olan tevhid inancını karşılaştırarak muhatabının düşünmesi sağlıyor. Rivayet odur ki o dönemde Mısırlılar çok tanrılı bir inanca sahipti. Bunlarla birlikte güneş, ay, yıldız gibi şeylere de tapıyorlardı. Bu ayetle birlikte Hz. Yusuf hapiste yanında bulunan iki arkadaşını tevhid inancına davet etti ve onlara mantıklı açıklamalarla ikna etmeye çalıştı.⁴⁵⁸ Bu ayeti destekler nitelikte başka bir ayette “Allah(cc.) şöyle bir örnek veriyor: Bir adam var ki onun birbiriyle ihtilâflı birçok ortak efendisi bulunmaktadır; bir adam da var ki bir tek kişiye bağlıdır. Şimdi bu iki adamın durumları eşit olabilir mi? Bütün övgüler Allah(cc.)’a mahsustur; fakat çoğu bunu anlamamaktadır.”⁴⁵⁹ Buyruluyor. Karşılaştırmalı bir örnekle muhatabın zihnine tevhid inancını yerleştirmek ve onu ikna etmek daha kolaydır. Başka bir örnekte:

“Eğer yerde ve gökte Allah(cc.)’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu. Demek ki arşın rabbi olan Allah(cc.), onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehdir.”⁴⁶⁰

“Allah(cc.) asla çocuk edinmemiştir. O’nunla beraber başka bir tanrı da yoktur; aksi taktirde her tanrı kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka o tanrılardan biri diğerine baskın gelmeye çalışırdı. Doğrusu Allah(cc.) o müşriklerin yakıştırdıkları şeylerden münezzehdir.”⁴⁶¹

⁴⁵⁶ Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, thk. Sıdkî Muhammed Cemîl, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1999, C. IV, s. 334; Şihâbuddîn Mahmûd b. Abdillâh Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîmi ve's-Seb'i'l-Mesânî*, thk. Ali Abdülbârî 'Atiyye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, C. III, s. 374.

⁴⁵⁷ Yûsuf 12/39.

⁴⁵⁸ Beydâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, C. III, s. 164; Reşit Rıza ve Abduh, *Tefsîrü'l-Menâr*, C. XII, s.253.

⁴⁵⁹ Zümer 39/29.

⁴⁶⁰ Enbiyâ 21/22.

⁴⁶¹ Mü'minûn 23/91.

Bu ayetlerle başta verdiğimiz mukayeseli anlatım ayetini desteklenebilir. Muhataba sunulan bir şeyin peşinden onu destekleyen sözler söylemek gerekir ki muhatabın ikna olması kolaylaşsın. Başka bir mukayese örneği verecek olursak:

“O halde yaratanla yaratamayan bir olur mu? Siz düşünmez misiniz?”⁴⁶²

“Öyle ise tapılmak üzere Allah(cc.) mı daha hayırlıdır yoksa düzmece ilahlar mı!”⁴⁶³

Peş peşe verdiğimiz iki ayet birbirini tamamlar niteliktedir. Muhatabı ikna etme adına bir mukayese yapılarak muhatabın doğruya yönelmesi için düşünmesi sağlanır. Peşine hemen de tevhid inancını içeren ayetlerle desteklenmesi neticesinde muhatabın zihninde tevhid inancı oluşturulur. Kur’an’da Tevhid inancı ile müşrik inancı karşılaştırması yanında başka mukayeseler de mevcuttur. Örnek olarak:

“Böyle bir durumda, görenle görmeyenin akıbeti bir olur mu, hiç teffekkür etmiyor musunuz?”⁴⁶⁴

Kur’an, böyle bir açıklamayı genelde tarifini yapmış olduğu kavramların sonunda getirir. Böyle bir durumda muhataba karşılaştırmalı bir soru yöneltmek bir taraf seçmesine yol açar. Akıl ve mantık çerçevesinde yapılan açıklamaların ardından karar muhatabındır. Kur’an’ın tabiriyle ya kör olmayı ya da hakikati gören göz olmayı tercih eder.

Bu mukayeselerle birlikte Kur’an’da farklı mukayeseler de mevcuttur. Hak ile batıl mukayesesi,⁴⁶⁵ mümin fasık mukayesesi,⁴⁶⁶ mümin mücrim mukayesesi,⁴⁶⁷ müttaki fâcir mukayesesi,⁴⁶⁸ gibi mukayeseler yine konumuza örnek olarak sunulabilir. Mukayeseli anlatım ikna metodu içerisinde önemli bir yere sahiptir. Tebliğin başarısı açısından da mukayeseli anlatım oldukça önemlidir.

Genel olarak baktığımızda bir tebliğci muhatabını ikna etme adına farklı yöntemlere başvurabilir. Kur’an’da bazı metotlar bizlere sunulmuştur. Muhatabın durumuna göre farklı metotlar elbette kullanılabilir.

⁴⁶² Nahl 16/17.

⁴⁶³ Neml 27/59.

⁴⁶⁴ En`âm 6/50; Hûd 11/24; Ra`d 13/16.

⁴⁶⁵ Bkz. Nahl 16/72; Ankebût 29/67

⁴⁶⁶ Bkz. Secde 38/28.

⁴⁶⁷ Bkz. Kalem 68/35.

⁴⁶⁸ Bkz. Sa`d 32/28.

3.3.3. Üçüncü Kısım Ayetlerinin Değerlendirilmesi

33-44. ayetlerde kâinata Allah(cc.)'ın kudreti, hikmeti, ulûhiyeti ve rahmetinin nişanelerinden bazılarını işaret edilmiş, tevhidin delilleri sunularak Allah(cc.)'a şükür etmenin gerekleri üzerinde durulmuştur. Bu ayetlerle hesaplaşma, ceza ve mükâfatın gerekli olduğu beyan edilmiştir. Genel olarak tebliğ ile alakalı bu ayetlerden çıkarılması gereken dersleri ele almaya çalıştık. Burada sunulan deliller, tebliğin arkasından tebliği delillendirme adına önemli argümanlardır. Bunun bilincinde olan bir tebliğcinin tebliğinde başarıya ulaşması daha kuvvetli olacaktır.

3.4. 45-50. Ayetler

Evrende olan hadiseler ve insanların çevrelerinden gösterilen örnekler neticesinde muhatapları tevhid inancına davet eden ayetlerden sonra, İslam'ın ahlak boyutunu ele alan ayetlere yer verilmiştir. Bu bölümdeki ayetlerde takvâ ve infâk konuları zikredilmiştir.

3.4.1. Tebliğci-Takvâ İlişkisi

Onlara “Önünüzdekinden ve arkanızdakinden sakının ki rahmet göresiniz” dendiğinde (aldırış etmezler).⁴⁶⁹

Bu ayette de geçen “ittikâ” veya “takva” kelimesi; bir şeyden sakınmak, muhafaza etmek, korunmak, duyarlı olmak, sorumluluğunu bilen, hassas olmak gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁷⁰ Demek ki muttaki kişi sorumluluğun bilincinde, duyarlı ve Allah(cc.)'ın yasaklamış olduğu şeylerden sakınan kişidir. Tabi ki burada asıl olarak görünüşte değil zihinde ve kalpte takvayı kuşanmak gerekir. Nitekim Hz. Muhammed (a.s) de takvanın asıl yerinin kalp olduğunu⁴⁷¹ ve her Müslümanın Allah(cc.)'a karşı takvalı olması gerektiğini⁴⁷²

Muttaki kişi İslam'ı en güzel şekilde yaşamaya çalışan kişidir. Bu kişilik de en çok tebliğciye yakışır. Daha önceki bölümlerde de ele almıştık, tebliğci tebliğ vazifesinden önce kendini hazırlamalı ve donanımlı bir hale gelmeli ki başarılı bir tebliğ ortaya koyabilsin. Yani eğer tebliğci takvayı kuşanamamış ise muhatabına bunu aktarma durumu oldukça zayıftır. “Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri

⁴⁶⁹ Yâsîn 36/45.

⁴⁷⁰ Isfehâni, *el-Müfredât*, s. 530; Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvî el-Hemedânî, *Mücmelü'l-luğa*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire 1948, C. VI, s. 131; Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min Cevâhiri'l-Kamus*, Matbaatü'l-Hayriyye, Mısır 1888, C. X, s. 396.

⁴⁷¹ Bkz. Müslim, *Birr*, 32; Tirmizi, *Birr*, 18.

⁴⁷² Bkz. Buhârî, *İmân*, 42; Tirmizî, *De'avât*, 45, İbn Mâce, *Mukaddime*, 6.

söylüyorsunuz?”⁴⁷³ ayeti bağlamında baktığımızda takvalı olan ya da olmaya çalışan bir kişinin muhatabına takvayı tebliğ etmesi, tesir etme bakımından oldukça çok zordur.

Tebliğci hem kendisi için hem de tebliğinin tesirini artırmak için muttaki olmalıdır. Kur’an’a göre muttakilerin özellikleri sayacak olursak:

- Allah(cc.)’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe⁴⁷⁴ ve gayba iman eder, namazını kılar, zekâtı verir , Allah(cc.)’ın verdiği rızıktan infak eder.⁴⁷⁵
- İnsanlara iyilikte bulunur⁴⁷⁶
- Azken de çokken de Allah(cc.) yolunda harcar⁴⁷⁷
- Malları ve canlarıyla cihad eder⁴⁷⁸
- Gece ve seher vaktinde Allah(cc.)’tan bağışlanma diler⁴⁷⁹
- Öfkesine hâkim olur ve insanları affeder⁴⁸⁰
- Kötülük yaptığında bağışlanma diler ve yaptığı kötülükte ısrar etmez⁴⁸¹
- İstikamet üzere olur⁴⁸²
- Salih amel işler⁴⁸³

Bu maddelerde belirttiğimiz özellikler insanı mükafata yani cennete götüren özelliklerdir.⁴⁸⁴ Bir tebliğcinin vazifesi muhatabına muttaki olma yolunda yardım etmektir. Bu sebeple tebliğ ve takva arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Takvanın tebliğe konu olabilmesi açısından takvanın şu üç boyutuna bakmakta fayda olacaktır:

a) Fıtrat Olarak Takvâ

Takvâ kavramı Kur’an’da çeşitli formatlarda geçmektedir. Şems suresinde “Ona fücür ve takva yeteneklerini yerleştirene yemin olsun”⁴⁸⁵ ayetinden anlıyoruz ki insanın fıtratında takva mevcuttur. Her insan içinde sakınma ve korunma duygusuyla

⁴⁷³ Saff 61/2.

⁴⁷⁴ Bakara 2/4, 177.

⁴⁷⁵ Bakara 2/3.

⁴⁷⁶ Âl-i İmrân, 3/134, Yûsuf, 12/90.

⁴⁷⁷ Âl-i İmrân, 3/134.

⁴⁷⁸ Tevbe, 9/44.

⁴⁷⁹ Zariyat, 51/17-18.

⁴⁸⁰ Âl-i İmrân, 3/134.

⁴⁸¹ Âl-i İmrân, 3/135.

⁴⁸² Tevbe 9/7.

⁴⁸³ Meryem, 19/60, 63.

⁴⁸⁴ Bkz. Yûnus10/63-64.

⁴⁸⁵ Şems 91/8

yaratılmıştır. Ancak yaşayış tarzıyla alakalı olarak kimi insan onu açığa çıkarır kimisi ise fücuru seçerek takvayı bastırır.

Fahreddin Razi bu ayetin tefsirinde iki vecih olduğunu bildirir. Birincisi: Allah(cc.) insana iyiyi ve kötü ilham eder, insan bunu düşünür, bunlardan birisi güzeldir diğeri ise çirkin. Beled suresinde de belirtildiği gibi İnsana iki yol sunulmuştur⁴⁸⁶ tercih kişinin kendisine aittir dilediğini seçebilir. Devamındaki ayet de buna delildir; “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir Onu kötülöklere boğan da ziyan etmiştir.”⁴⁸⁷ İkinci görüş ise; Allah(cc.) mümine takvayı ilham eder kafire ise fücuru ilham eder. Fahreddin Razi ve müfessirlerin geneli birinci görüşü tercih ederler.⁴⁸⁸ Bu açıklama tebliğ açısından oldukça önemlidir. Çünkü birinci görüş olan kafir de olsa mümin de olsa insana iki tercih sunuluyor ve insan neyi seçerse o doğrultuda bir hayat yaşıyor. Tebliğci insanları takvayı seçmeleri adına uyarmalıdır. Kötülük yapan bir insan dahi olsa fitratına yerleştirilen o takvâyı gün yüzüne çıkarmak mümkündür. İnsan bazen kendinin farkında olamıyor ve birisinin ona yol göstermesini bekliyor. Tebliğ insanın fitratında bulunan takvâyı gün yüzüne çıkarma işidir. Tebliğci de şunun farkında olarak tebliğ ederse işi kolaylaşır; kim olursa olsun her insanın fitratına takva yüklenmiştir.

b) Gelişebilen Takvâ

Bir şeye yapılan yatırım onun artmasını ve gelişmesini sağlıyorsa o şeyin sonradan kazanıma açık ve değişebilen bir yapısının olduğunu göstergesidir. Bu bağlamda “Azık edinin; kuşkusuz azığın en hayırlısı takvâdır. Öyleyse bana saygı duyun, ey akıl sahipleri!”⁴⁸⁹ ayetinde geçen “en hayırlı azık” olarak nitelendirilen takva, yatırım yapılması ve azık olarak edinilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bakara suresinde geçen bu ayette takvânın bir azık olduğu belirtilerek takvânın geliştirilebilir yönüne vurgu yapılmıştır. İnsanlardan ahiret için azık edinmeleri ve bu azığın en hayırlısının da takvâ olduğu belirtiliyor. Yani takvâ bir yatırım aracı olarak görülebilir. Bir şeye yatırım yapılabilir olması da o şeyin gelişebilen bir şey olduğunu

⁴⁸⁶ Beled 90/10.

⁴⁸⁷ Şems 91/9-10.

⁴⁸⁸ Râzi, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. XXXI, s. 177.

⁴⁸⁹ Bakara 2/197.

gösterir. Yapılan her ibadet te takvânın gelişmesine ve güçlenmesine vesile olmaktadır.⁴⁹⁰

Tebliğde ikna metodu başlığı altında işlediğimiz konuyla alakalı olarak da, muhatabın aklını kullanmasına vesile olarak doğru ile yanlış ayırabilmesine yardımcı olmalı diyerek tebliğci hakkında bahsetmiştik. Takvâ ile alakalı bu ayette de ayetin sonunda hitabın akıl sahiplerine olduğu yani aklını kullanabilen doğruyu yanlıştan ayırabilen kimselere olduğunu görmekteyiz. Bu vesileyle hem tebliğ de hem de takvâyâ giden yolda akli kullanabilme önemlidir.

Fıtratta bulunana takvâyı ön plana çıkardıktan sonra bunu geliştirmenin yollarına bakmalıdır insan. Yani tebliğ kişinin fıtratında bulunan takvâyı ortaya çıkarmakla bitmez, bir ömür o takvâyı geliştirmesine yardımcı olmakla devam eder. İnsan zayıf yaratılmıştır,⁴⁹¹ bu sebeple uyarılmadığı veya hatırlatılmadığı zaman yanlış düşebilir. İnsan her zaman teyakkuzda her zaman Rabbiyle rabîta halinde olmalıdır. Bu hali canlı tutabilmek adına da kendisine yapılacak tebliğlere ihtiyaç duyar. Hem kendisini geliştirmek adına hem de zayıflığına yenilip yanlış yapmama adına uyarılmak insanın bir ihtiyacıdır.

c) Örtü Olan Takvâ

“Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah(cc.)’ın âyetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”⁴⁹²

Takvânın başka bir boyutu da örtü olmasıdır. A`râf suresinde zikredilen bu ayette takvânın insanı koruyan, kollayan ve çepeçevre kuşatan özelliğinden bahsedilmiştir. Nasıl ki Allah(cc.) bedenlerimizi örtmek için bizlere elbiseler ve zinetler yarattı, aynı şekilde ruhumuzun kötülüklerden ve günahlardan örtünebilmesi adına da takva elbisesini bizlere hayırlı kıldı ve insanlardan takvâyı kuşanmalarını istiyor. Şu şekilde de ele alabiliriz, takva elbisesini örtünmeyen elbise ile örtünmesi pek anlam ifade etmiyor.

Takva elbisesinin tarif ederken müfessirler şunları söylemişlerdir; takvâ elbisesi “mecazi olarak vücudu koruyan elbise; zırh, miğfer vb. savaş giysileri, anlam olarak

⁴⁹⁰ Mehmet Okuyan, *Hayatın İnşası İçin Yâsîn Suresi Tefsiri*, Üniversite Yayınları, Samsun 2013, s. 152.

⁴⁹¹ Nisâ 4/28.

⁴⁹² A`râf 7/26.

ise sâlih amel; iffet, iyi huy, tevhid, günahlardan sakınmak, dindar olmak” gibi değişik şekillerde açıklamak mümkündür.⁴⁹³ Razi, elbiselerden kastedilen, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yeryüzüne indirilmesinden sonra giyinmeleri için elbiseler yaratıldığı ve nasıl bir yaşam sürmeleri adına da takva elbisesinin yaratıldığını söyler. Takvâ elbisesi ise, Allah(cc.)'in indirmiş olduğu emirlere uymak yasaklardan ise kaçınmak olarak açıklar.⁴⁹⁴

Sonuç olarak takvâ, insan için hem doğuştan fitratında olan bir korunma yeteneği, hem üstüne düşülerek geliştirilebilen bir azık, hem de insanı korunaklı kılacak bir elbise olarak değerlendirilebiliriz. Bunları sağlamak adına da yapılacak olan tebliğ oldukça önem arz etmektedir.

3.4.2. Tebliğci-İnfâk İlişkisi

“Onlara, “Allah(cc.)'in size verdiği rızıktan başkaları için de harcayın” dendiğinde, inkârcılar müminlere derler ki: “Dilese Allah(cc.)'in doyuracağı kimseleri biz mi besleyeceğiz! Doğrusu siz açık bir yanılığ içindesiniz.”⁴⁹⁵ Allah(cc.) bu ayetle, kendilerine infak etmeleri için tebliğde bulunan Müslümanlara karşı kafirlerin alaycı tavrını gözler önüne seriyor. Buradan da anlıyoruz ki infâğı canı gönülden seve seve yapacak olanlar ancak müminlerdir.

İnfâk kelimesi farklı formlarda Kur'an'da 111 yerde geçmekte⁴⁹⁶ ve kelime olarak; harcamak, sarf etmek, bitirmek, azalmak gibi anlamlara gelmekle birlikte dini bir terim olarak “Allah(cc.)'in hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması” demektir.⁴⁹⁷

İnfak Müslümanlara emredilen ibadetlerden bir tanesidir.⁴⁹⁸ Nitekim takvâli kişilerden bahseden Allah(cc.), onları nitelerken “kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar”⁴⁹⁹ diyerek muttaki kişiliğin özelliklerinden birini bizlere sunuyor. Tebliğcinin amacı olarak belirttiğimiz insanları takvâyâ ulaşmaları noktasında

⁴⁹³ Zemahşerî, *Keşşâf*, C. II, s. 97; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, C. XIV, s. 222; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *Fethu'l-Kadîr el-Câmi' beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr*, Dâru İbn Kesir, Beyrut 1994, C. II, s. 224.

⁴⁹⁴ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, C. XIV, s.221.

⁴⁹⁵ Yâsîn 36/47.

⁴⁹⁶ Okuyan, *Hayatın İnşası İçin Yâsîn Suresi Tefsiri*, s.163.

⁴⁹⁷ İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, C. XIV, s.242; Mustafa Çağrıncı, “infak”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, C. XXII, s. 289.

⁴⁹⁸ Bkz. Bakara 2/195,254.

⁴⁹⁹ Bakara 2/3.

yardımcı olmak, ancak tebliğcinin takvâyı kuşanmasıyla olacaktır. Bunu da muttaki kişilerin özelliklerini kuşanmayla yapabilir. Yani bir tebliğci için infak kavramı oldukça önemlidir.

Tebliğ, takvâ ve infâk ilişkisi bakımından baktığımızda; tebliğcinin canı gönülden sevdiği şeylerden Allah(cc.) yolunda harcamadığı sürece muttaki olamayacağı, muttaki olamadan da başarılı bir tebliğ ortaya koyamayacağı aşikardır. Kişi söylediği şeyi önce kendi yapmalı ki söylediği söz muhataba tesir etsin. Bu sebeple tebliğcinin vasıflarından biri de muttaki olmasıdır. Muttaki olabilmek için de Allah(cc.) yolunca sevdiği şeyleri infak etmekten geri durmamalıdır.

İnfâkı daha iyi anlayabilmek için nasıl yapılacağını iyi anlamak gerekir. Bubağlamda şu maddeler önemlidir:⁵⁰⁰

- İnfâk ihtiyaç fazlası maldan verilmeli. “Sana neyi infak edeceklerini de soruyorlar. De ki: İhtiyaç fazlasını. Allah(cc.) sizin için âyetlerini işte böyle açıklıyor ki düşünesiniz.”⁵⁰¹ İnfâk edeceğimiz ürün ihtiyaç fazlası olması bildiriliyor. Çünkü aile efradımızın ihtiyacı varken infak ederek ailemizi muhtaç duruma düşürmek hoş görülmemiştir. Bir hadiste de “kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişileri ihmal etmesi ona günah olarak yeter”⁵⁰² buyurulmuştur.
- İnfâk etmeye yakınlardan başlanmalıdır. “Sana ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: “Harcayacağınız mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah(cc.) onu bilir.”⁵⁰³ Tebliğde olduğu gibi yardımlaşmada da ilk olarak en yakınlarımızdan başlamamız emrediliyor. Kendimizden başlayarak etrafı düzeltmemiz, toplumun düzelmesini sağlayacaktır.
- İnfâkta orta yol tutulmalıdır. “Yine o iyi kullar infâk ettikleri zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; infâkları bu ikisi arasında mâkul bir dengeye göre olur.”⁵⁰⁴ İslam hem cimriliğe hem de savurganlığa karşı çıkar, dengeli ve orta yolu tavsiye eder.

⁵⁰⁰ Durak Pasmaz, *Kur'an-ı Kerim'de İnfak Kavramı*, Diyanet İlmî Dergi, DİB Yayınları, Ankara 1999, C. 35, say. 4, ss. 49-56.

⁵⁰¹ Bakara 2/219.

⁵⁰² Ebû Dâvûd, Zekât, 45.

⁵⁰³ Bakara 2/215.

⁵⁰⁴ Furkân 25/67.

- İnfâkta ihlaslı olunmalıdır. “Siz hangi hayrı yapsanız ve hangi adakta bulunsanız şüphesiz onu Allah(cc.) bilir. Zalimlerin ise (gerçek ve samimi) yardımcıları yoktur.”⁵⁰⁵ Bütün ibadetlerde olduğu gibi infâkta da ihlas önemlidir. Yapılan bütün ibadetler riyadan uzak sadece Allah(cc.) için yapılmalıdır.
- Yapılan infâk başa kakılmamalıdır. “Mallarını Allah(cc.) yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının arkasından başa kakıp incitmeyenler için rablerinin katında özel karşılık vardır.”⁵⁰⁶ Yapılan infâkta, tebliğde olduğu gibi, muhatabı kırmadan hareket edilmeli ve asla başına kakılmamalıdır.
- İnfâk sevilen şeylerden yapılmalıdır. “Allah(cc.) yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah(cc.) onu hakkıyla bilir.” Kendimizin beğenmediğini, bize verilse hoşumuza gitmeyecek şeyleri infâk etmenin Allah(cc.) katında pek bir değeri yoktur.

3.4.3. Dördüncü Kısım Ayetlerinin Değerlendirmesi

45- 50. Ayetlerde İnsanlar Allah(cc.)’ın azabına karşı uyarılmış ve azaptan korunmak için de Allah(cc.)’ın yolunda takvâya ve infâka davet edilmişler, ancak onlar utanmadan azabı talep etmişler, Allah(cc.)’ın fazlından mahrum bıraktığı kişiler için biz neden malımızı harcayalım demişlerdir. Fakat Allah(cc.) azap getirmek istediğinde, onun için hazırlık yapmasına gerek yoktur. O göz göre göre gelecek ve ondan sonra hiç kimseye dudaklarını oynatmak için bile fırsat verilmeyecektir. Bir tebliğci açısından da takvâ ve infâk kuşanılması gereken önemli iki özelliştir. Hem bir Müslüman olarak hem de tebliğci olarak bu iki kavram hayatın iki önemli parçasıdır.

3.5. 51-68. Ayetler

Yâsîn suresi bir bakıma baştan sona insanın doğumundan başlayıp ölümüne, aradan da ahirette göreceği muameleye değinmektedir. Dünyada yapılanların ne bir eksik ne bir fazla hesap olarak verileceğini, cennetliklerin ve cehennemliklerin ayrılarak herkesin hak ettiği muamele ile karşılaşacakları bildirilmektedir. Dünyadaki mücadelenin ardından hayatını tamamlayan insanların, tekrar dirilip hesap vereceği o gün işte gelip çattı. Konumuzun bütünlüğünü korumak adına burada tebliğcinin onca gayretinden sonra nasıl bir sonla karşılaşacağı bu uğurda bir hayat süren kişiler için oldukça önemlidir.

⁵⁰⁵ Bakara 2/270.

⁵⁰⁶ Bakara 2/262.

3.5.1. Tebliğcinin Ahirette Elde Edeceği Mükâfatlar

Mükâfat; ödül, sevap, hediye, iyiliğe iyilikle karşılık vermek, karşılık gibi anlamlara gelmektedir.⁵⁰⁷ Mükâfat kelimesi eğitim alanında genellikle; "iyi bir çalışma veya üstün bir beceri gösteren öğrenci, öğretmen veya yöneticilere verilen armağan" olarak açıklanmaktadır.⁵⁰⁸ Tebliğci de bir eğitimci ve öğretmendir. Bu vesileyle yaptığı çalışmalar neticesinde bir mükâfata erecektir. Tebliğcinin mükâfatı sadece Rabbine aittir. Nitekim Kur'an'ın bütününde de görmekteyiz, peygamberlerin yaptıkları tebliğler neticesinde muhataplardan asla bir ücret almamış ve beklememişlerdir.⁵⁰⁹

Tebliğ, Allah(cc.)'ın ayetlerini insanlara iletme açısından oldukça önemlidir. Bir insanın hidayetine vesile olmak Allah(cc.) katında büyük ecirlere sebep olur. Yâsîn suresinin 12. Ayetinde geçen "şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz" ifadesiyle karanlıkta olan insanı aydınlığa eristirecek, delalette olan insanı hakikate erdirecek olan biziz, olarak açıklamıştır. Allah(cc.)'ın "kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur"⁵¹⁰ ayetinde buyurmuş olduğu ayetle irtibatlı şekilde değerlendirirsek, bir insanın hidayetine sebep olarak o insanı adeta diriltmesi, bütün insanlığı diriltmesi gibidir. Bu kişinin mükâfatı da elbette büyük olacaktır. Bu mükâfat ile alakalı olan bazı ayetleri zikretmekte fayda vardır.

- "İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."⁵¹¹
- "İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah(cc.) bunu hak bir söz olarak vaad etti. Söz bakımından Allah(cc.)'tan daha doğru kim olabilir!"⁵¹²

⁵⁰⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, C. I, s. 139.

⁵⁰⁸ Ruşen Alaylıoğlu ve A. Ferhan Oğuzkan, *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*, İnkilap ve Aka Yayınevi, İstanbul 1976, s.236; A. Ferhan Oğuzkan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s.130; Pars Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, ABC Kitabevi, İstanbul 1972, C. V, s. 2048.

⁵⁰⁹ Bkz. En`âm 6/90; Yûnus 10/72; Hûd 11/29,51; Yûsuf 12/104; Furkân 25/57; Şuarâ 26/109; Sebe 34/47; Yâsîn 36/21; Şûra 42/23.

⁵¹⁰ Mâide 5/32.

⁵¹¹ Âl-i İmrân 3/104.

⁵¹² Nisâ 4/122.

- “O tövbekârlar, ibadet edenler, hamdedenler, dünyada yolcu gibi yaşayanlar, rükûa varanlar, secde edenler, iyiliği teşvik edip kötülükten alıkoyanlar, Allah(cc.)’ın sınırlarını gözetenler; müjdele o müminleri!”⁵¹³
- “İman edip dünya ve âhîret için yararlı işler yapanları -hiç şüphenez olmasın- içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetteki köşklere yerleştireceğiz; sıkıntılara katlanan, yalnız Allah(cc.)’a dayanıp güvenerek işlerini gerektiği gibi yapanlara ne güzel karşılık!”⁵¹⁴

Bu ayetlerde; imana, sünnete ve iyiliğe davet eden, şirkten, bid’attan ve kötülükten sakındıran kişilerin yani mübelliğlerin müjdelenmesi söz konusudur.⁵¹⁵ Aynı şekilde iyi işler yapanlardan kastın Allah(cc.)’ın ayetleriyle korkutan ve müjdeleyen kimseler olduğudur ve bunlar için de cennetler vaad edilmiştir.⁵¹⁶

Mükâfata erecek kişi elbette ki tebliğ etmekle birlikte yapmış olduğu tebliği kendi hayatında yaşayan kişidir. Tebliğcinin vasıfları arasına gösterdiğimiz tebliğcinin muttaki bir kul olması gerektiğiydi. Muttaki bir kul zaten Allah(cc.)’ın rızasını kazanma yolunda ilerlemektedir. Buna ilaveten Allah(cc.)’ın dinini insanlara tebliğ eden, iyiliği emredip kötülükten sakındıran kişi Allah(cc.)’ın rızasını kazanma yolunda büyük bir yol katetmiş olur. Ayetlerde de açıkça belirtildiği gibi Tebliğcinin mükâfatı cennettir.

3.5.2. Beşinci Kısım Ayetlerinin Değerlendirmesi

51- 68. Ayetleri arasında kıyametin bir tablosu ortaya konulmuş, iman edenlerle yalanlayanların durumları detaylı bir şekilde açıklanmış, azap talep edenler ikaz edilmiş, Allah(cc.)’ın bahşettiği işitme ve görme nimetlerini değerlendirmeleri ve akıllarını kullanmaları konusunda uyarılmışlardır. Eğer bu yeteneklerini kullanmazlarsa, Allah(cc.) onları ezip yok edeceği ve Allah(cc.) için bu işin hiç de zor olmayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda tebliğcinin ahiretteki durumu da Allah(cc.) yolunda göstermiş olduğu gayretin sonucu olan cennet olduğunu belirtmeye çalıştık. Şüphesiz bir insanı hidayet nuruyla dirilten bütün insanlığı diriltmiş gibidir.

⁵¹³ Tevbe 9/112.

⁵¹⁴ Ankebût 29/58-59.

⁵¹⁵ Ebu Muhammed el-Hüseyn Bin Mesud el-Beğavi, *Me’âlimü’t-tenzîl fi Tefsiri’l-Kur’ân (Tefsiri’l-Beğavi)*, Dâru Tıbe li’n-Neşr, yy. 1997, C. IV, s. 99; Beydâvî, *Envârü’t-Tenzil ve Esrârü’t-Te’vil*, C. III, s. 99.

⁵¹⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, C. V, s. 207.

3.6. 69-83. Ayetler

Yâsîn Suresinin bu son bölümünde, surenin başında değinilen Kur'an hakikat oluşuna ve Hz. Muhammed'in (a.s) Allah(cc.) tarafından gönderilmiş olan bir peygamber olduğuna ve görevinin tebliğ olduğuna tekrar vurgu yapılmaktadır. Daha sonra mahlukattan örnekler sunularak müşriklerin inkarları ve şükürsüzlükleri yüzlerine vurulmaktadır. Sure, Allah(cc.)'ın kudretini niteleyerek ve dünya hayatından sonra yaptıklarımızın hesabını vermek üzere tekrar O'na döndürüleceğimiz vurgulanarak bitmektedir. Surenin bu son bölümü surenin bir özeti niteliğinde tekrar bizlere sunulmaktadır. Bu bağlamda insanın tekrar düşünmesi ve ölmeden önce hakikatin nuruyla dirilmesi tavsiye edilmektedir.

Genel itibariyle Yâsîn Suresi ile tebliğ arasındaki bağlantıyı kuracak başlıkları ele almaya çalıştık. Bu son bölümde ise, geçmişten günümüze ortaya koyulan bu tebliğ mücadelesinin, ele aldığımız bu değerlendirmeler üzerinden tebliğde yapılan genel hatalar ve tebliğ mücadelesinin günümüzde nasıl bir strateji ile ortaya koyulması gerektiği ele alarak tezimizi noktalamak istiyoruz.

3.6.2. Günümüzde Tebliğ Nasıl Olmalı?

Kur'an'ın ilk emri olan okumak⁵¹⁷ ve bununla birlikte başka bir ayette kaleme⁵¹⁸ ve mürekkebe⁵¹⁹ işaret edilmesi İslam dininin ilme ve gelişmeye önem verdiğinin göstergesidir. Sürekli değişen ve gelişen şu dünyada elbette yeni soru ve sorunlar meydana gelecektir. Bununla birlikte İslam'ın bu soru ve sorunlara vereceği cevap muhatabı ikna etme noktasında oldukça önemlidir. Elbette ki İslam doğacak olan bütün soru ve sorunların cevabını vermeye muktedirdir. Ancak İslam'ı temsil noktasında bulunan mübelliğler donanım olarak eksik olursa dışardan sanki bu İslam'ın zayıflığı olarak algılanacaktır. Halbuki eksik ve zayıf olan insan tam ve kusursuz olan İslam'dır.

Küreselleşen ve sürekli gelişen dünyada yaşadığımız hiçbir gün bir önceki güne benzememektedir. Değişen bu dünya düzeninde elbette insanlar da değişmekte bununla birlikte ortaya yeni görüşler ve yeni akımlar çıkmaktadır. Özellikle gelişen teknolojiyle birlikte; basın-yayın organları, internet, sosyal medya gibi kitle iletişim araçları insanların zamanının neredeyse tamamının geçtiği alanlar haline gelmektedir.

⁵¹⁷ Bkz. Beğavî, *Tefsîrû'l-Beğavî*, C. VIII, s. 474; Zemahşerî, *Keşşâf*, C. IV, s. 775; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, C. XXXII, s. 217; Kurtûbî, *Tefsîrû'l-Kurtûbî*, C. XX, s.117; Beydâvî, *Envârû't-Tenzil ve Esrârû't-Te'vil*, C. V, s. 325; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'lAzîm*, C. VIII, s.436.

⁵¹⁸ Bkz. Kalem 68/2.

⁵¹⁹ Bkz. Kehf 18/109.

Bu alanlarda paylaşılan bir mesaj milyonlarca insana ulaşma imkanına sahip olmaktadır. Bununla birlikte insana bulunduğu yerden dünyanın öbür ucundaki insanla iletişime geçme fırsatı tanımaktadır.

Teknolojinin ileri düzeyde geliştiği bu çağda, herkes kendi düşüncesini sosyal paylaşım ağlarında rahatlıkla paylaşabilmekte ve sağlam bir bilgiye sahip olmayan insanlar farklı düşüncelere kapılabilmektedir. Özellikle inanç alanında yapılan paylaşımlar insanların inancını zedelemekte ve gittikçe İslam'ın ana inançlarından uzaklaştırmaktadır. İslam, Medine'de ashâb-ı suffe⁵²⁰ ile başlayan ilim halkalarından ve sonrasında medreselerin kurulması ile bizzat hocanın dizinin dibinde olup öğrenilen ilimden şu zamanda neredeyse sosyal medyadan öğrenilen bir din haline gelmiş bulunmaktadır. Özellikle avam dediğimiz halk kitlesi öğrenmiş olduğu çoğu dini bilgiyi kitaplardan değil kitle iletişim araçlarından öğrenmektedir.

İslam zamana ve mekâna uyumlu bir dindir. Bu sebeple gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurma adına çağının gerektirdiği şekilde, ancak İslam'ın kurallarından taviz vermeden bu din anlatılmalıdır. Elbette bir hocadan ve kitaplardan bizzat öğrenilen ilimin yerini tutmasa da sosyal medyadaki bilgi kirliliğini giderme, hakikati oralarda da haykırma adına, bir tebliğci her alanda ve zamanda tebliğ görevini yerine getirme mecburiyeti vardır. İnsanların çoğu zamanının artık bu mecralarda geçtiği aşıkardır. Bu sebeple kurumsal ve bireysel bazda İslam'ın hakikatlerini bu mecralarda dillendirecek kişilere ihtiyaç vardır.

Küreselleşen ve iletişimin bu kadar kolaylaştığı çağda özellikle gençlerimiz bu mecralarda aktif olan bazı grupların yanlış bilgilendirmeleri neticesinde inanç problemleri yaşamaktadırlar. Ülkemizde yapılan araştırmalar bize gösteriyor ki gençler, Allah(cc.)'in varlığı, evrenin ve insanın yaratılışı, kaza-kader, günah-sevap, ahiret, cennet-cehennem ve kadın-erkek eşitsizliği konularında dinî şüpheler yaşamaktadır.⁵²¹

Çağımızda özellikle gençler olmak üzere insanların yaşamış olduğu bazı inanç problemleri vardır. Bunları genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz: ateizm, deizm,

⁵²⁰ Bkz. Mustafa Baktır, "suffe", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2009, C. XXXVII, s. 469.

⁵²¹ Hayati Hökelekli, "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler", *MEB Din Öğretimi Dergisi*, MEB Yayınları, Ankara 1988, say. 14, ss. 73-82.

materyalizm, septisizm, agnostisizm, pozitivizm, nihilizm, evrimcilik.⁵²² Çağımızda tevhid inancını zedeleyen başlıca inançlar bunlardır.

Hiz. Âdem'den Hiz. Muhammed'e (a.s) kadar gelip geçen peygamberlerin tebliğ mücadelelerindeki ilk davet tevhid inancına olmuştur. Günümüzde de küreselleşen bu dünyada özellikle gençler bir inanç problemiyle karşı karşıya kalmaktadır. Yapılacak olan tebliğ mücadelesinde ilk olarak insanlara sağlam bir tevhid inancının anlatılması aşîkardır. Bununla birlikte tebliğci davette bulunurken şu hususlara dikkat etmelidir:⁵²³

- Sabırlı ve mutedil olmalı
- Akılcı olmalı
- Muhatabın durumuna göre öncelikleri tespit edip tedrici olmalı
- Yumuşak söz ve hoşgörölü olmalı
- Sevgiyi esas almalı
- Başka inançlı insanlara merhametle yaklaşmalı
- Şefkat, merhamet ve affi esas almalı
- Ümitsizliğe düşmemeli
- Kötülüğe karşılık iyilikle cevap vermeli
- Söz ile davranış uyumlu olmalı
- Kolay olanı tercih etmeli
- Özendirici ve teşvik edici olmalı
- Yaşayışıyla örnek olmalı
- Doğru ve adalet sahibi olmalı
- İlim ve amel ehli olmalı
- Güzel ahlakı kuşanmalı
- Özlü ve güzel konuşmalı
- Sağlam bir iman ve takva sahibi olmalı
- İnanarak ve samimiyetle işini yapmalı

Buradaki maddeleri daha da uzatmak mümkün olmakla birlikte genel olarak peygamberlerin kuşanmış olduğu özellikler bunlardır. Kuşanılması gereken

⁵²² Bkz. Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*, DİB Yayınları, Ankara 2017, ss. 28-54.

⁵²³ Bkz. Kaya, *Tebliğde Hiz. Peygamber'in Başarılı Olmasının Sırları ve Asrımızda Nelerin Yapılması Gerektiği*, ss.642-648; Çetin, *Hitabet ve İrşad, Din Hizmetlerinde İletişim ve Güzel Konuşma*, ss. 243-304; Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, ss. 218-256; Muhsin Kıraati, *Kur'an ve Tebliğ*, çev. Mustafa Eren, Kevser yayınları, İstanbul 2010, ss. 53-113.

özelliklerle birlikte bir de bir tebliğcide bulunmaması gereken özellikler vardır. Çağımızda tebliğde yaşanan sıkıntıların başlıca nedenleri olarak şunları söyleyebiliriz:⁵²⁴

- Söylenilen ile yapılanın bir olmaması. Toplum arasında da yer bulmuş bir deyim vardır “hocanın dediğini yap yaptığını yapma” oysa ki bir tebliğci hem sözüyle hem özüyle insanlara örnek teşkil etmelidir.
- Başkalarına karşı kin ve nefret biriktirip dedikodusunu yapmamak. Allah(cc.)’ın bildirdiği üzere⁵²⁵ duyulan bir haberi araştırmadan o konu hakkında karar verilmemelidir.
- Kendini yenileyememe sorunu. İster imam-hatip olsun ister öğretmen olsun belli bir yaşa gelmiş olan kişiler ile şu anki gençlik arasında bir kuşak farkı oluştu. İstisnalar hariç genel olarak yaşları 50-60 lara gelmiş hocalarımız çağa ayak uydurup da gençlerle başarılı bir iletişim kuramaz hale geldiler. Tebliğde çağa ayak uydurmak önemli bir faktördür.
- Kur’an’a, sünnete ve ibadete olan düşkünlüğün zayıflaması. Bir tebliğcinin en büyük örneği Hz. Muhammed (a.s) dir. Peygamberimiz ibadete çok düşküdü. Ancak şu zamanda Kur’an ve sünnetle olan irtibatımızın zayıflaması tebliğin başarısını da düşürmüştür.
- Sadece Allah(cc.)’ın dinine çağrılmalı, partiye, sendikaya, tarikata değil. Çağımızın en büyük sorunlarından birisi de gruplaşmaların meydana gelmesi. Evrensel bir daveti yakalayabilmek için sadece Kur’an’a davet etmek gerekir. Tek kurtuluş bizim tarikat demek tebliğde başarısızlığı peşine getirir.

Bu maddelere ek olarak da elbette farklı maddeler sunulabilir. Genel mahiyette çağımızdaki tebliğci profilinde olan kişilerin yaptıkları hataları zikretmeye çalıştık. Bir tebliğci öncelikli olarak temsil boyutunu kazanabilmek adına kendisinde bulunan eksikleri ve hataları gidermeli, muttaki ve ihlaslı olmaya gayret etmeli ardından İslam’ı tebliğ etmeye çalışmalıdır. Günümüzdeki en büyük problem insanların, yaşayışıyla örnek alabilecekleri kişilerin yok denecek kadar az olmasıdır. Peygamberler önce yaşantısıyla bu ümmete örnek olmuşlardır. Çağımızda ise daha çok “sosyal medya

⁵²⁴ Kaya, *Tebliğde Hz. Peygamber’in Başarılı Olmasının Sırları ve Asrımızda Nelerin Yapılması Gerektiği*, ss.649-653.

⁵²⁵ Bkz. Hucurât 49/6.

hocalığı” olarak tanımlayabileceğimiz hocalar hakikatleri o mecrada zikretseler de bu hakikatleri yaşama noktasında sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bunun neticesinde de “hocanın dediğini yap yaptığını yapma” gibi dinimizle alakası olmayan bir deyim ortaya atılabiliyor.

Çağımızda tebliğ faaliyetinin başarısızlığının nedeni inandığını yaşamakta zorluk çeken din adamları diyebiliriz. Nitekim ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığının 2019 yılı verisine göre 104 bin personeli bulunmakta,⁵²⁶ aynı zamanda ülkemizde 98 ilahiyat fakültesi bulunmasıyla birlikte bu fakültelerde 4041 akademik personel görev yapmaktadır.⁵²⁷ Bunlara ek olarak yüzlerce imam-hatip liseleri, okullarda görev yapan binlerce din kültürü öğretmenleri de yine bu tebliğ görevini yürütmektedirler!. Nicelik olarak bu kadar artan sayılara rağmen ortada bir başarı söz konusu değilse demek ki ortada ciddi anlamda bir problem var demektir. Bu sorun ise iman-amel-ihlas çerçevesi üzerinden tartışılıp, bu görevi yerine getirecek kişilerin kendilerini bu noktada öz eleştiri yaparak başarısızlığı başarıya tebdil etme durumumuz illa ki olacaktır.

Yaşadığımız teknoloji çağında sosyal medyayı kullanarak yapılacak olan tebliğ çalışmaları elbette kıymetlidir. Ancak bununla birlikte bu mecrada aktif olan kardeşlerimizin günlük yaşantısında da insanlara örnek olması elzemdir. Yapılan sosyal medya paylaşımlarında gerçekten dinimizin hakikatleri anlatılmasının ardından eğer o kişiyi camimizde göremiyorsak, yapılan paylaşımların tesiri de o denli az olacaktır.

3.6.2. Altıncı Kısım Ayetlerinin Değerlendirilmesi

Surenin sonunda (69- 83. Ayetlerde), surenin başındaki konu yeni bir üslupla ele alınmış, tevhit ve kıyametin bazı nişanelerine dikkat çekirilmiş, Peygamber Efendimiz teselli edilerek görevinin manen ölmüş olanları değil, diri bir şuura sahip olanları uyandırmak olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlam da çağımızda uyarmanın nasıl yapılabileceğini ele alarak hem Yâsîn Suresinin hem de tezimizi tamamlıyoruz. Hz. Âdem’den günümüze kadar süregelen tebliğ mücadelesi elbette günümüzde de onu hakkıyla yerine getirecek kişileri aramaktadır.

⁵²⁶ T.C. Başbakanlık- DİB- İstatistikler, <https://www.verikaynagi.com/konu-basligi/diyanet-isleri-baskanligi-istatistikleri/>, (11.11.2021).

⁵²⁷ İbrahim Aşlamacı, Günümüz Türkiye’inde Sayılarla Yüksek Din Öğretimi, *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik Ve Sosyal Yönleriyle)*, İnönü Üniversitesi Yayınevi, Malatya 24-25 Ekim 2019, ss.23-25.

SONUÇ

“Yâsîn Suresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi” başlıklı bu çalışmamızda; tebliğ, tebliğci, Kur’an’da tebliğ, tebliğ ile ilgili diğer kavramlar, tebliğin tarihi, tebliğci gelmeyen kavim var mıdır?, tebliğin kapsamı, ideal tebliğci profili, tebliğcinin sorumluluğu, tebliğe muhalif olanlar ve bunun sebepleri, tebliğde metot, elçilerin hitap şekli, tebliğde ikna metodu, tebliğci takva ve infak ilişkileri ve günümüzde tebliğ nasıl olmalı başlıkları incelenmiştir. Yapılan bu incelemeler neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Tebliğ kelimesinin klasik terim anlamı olan “peygamberlerin Allah’tan aldıkları vahyi eksiksiz olarak insanlara ulaştırması” şeklindeki açıklamadan öte, Kur’an-ı Kerim’de tebliğ ile eş veya benzer anlamda kullanılan; dâvet, irşâd, inzâr, hidayet, emr-i bi’l-ma`ruf nehy-i ani’l-münker gibi kavramlarla bir bütün içerisinde düşünülüp, sadece bir mesajı iletmekten daha büyük bir eylem olduğu, iletilen mesaja önce iletenin inanıp hayatına tatbik etmesi ardından da ilettiği insanlar üzerinde tesirini artırmak adına mücadele etmesi gerektiği tebliğ kavramının anlamı içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tebliğ tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu ve insan hayatı, çevresindeki insanlar için bir tebliğ mesabesinde olduğu, Hz. Adem’den günümüze ve kıyamete kadar devam edecek tebliğin aslında insanın bulunduğu her zaman ve her mekân da var olacağı görülmüştür.

Tebliğcinin ilk ve en temel kaynağının Kur’an-ı Kerim olduğu, Kur’an’ın içerisinde tebliğciye gösterilen yol güzergahına uyarak tebliğini gerçekleştirmesi gerektiği vurgusu yapılarak, tebliğde bulunan kişinin; diksiyonu iyi bir şekilde güzel ve tatlı sözlerle, sözleri ile özünün bir oluşuyla, anlaşılır ve hikmetli bir üslup ile tebliğini gerçekleştirmesi gerektiği anlaşılmıştır.

İnsanlık ile yaşıt olan tebliğ, kıyamete kadar devam edecek bir eylemdir. Bu süreç zarfında insanlığın uyarıcısız kaldığı zaman aralığı olmakla birlikte, peygambersiz bir toplum bırakılmamıştır. Peygamberlik bölgesel değil toplumsal bir olgudur. O yüzden peygamberler sadece bulunduğu bölgeye değil tüm insanlığa gönderilmiş olduklarından dolayı her şehre peygamber gönderilmiş diyemeyiz ancak peygambersiz bir millet olmamıştır diyebiliriz.

Ashâbü’l-Karye hadisesin gerçekleştiği yer olarak kaynaklarda Antakya olduğu zikredilmektedir. Ancak Kur’an-ı Kerim’in diğer ayetleriyle yapılan karşılaştırmalar

neticesinde bu hadisede zikredilen yerin Mısır, zikredilen iki elçinin Mûsâ ve Harun, bu iki elçiyi destekleyen üçüncü kişinin ise Mü'min suresinin 28. ayetinde bahsedilen Firavun ailesinden mümin kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Tebliğcinin diğer insanlardan farklı olarak her haline dikkat etmesi gerekmele birlikte özellikle sözlerini seçip konuşması gerekmektedir. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim'de zikredilen; kavli-i ma'ruf, kavli-i adl, kavli-i hasen, kavli-i kerîm, kavli-i meysûr, kavli-i tayyib, kavli-i belîğ, kavli-i sedîd, kavli-i leyyin, söz çeşitlerini bünyesinde bulundurması gerektiği görülmüştür.

Kur'ân-ı Kerim bağlamında değerlendirdiğimizde kıssalar, “insanların ibret almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamber ve kavimler ya da toplumlarla ilgili Kur'ân anlatıları” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede kıssalar, Kur'ân'ın hidayet rehberi oluşuna uygun bir amaç doğrultusunda maksadı ortaya koyacak kadarıyla yetinilerek aslından hiçbir değişiklik yapılmaksızın uygun bir üslupla muhataplara iletilmesi tebliğ içerisinde muhatap için oldukça etki oluşturacaktır.

Tebliğde bulunan kişinin, temsil boyutunun tebliğdeki en önemli unsur olduğu, günümüzün de en büyük sorunlarından biri olarak görülen söylenen söz ile yapılan eylemin uyuşmaması elbette ki tebliğin başarısız olmasındaki en önemli etken olduğu görülmüştür. Bu başarısızlığı ortadan kaldırmak için tebliğcinin takvayı kuşanıp, insanlara ileteceği mesajları ilk olarak kendi bünyesinde yaşamalıdır. Kendini bu şekilde tebliğe hazırlaması tebliğin başarıya ulaşması için en önemli etken sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- ‘Abdu’l-Bâkî, Muhammed Fuâd, *El-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Dâru'l-Marife, Beyrut 1994.
- Abdülfeţah, İbrahim Ahmed, *el-Kâmûsu'l-Kavîm li'l-Kur'ân-ı Kerim*. Dâru'l-Kelime, Kahire 1993.
- Alaylıoğlu, Ruşen, ve A. Ferhan Oğuzkan, *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul 1976.
- Albayrak, Halis, "Tebliğ ve Davet Kavramlarının Analizi", *2003 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu*. TDV Yayınları, Ankara 2006. ss. 43-52.
- Algül, Hüseyin, "Emîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 111.
- Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîmi ve's-Seb'i'l-Mesânî*. thk. Ali Abdülbârî 'Atiyye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- Aşıkutlu, Emin, "leyyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 168-169.
- Atay, Hüseyin, *Kur'an'a Göre Araştırmalar II*, Atay Yayınları, Ankara 2013.
- Ateş, Süleyman, "Habîb en-Neccâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 14, TDV Yayınları, İstanbul 1996, ss. 373-374.
- Aydemir, Abdullah, "Ashâbü'l-Karye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 3, TDV Yayınları, İstanbul 1991, ss. 468-469.
- Baktır, Mustafa, "suffe" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, TDV Yayınları, İstanbul 2009. ss. 469-470
- Bayraktar, Mehmet, *Türkiyede Vaizlik Tarihçesi ve Problemleri*. İstanbul 1997.
- Berkî, Ali Hikmet, ve Osman Keskinöğlu, *Hazreti Muhammed ve Hayatı*. DİB Yayınları, Ankara 2013.
- Beğavî, Ebu Muhammed el-Hüseyin bin Mesud, *Me'âlimü't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'an (Tefsiru'l-Beğavi)*, Dâru Tîbe li'n-Nesr, yy. 1997.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*, Daru'l-İhya, Beyrut 2010.
- Belhî, Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî, *el-Vücuuh ve'n-Nezair*, Çev. Ali Öztürk, İlmi Neşriyat Yayıncılık, İstanbul 1993.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, "Vaaz ve Vaizler" *Sebilü'r-Reşad Dergisi*, C. 23, say. 589, 1924, s.265.
- Boynukalın, Mehmet, "Tebliğ" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, 218-219.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Muğîre, *el-Câmiu's-Sahîh*. er-Risaletü'l-Alemi, Dımeşk 2011.
- Bulut, Halil İbrahim, "Ümmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, ss. 308-309.
- Canan, İbrahim, *Peygamberimizin Tebliğ Metotları*. Nesil Yayınları, İstanbul 1998.

- Cemal, Süleyman b. Ömer, *el-Futûhâtü'l-İlahiyye bi Tavdihi Tefsîri'l-Celâleyn li'd-Dekâiki'l-Hâfiyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan 2011.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh Tâcu'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, Dâru'l-İlm, Beyrut 1979.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf, *Kitâbu't-Ta'rifât*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2008.
- Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknüddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf, *Kitâbü'l-İrşâd ilâ Kavâtı'l-Edille fi Usûli'l-İ'tikâd*, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 1950.
- Cirit, Hasan, *Hadiste Vaaz, Kıssacılık ve Kussâs*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1997.
- Çağırın, Mûsâ, "Emir bi'l-Ma'ruf Nehyi ani'l-Münker", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, TDV Yayınları, İstanbul 1995. ss. 138-141.
- Çağrıncı, Mustafa, "Da'vet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, TDV Yayınları, İstanbul 1994, ss. 16-19.
- , "Nasihat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, ss. 408-409.
- , "İnfak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, İstanbul 2000, ss.289-290.
- Çakan, İsmail Lütfü. *Dini Hitabet*. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- , *Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları*. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.
- , "Hitabet ve İrşâd Açısından Kur'ân-ı Kerim'de Söz Çeşitleri", *I. Din Şûrâsı Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)*. DİB Yayınları, Ankara 1995. ss.249-256.
- Çalık, Bünyamin, "Ebu'l-Hasan Harakani'nin İrşat ve Tebliğ Metodu", *Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, say. 2, 2015, ss.96-106.
- Çetin, Abdurrahman, *Hitabet ve İrşad Din Hizmetlerinde İletişim ve Güzel Konuşma*. Emin Yayınları, Bursa 2016.
- Çetin, Mûsâ, "Hz. Peygamber'in Tebliğ Metodu", *Uluslararası Din Bilimleri Çalıştayı*. Iğdır Üniversitesi Yayınları, Iğdır 2017. ss.379-396.
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen-i Dârimî*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut 1995.
- Demirci, Muhsin, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları , İstanbul 2009.
- Dönmez, İbrahim Kafi, "Namaz", *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Hayat Yayınları, İstanbul 1997.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani, *Süneni Ebû Dâvûd*, Risâletü'l-Âlemiyye, Beyrut 2009.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l-muhît*, thk. Sıdkî Muhammed Cemil, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1999.

- Ebü'l-Feth, Burhaneddin Nâsır b. Abdüsseyyid b. Ali Mutarrizi. *el-Muğrib fi Tertibi'l-Mu'rib*. Beyrut 2011.
- Efendi, Âsım, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1998.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*. Çev. Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1996.
- Emin, Ahmed, *Yevmü'l-İslam*. Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2008.
- Ezrâkî, Ebu'l-Velîd, *Ahbâru Mekke*, Dârü's-Sekâfe, Beyrut 1969.
- Feyûmî, Ahmed b. Muhammed. *el-Misbâhu'l-Münîr*. Dâru İhyâit-Türâsi Arabi, Beyrut 2009.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, *Faysalu't-Tefrika Beyne'l-İslâm ve'z-Zendika*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1996.
- Gümüüşçü, Osman, "köy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. EK-2, TDV Yayınları, Ankara 2019, ss. 85-86.
- Günaltay, Mehmet Şemseddin, *İslam Tarihinin Kaynakları Tarih ve Müverrihler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991.
- Günay, V. Doğan, *Dil ve İletişim*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2004.
- Günel, Fuat, "Hira", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 28, TDV Yayınları, İstanbul 1998.
- Haddâd, Muhammed Beşir, *ed-Dave ve'l-İslâh Menâhic ve Esâlîb*, Daru'l-Kalem, Dimeşk 2012.
- Halebî, Ahmed b. Yusuf es-Semîn, *Umdetü'l-Huffâz fi Tefsir'i Elfâz*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1993.
- Hâtimî, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî, *Fütûhâtu'l-Mekkiyye*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2008.
- Hâzin, Alaaddin Ali bin Muhammed, *Tefsirü'l-Hâzin Lübabü't-Te'vil fi Meani't-Tenzil*, Dâru'l-Yemâme, Beyrut 2003.
- Hemedânî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî, *Mücmelü'l-Lüğa*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Kahire 1948.
- Herevî, Ebû Ubeyd Ahmed b. Muhammed, *el-Garibeyn fi'l-Kur'an ve'l-Hadis*, thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Mektebetü Nizâr Mustefa Elban, Mekke 2007.
- Hudrî, Muhammed, *Nuru'l-Yakîn*. Dâru'l-Hadis, Kahire 1992.
- Hökekleli, Hayati, "İnzâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, Ankara 2020, ss. 358-359.
- Hökekleli, Hayati. "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler", *MEB Din Öğretimi Dergisi*, Ankara 1988, ss.73-82.
- Hizmetli, Sabri, *İslam Tarihi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara 1995.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tunusiyye, Tunus 1984.

- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî, *Felsefe-Din İlişkileri Fashu'l-Makâl el-Kesfân Minhâci'l-Edille*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1985.
- İbnü'l-Esîr, İzeddin Ali, *el-Kamil fi't-Tarih*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut 1997.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî, *Mukaddime*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2013.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî, *Sîret-i İbn Hişâm Tercemesi*, Çev. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul 1994.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an*, çev. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul 2019.
- , *el-Müfredâtü fi Garibi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Marife, Beyrut 2013.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Çev. Bedreddin Çetiner ve Bekir Karlığa, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002.
- , *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1985.
- , *Kasasu'l-Enbiya*. Daru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut 1991.
- , *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, *Sünen-i İbn Mâce*, Risaletü'l-Alemiyye, Beyrut 2010.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2009.
- İbrahim Mustafa, vd. *el-Mu'cemü'l-Vas'ît*, Dâru'l-Erkâm, Kahire 1960.
- İsfahani, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb, *Müfredât Elfazi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2011.
- İsmail Karagöz, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, İstanbul 2020.
- İzutsu, Toshihiko, *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar Kavramlar*, Çev., Ahmet Yüksel Özemre, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005.
- Kara, Mustafa. *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur'ân Kıssaları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Doktora Tezi, Samsun 2011.
- Karakaya, Halim. "İrşadda Metot (Kur'an ve Hadiste İrşad Metodu)", *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*, TDV Yayınları, Ankara 1995, ss.154-162.
- Karaman, Fikret, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, DİB Yayınları, Ankara 2021.
- Karaman, Hayrettin, vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*. DİB Yayınları, İstanbul 2003.
- Kaska, Çetin, "Mesnevi'de Tebliğ", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Siirt 2016, ss.131-143.
- Kaya, Remzi, "Tebliğde Hz. Peygamber'in Başarılı Olmasının Sırları ve Asrımızda Nelerin Yapılması Gerektiği" *İslami İlimlerde Metodoloji/Usûl Problemi-II, Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantıları-II*, İstanbul 2009, ss.640-648.

- Kazancı, Ahmet Lütfü, *Peygamber (s.a.v.) Efendimizin Hitabeti*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1984.
- Kemertaş, İsmet, *Uygulamalı Genel Öğretim Metodu*, İstanbul 1965.
- Kıraati, Muhsin, *Kur'an ve Tebliğ*. Çev., Mustafa Eren, Kevser Yayınları, İstanbul 2010.
- Kocaçınar, Muhip, *Genel Öğretim Metodu*, Arkın Kitabevi, İstanbul 1969.
- Körün, Erdal, "Tebliğde Üslup" *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 14, say. 2, Diyarbakır 2012, ss.295-324.
- Kur'ân-ı Kerîm*.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensâri, *el-Câmiu'l-Ahkâmu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire 2011.
- Kutluer, İlhan, "Hikmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, TDV Yayınları, İstanbul 1998, ss. 503-511.
- Mahallî, Celaledin, ve Celaledin es-Suyuti, *Tefsiru'l-Celâleyn*, Nursabah Yayıncılık, Mardin 2013.
- Mahmud, Ali Abdulhalim, *Fıkhü'd-Da've İlAllah(cc.)*, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire 2011.
- Maturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkandî, *Te'vilatü'l-Kur'an*. Çev. Bekir Topaloğlu ve vd., Ege Yayınları, İstanbul 2010.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhimü'l-Kur'ân*, Çev. M. Han Kavani, vd., İnsan Yayınları, İstanbul 2020.
- Müslim, Ebî Hüseyin b. Haccâc, *Sahîhu Müslim*, thk. Ahmed Şemsüddin, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2008.
- Nu'mânî, Şiblî, *Asrı Saadet (İslam Tarihi)*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Toker Matbaası, İstanbul 1973.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Tefsirü'n-Nesefî Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 2013.
- Oğuzkan, A. Ferhan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.
- Okuyan, Mehmet, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an-ı Kerim Sözlüğü*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2015.
- . *Hayatın İnşası İçin Yâsîn Suresi Tefsiri*, Üniversite Yayınları, Samsun 2013.
- Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV Yayınları, Ankara 2020.
- Özbek, Abdullah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Esra Yayınları, Konya 1991.
- Öztürk, Hayrettin, "Eleştirel Metodoloji Bağlamında Tebliğ Stratejimiz", *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlakı*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2019, s. 273.
- Paşa, Ahmet Cevdet, *Kıyas-ı Enbiyâ*, Matbaa-ı Osmaniyye, İstanbul 1883.

- Pusmaz, Durak, "Kur'ân-ı Kerim'de İnfak Kavramı", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 1999, C. 37, sayı 4, ss.49-56.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-İhya, Beyrut 2009.
- Rıza, Muhammed Reşit, ve Muhammed Abduh, *Tefsiri'l-Menâr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011.
- Sabûni, Muhammed Ali, *en-Nübüvvetü ve'l-Enbiya*, Daru'l-Hadis, Kahire 1984.
- Semerkindî, Alâeddin Ali b. Yahyâ, *Bahru'l-Ulûm*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- Saraç, Tahsin, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, Can Yayınları, İstanbul 2009.
- Sırma, İhsan Süreyya, *Müslümanların Tarihi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2014.
- Soysaldı, Mehmet. "Kur'an'da Tebliğ Yöntemleri ile İlgili Kavramların Analizi" *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2003, C. 39, sayı 3, ss. 43-64.
- Şâfi, Muhammed b. İdris, *er-Risâle*, Dâru't-Tunus, Kahire 1979.
- Şâtıbî, İbrâhim b. Mûsâ, *el-Muvafakât İslâmi İlimler Metodolojisi*, Çev. Mehmet Erdoğan, İz Yayınları, İstanbul 1990.
- Şengül, İdris, "kıssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, TDV Yayınları, Ankara 2002. ss.498-501.
- Şimşek, M. Sait, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Kitap Dünyası Yayıncılık, İstanbul 1993.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, yy., Dâru'l-Hicr, 2001.
- T.C. Başbakanlık- Diyanet İşleri Başkanlığı- İstatistikler, 11.11.2021. <https://www.verikaynagi.com/konu-basligi/diyanet-isleri-baskanligi-istatistikleri/>.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *el-Camiü'l-Kebir (Sünen-i Tirmizi)*, Risâletü'l-Alemiyeye, Beyrut 2010.
- Topaloğlu, Bekir, "İrşad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, Ankara 2020, ss. 454-455,
- , *İslam Kelamcıları ve Filozoflarına Göre Allah(cc.)'ın Varlığı (İsbât-ı Vâcib)*, DİB Yayınları, Ankara 1987.
- Tuğlacı, Pars, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, ABC Kitabevi, İstanbul 1972.
- Turgay, Nurettin. "Kur'an Kıssaları", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* C.II, sayı. IV, Diyarbakır 2000, ss. 61-84.
- Uludağ, Süleyman. "Gaflet" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13, TDV Yayınları, İstanbul 1996, ss. 283-284.
- , *İslam'da İrşad*. İstanbul 1984.
- Yaman, Ertuğrul. *Diksiyon I-II*, Ya-Pa Yayınevi, İstanbul 2001.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul 2007.

- Yemenî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî, *Fethu'l-Kadîr el-Câmi' beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1994.
- Yeşil, Recep. "Kur'an'a Göre Tebliğ ve Tebliğcinin Konuşma Üslûbu", *Batman Akademi Dergisi*, C. 5, sayı 2, Batman 2021, ss. 406-425.
- Yeşilyurt, Temel, *Çağdaş İnanç Problemleri*, DİB Yayınları, Ankara 2017.
- Yolcu, Mehmet, *Kur'an'da İnkâr Psikolojisi*, Çıra Yayınları, İstanbul 2004.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî, *Tâcü'l-Ârûs min Cevâhiri'l-Kâmus*, Matbaatü'l-Hayriyye, Mısır 1888.
- Zemahşeri, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşâf an Hakâ'iki Ğavâmidit-Tenzîl*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut 2008.

ÖZGEÇMİŞ

Recep YEŞİL, İlköğrenimini Ankara Mamak'ta tamamladı. 2013 yılında Mamak Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesinden mezun oldu. Yine 2018 yılında Temel İslam Bilimleri alanında yüksek lisans eğitimine başladı. Şu anda Çorum ilinin Alaca ilçesinde İmam-Hatip olarak görev yapmakta olan Recep YEŞİL evlidir.

İletişim Bilgileri

Öğrenci No: 18230241

Orcid ID: 0000-0002-9670-6686

Yayınlar:

1. Recep Yeşil, "Kur'an'a Göre Tebliğ ve Tebliğcinin Konuşma Üslûbu", *Batman Akademi Dergisi*, Batman 2021, C. 5, sayı 2, s. 406-425.